

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Tsiviilõiguse õppetool

Annely Sepp

HALDUR PANKROTIMENELUSE ORGANINA

Magistritöö

Juhendaja professor P. Varul

Tartu

2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PANKROTIHALDURILE ESITATAVAD NÕUDED	7
1.1 Nõuded pankrotihalduri erialasele ettevalmistusele	7
1.2 Pankrotihaldurile esitatavad muud nõuded ja haldurina tegutsemist välistavad asjaolud	18
2. PANKROTIHALDURI NIMETAMINE JA ÕIGUSLIK STAATUS	
PANKROTIMENETLUSES	26
2.1 Pankrotihalduri nimetamine.....	26
2.2 Pankrotihalduri õiguslik staatus pankrotimenetluses.....	35
2.2.1 Esindus- ja ametiteooria: kehtiva regulatsiooni kujunemine ja kriitika	35
2.2.2 Organiteooria: kehtiva regulatsiooni muutmise võimalikkusest ja vajalikkusest	
43	
3. PANKROTIHALDURI ÜLESANNETE TÄITMINE KOOSTÖÖS TEISESE	
MENETLUSE PANKROTIHALDURIGA PIIRIÜLESES PANKROTIMENETLUSES.....	48
3.1 Piiriülese pankrotimenetluse iseloom ja koostöövajaduse põhjused	48
3.2 Koostöökohustuse sisu piiriüleses pankrotimenetluses	53
3.3 Pankrotihalduri põhiülesannete täitmine piiriüleses pankrotimenetluses	58
3.3.1 Nõuete kindlakstegemine	58
3.3.2 Vara valitsemine ja müük	63
3.3.3 Nõuete rahuldamine.....	67
KOKKUVÕTE	69
TRUSTEE AS A BODY IN THE BANKRUPTCY PROCEEDINGS.....	74
KASUTATUD KIRJANDUS	81
KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL	82
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	84
KASUTATUD MUUD ALLIKAD	84

SISSEJUHATUS

Ükski majandustegevuses osalev isik ei ole kaitstud makseraskustesse sattumise ohu eest. Olgu põhjuseks kas liigoptimistlikud investeeringud, muutused turusituatsioonis või füüsilise isiku puhul sissetuleku kaotus, ühel hetkel võib see viia olukorrani, kus isikul ei ole enam piisavalt vara oma kohustuste täitmiseks ja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ning võlgniku suhtes on vajalik viia läbi pankrotimenetlus.

Periood, mil pankrottide arv Eestis ja ka mujal maailmas tegi hüppelise kasvu, on jäänud küll selja taha ning majanduskeskkond on tänaseks päevaks võrreldes näiteks 2009. aastaga oluliselt paranenud. Siiski on pankrotistub ka praegusel ajal umbes 400-500 äriühingut aastas¹ ning eriliselt on sagenenud juhud, kus pankrotimenetlus viiakse läbi füüsilise isiku suhtes.

Pankrotimenetluse läbiviimisel on oluliseks, kui mitte olulisimaks võtmesõnaks efektiivsus. Maksejõuetussüsteemide arendamiseks muudetakse ja täiendatakse maksejõuetusseadusi, kuid sama tähtis kui seadusloome, on ka nende instituutide ja organite arendamine, kes pankrotiseadustes sätestatud tegelikkuses igapäevaselt menetluses ellu viivad.² Pankrotimenetluse organiteks on, sõltuvalt jurisdiktsioonist, enamasti pankrotihaldur, kohus ja võlausaldajad, oma osa võib olla ka mõnel muul isikul, näiteks võlgniku juhatusel vms. Praktikast jaotub võim pankrotimenetluse üle enamasti halduri, kohtu ja võlausaldajate vahel.³ Eestis võtavad kohus ja võlausaldajate üldkoosolek vastu otsuseid, haldur töötab aga igapäevaselt, mistõttu sõltub pankrotimenetluse edukus eelkõige haldurist.⁴ Nii on see ka paljudes teistes riikides. Seetõttu efektiivne, õiglane ja läbipaistev maksejõuetussüsteem nõuab toimimiseks oskuslike, usaldusväärsete ja tulemuslike haldurite olemasolu.⁵

Pankrotiseaduse viimased suuremad muudatused Eestis, mis oluliselt puudutasid ka pankrotihalduri regulatsiooni, jõustusid 2010. aastal. Käesoleval aastal on Justiitsministeerium planeerinud esitada pankrotiseaduse uued parandusettepanekud.⁶ Kuna pankrotihalduril kui pankrotimenetlust igapäevaselt läbi viival organil on menetluse eesmärkide saavutamisel keskne roll, siis tuleb arusaadavalt läbi vaadata ka temaga seonduv regulatsioon ning analüüsida, kas hetkel tema suhtes kehtiv õiguslik raamistik võimaldab pankrotimenetluse eesmärkide saavutamise parimal viisil.

¹Krediidiinfo paneeluuring: pankrotid Eestis 2013. Tallinn, märts 2014. – Arvutivõrgus: <http://www.krediidiinfo.ee/files/pankrotid2013.pdf>. 02.05.2014.

²B. Wessels, P. J. Omar. Crossing (Dutch) Borders in Insolvency. INSOL Europe, Nottingham, Paris, 2009, lk 15.

³Philip R. Wood. Principles of International insolvency. London: Sweet & Maxwell, 2007, lk 219.

⁴P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. Juridica 1994, nr 1, lk 7.

⁵B. Wessels, P. J. Omar, lk 15.

⁶P. Varul. Maksejõuetuse areng Eestis. Juridica 2013, nr 4, lk 238.

Käesolev magistritöö keskendubki pankrotimenetluse keskse organi ehk pankrotihalduri instituudi analüüsimisele. Magistritöö eesmärgiks on leida vastus küsimusele, millised peaksid olema haldurile esitatavad nõuded, kuidas peaks toimuma tema nimetamine, milline peaks olema halduri õiguslik seisund menetluses ning kuidas peaks toimuma halduri ülesannete täitmine piiriüleses maksejõuetusmenetluses koostöös teise menetluse halduriga, et optimaalseimal viisil oleksid kaitstud ja saavutatavad pankrotimenetluse eesmärgid.

Töö eesmärgid määravad ära ka käesoleva magistritöö struktuuri. Magistritöö on jagatud kolmeks peatükiks.

Esimeses peatükis analüüsib autor, millistele nõuetele peaks vastama halduri ülesandeid täitev isik, et pankrotimenetlus oleks efektiivne ning kaitstud nii võlausaldajate kui võlgniku huvid. Autor käsitleb nii nõudeid halduri erialasele ettevalmistusele kui ka nõudeid halduri isikuomaduste jm suhtes. Halduril kui isikul, kes teostab võimu pankrotivõlgniku ja tema vara üle kohustusega kaitsta vara ja selle väärtust ning samuti võlgniku võlausaldajate ja töötajate huve, on efektiivse ja tulemusliku pankrotimenetluse läbiviimisel keskne roll. Seetõttu on vajalik, et isikul on halduri ülesannete täitmiseks sobiv kvalifikatsioon, teadmised, kogemused ja isikuomadused, mis kindlustaks mitte ainult efektiivse ja eesmärgipärase pankrotimenetluse läbiviimise, vaid ka üldise usalduse pankrotimenetluse reeglistiku vastu.⁷

Töö teises peatükis leiab käsitlust halduri nimetamise ja õigusliku seisundi temaatika. Seoses maksejõuetuse kompetentsikeskuste loomise ideega on Justiitsministeerium välja töötanud väljatöötamiskavatsuse, mille eesmärgiks on muuta halduri nimetamise korda.⁸ Seega on aktuaalne küsimus sellest, kas kehtiv halduri määramise kord on põhjendatud, millised on võimalikud alternatiivid halduri nimetamisel ja milline neist on sobivaim lahendus. Lisaks, kuigi halduri staatust on pankrotiseadusega mitmel korral muudetud, tekitab see praktikas jätkuvalt probleeme.⁹ Autor analüüsib kehtiva regulatsiooni kujunemist, põhjendatust, võimalikke kitsaskohti ja võimalusi halduri staatuse muutmiseks seoses pankrotipesa mõiste kasutuselevõtmise võimalusega.

Töö kolmandas peatükis analüüsib autor halduri ülesannete täitmise küsimust. Halduri ülesannete täitmine hõlmab endas laia valdkonda erinevatest pankrotimenetluse

⁷ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law. New York: 2005. – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf. 02.05.2014, lk 174.

⁸ Maksejõuetusmenetluse kompetentsikeskuste loomine ja pankrotihalduri nimetamise korra muutmise- väljatöötamiskavatsus. – Arvutivõrgus: http://www.koda.ee/public/VTK_maksejouetusasjade_menetlemise_keskus_ja_halduri_nimetamine_04_09_12.pdf. 02.05.2014.

⁹ P. Varul. (viide 6), lk 237.

probleemidest, mida käesoleva töö mahtu arvestades ei ole võimalik ammendavalt analüüsida. Seetõttu keskendub autor halduri ülesannete täitmisele piiriülese maksejõuetuse kontekstis. Pole kahtlust, et piiriülese maksejõuetuse puhul, kus võlgniku suhtes menetluse läbiviimine ei allu enam ühe riigi õiguskorra regulatsioonile, on menetluse läbiviimine komplitseeritud. Veelgi enam raskendab menetluse läbiviimist aga olukord, kus ühe võlgniku suhtes viiakse samaaegselt läbi mitut pankrotimenetlust, sest sellisel juhul administreerivad pankrotivara samaaegselt mitu haldurit. Eestile kohaldub piiriülese maksejõuetusmenetluses Euroopa Nõukogu 29. mai 2000. a määrus nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta¹⁰. Rahvusvahelisel tasandil on oluliseks alates 1997. a UNCITRAL mudelseadus piiriülese maksejõuetuse kohta¹¹, mis võimaldab riikidele õigusliku raamistiku piiriülese maksejõuetusmenetluse läbiviimise küsimuste reguleerimiseks ning mille võib iga riik soovi korral enda pankrotiseadusesse üle võtta. Autorile teadaolevalt ei ole UNCITRAL mudelseadus teadustöodes siiani olulist käsitlust leidnud. Autor analüüsib, millist õiguslikku tuge pakuvad halduritele üheskoos menetluse läbiviimiseks nimetatud regulatsioonid ja milles peaks seisnema kahe halduri koostöö ülesannete täitmisel, et oleks kaitstud nii võlausaldajate kui võlgniku huvid. Tulenevalt magistritöö mahulistest piirangutest käsitleb autor vaid esmase menetluse halduri põhiliste ülesannete täitmist: nõuete kindlakstegemist, vara valitsemist ja müüki ning nõuete rahuldamist.

Töös on kasutatud peamiselt võrdlevat, osaliselt ka ajaloolist uurimismeetodit. Autor on võrdlusmaterjalidena kasutanud Soome, Rootsi, Saksamaa, Läti, Leedu ja Venemaa maksejõuetuse alaseid õigusakte, et analüüsida, milline on haldurit puudutav reeglistik neis riikides. On ju Eesti pankrotiseaduse vastuvõtmisel ja selle hilisemal täiustamisel lähtunudki suures osas just Saksamaa ja Rootsi kui pikaajaliste maksejõuetuse alaste traditsioonidega riikide seadusandlusest. Pikaajalist kogemust pankrotiõiguse reguleerimisega omab ka Soome. Läti, Leedu ja Venemaa seevastu olid sarnaselt Eestiga samal stardipositsioonil 1991. aastal, mil ajakohast pankrotiseadust ning pankrotihalduri kutsele kohalduvat reeglistikku tuli alles asuda välja töötama. Seega on huvitav võrrelda, milliste lahendusteni on jõudnud need riigid sarnaselt lähtepositsioonilt alustades. Lisaks on nimetatud riikidega nende geograafilise läheduse tõttu ka suurem puutumus piiriülese maksejõuetuse kontekstis.

¹⁰ EÜT, L 160, 30.06.2000, lk 1.

¹¹ UNCITRAL. Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/1997-Model-Law-Insol-2013-Guide-Enactment-e.pdf>. 02.05.2014.

Töö peamiste allikatena on autor kasutanud rahvusvaheliselt tunnustatud autorite B. Wessels'i, I. Fletcher'i, G. Moss'i, H. Vallender'i, K. Pannen'i, R. Koulu jt poolt välja antud õiguskirjandust ja avaldatud artikleid. Samuti on autor toetunud erinevate rahvusvaheliste maksejõuetusalaste organisatsioonide ja ekspertgruppide mudelseadustele, soovitustele, juhendmaterjalidele ja analüüsidele. Autor kasutab töös ka Eesti õigusteadlaste ja -praktikute P. Varul'i, T. Saarma, P. Viirsalu, A. Alekand'i jt poolt avaldatud teadusartikleid ajakirjas *Juridica* ning muid materjale. Lisaks on teadustöö allikatena kasutatud K. Kerstna-Vaks'i teadusmagistritööd ja T. Dobolina magistritööd, kuivõrd ka nimetatud töödes on analüüsitud pankrotihaldurit puudutavaid õiguslikke küsimusi.

Käesoleva magistritöö valmimist toetas Euroopa Liidu Sotsiaalfond programmi DoRa raames, mida viib ellu SA Archimedes.

1. PANKROTIHALDURILE ESITATAVAD NÕUDED

1.1 Nõuded pankrotihalduri erialasele ettevalmistusele

Tulenevalt ülesannetest, mille teostamine pankrotimenetluses on haldurile usaldatud, on nõutav, et haldur vastaks teatud fundamentaalsetele nõuetele, mis hõlmavad üldist suutlikkust, intelligentsi, kogemust, ametialaseid teadmisi ja sobivaid iseloomuomadusi. Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga (EBRD) soovitude kohaselt tuleks pankrotihalduri kutset käsitleda kui iseseisvat professionaalset elukutset, mis tuleks ka vastavalt litsentseerida.¹²

Erialakirjanduses on välja toodud kolm aspekti, mis mängivad siinkohal võtmerolli. Nendeks on asjatundlikkus (*expertise*), kogemus (*experience*) ja ausus (*integrity*).¹³

Asjatundlikkuse nõue tähendab, et halduril oleks menetluse läbiviimiseks piisavalt teadmisi. Asjatundlikkuse eelduseks on tugev erialane haridus. Lisaks peaks õpe olema elukestev, et haldur oleks kursis ajas muutuva pankrotialase seadusandluse ja muu vajalikuga. Haldur peab omandama piisavalt teadmisi maksejõuetuse õiguslikest ja majanduslikest aspektidest.

Kogemus omandatakse läbi praktika ehk pankrotimenetluste läbiviimise. Alustades peaks isik tegutsema pankrotihalduri abilisena, võttes järjest rohkem vastutust, et hiljem iseseisvalt menetlusi läbi viia.

Aususe põhimõte tähendab, et haldurilt nõutakse teatud moraalseid isikuomadusi. Ta peaks suutma hoida menetluses kindlat kurssi ja mitte laskma end mõjutada. Seejuures ei või haldur menetluse läbiviimisel seada esiplaanile enda huve, vaid peab lähtuma pankrotimenetluse eesmärkidest. Tal peab olema avalikkuse usaldus ja ei tohi olla huvide konflikti. Aususe nõue on seega absoluutne nõue igapähele, kes soovib haldurina tegutseda.¹⁴

Lähtudes eeltoodud aluspõhimõtetest, tuleks haldurile esitatavate nõuete kindlaksmääramisel leida optimaalne tasakaal range ja leebe regulatsiooni vahel. Ühelt poolt tasub vältida olukorda, kus pankrotihalduritele väga kõrgete nõuete kehtestamise tulemusena astub menetlusse küll hästi kvalifitseeritud haldur, mis samal ajal muudab menetlust ka kallimaks

¹² European Bank for Reconstruction and Development. EBRD Insolvency Office Holder Principles, 2007. – Arvutivõrgus: http://www.ebrd.com/downloads/legal/insolvency/ioh_principles.pdf. 02.05.2014, lk 2.

¹³ B. Wessels, P. J. Omar, lk 34.

¹⁴ B. Wessels, P. J. Omar, lk 34.

ning võib luua olukorra, kus halduriteks kvalifitseeruvad liiga vähesed isikud, teiselt poolt ei ole mõistlik hoida nõuded ka liiga madaladena, kuivõrd sellisel juhul ei ole tagatud nõutava tasemega teenus.¹⁵

Tulenevalt PankrS § 55 lg 1 kaitseb haldur menetluses kõigi võlausaldajate, samuti võlgniku õigusi ja huve ning tagab seadusliku, kiire ning majanduslikult otstarbeka pankrotimenetluse. Halduri põhikohustusteks menetluses on nõuete väljaselgitamine, pankrotivara valitsemine, moodustamine ja müük, nõuete rahuldamine, maksejõuetuse põhjuste ja tekkimise aja väljaselgitamine, vajadusel võlgniku majandustegevuse jätkamise korraldamine, juriidilise isiku likvideerimise läbiviimine, teabe ja aruandluse jagamine õigustatud isikutele (PankrS § 55 lg 3).

Ülaltoodu võimaldab järeldada, et pankrotihaldur peab seaduses sätestatud ülesannete täitmiseks olema põhjalike õigusteadmistega, võlgniku majandusseisu analüüsimiseks, planeerimiseks ja kokkuvõttes majanduslikult otstarbeka pankrotimenetluse läbiviimiseks omama teadmisi ja kogemusi majanduse valdkonnas ning lisaks menetluse koordineerijana olema ka heade sotsiaalsete ja juhiomadustega.

PankrS § 56 lg 1 määratleb isikud, kes võivad menetluses halduriks olla. Sätte kohaselt on eelnimetatud õigus Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite koja (edaspidi: Koda) kutsekogu liikmeks oleval füüsilisel isikul, kellele on Koja poolt välja antud haldurina tegutsemise õigus, vandeadvokaadil ja vandeadvokaadi vanemabil, vandeaudiitoril ja kohtute seaduse¹⁶ (edaspidi: KS) § 47 lõike 1 punktile 1 vastava haridustasemega kohtutäituril.

Koda väljastab haldurina tegutsemise õiguse teovõimelisele füüsilisele isikule, kes on omandanud riiklikult tunnustatud bakalaureusekraadi või sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse¹⁷ (edaspidi: HaS) § 28 lõike 2² tähenduses ja kellel on vähemalt kaheaastane töökogemus rahanduse, õiguse, juhtimise või raamatupidamise valdkonnas või kes on omandanud riiklikult tunnustatud magistrikraadi või sellele vastava kvalifikatsiooni HaS § 28 lõike 2² tähenduses. Lisaks sisaldavad nõudmised halduri teadmiste ja kutseoskuste veel kõnes ja kirjas eesti keele valdamise, halduri eksami sooritamise ja halduri väljaõppe läbimise nõuet.

Enne 1. jaanuaril 2010. a jõustunud muudatusi ei sätestanud pankrotiseadus haldurikandidaadile kõrghariduse nõuet. Seega võimaldas seadus teoreetiliselt halduriks saada

¹⁵ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, lk 174.

¹⁶ Kohtute seadus. RT I 2002, 64, 390 ... RT I 06.02.2014, 14.

¹⁷ Eesti Vabariigi haridusseadus. RT I 1992, 12, 192 ... RT I 11.07.2013, 5.

ka näiteks ainult põhiharidusega isikel, kuid praktikas see kindlasti võimalik ei olnud. Eelnõu seletuskirjas konstateeritakse, et eksami tase eeldas tegelikkuses vastava kõrghariduse olemasolu ja viimastel aastatel ka polnud eksamile soovijate seas kõrghariduseta isikuid.¹⁸ Seadusandja on pidanud piisavaks sätestada üldine kõrghariduse nõue kindlat valdkonda täpsustamata. Autori arvates ei ole antud lahendus probleemne, kuivõrd bakalaureusekraadi puhul on nõutav töökogemus rahanduse, õiguse, juhtimise või raamatupidamise valdkonnas, mis enamasti eeldab vastava ala kõrghariduse olemasolu. Samuti ei ole haldurikandidaadil võimalik vastava hariduseta täita teisi pankrotiseaduses sätestatud nõudmisi.

Pankrotihaldurina tegutsemise õigust saada sooviv isik peab kõnes ja kirjas valdama eesti keelt (PankrS § 57 lg 1 p 2). Selline nõudmine on mõisteta, kuivõrd kohtumenetlus ja kohtu asjaajamine toimub eesti keeles (tsiviilkohtumenetluse seadustik¹⁹ § 32 lg 1). Piiriülese maksejõuetusmenetluse kontekstis on aga küsitav, kas üksnes riigikeele oskuse nõudmine haldurilt on piisav. Kui Eesti pankrotihaldur peab tegutsema välisriigis või tegema koostööd välisriigi halduriga, siis olenevalt konkreetsest riigist on halduritel vajalik leida ühine suhtluskeel, milles enamasti on rahvusvahelise praktika kohaselt inglise keel²⁰. Sujuva menetluse läbiviimine on keelebarjääri korral mõeldamatu. Muidugi on halduril võimalik kasutada tõlgi abi, kuid see tähendab menetluses lisakulutusi, mis ei ole kindlasti võlausaldajate huvides. Autori arvates oleks kõigile halduri kutse taotlejatele ühe võõrkeeleoskuse nõude kehtestamine hetkel veel ehk ülemäärane, kuna piiriülese maksejõuetusmenetlusega ei puutu kokku kindlasti mitte kõik Eesti pankrotihaldurid. Siiski on autori hinnangul vajalik võõrkeeleoskuse nõude kehtestamine neile halduritele, kes määratakse läbi viima piiriülest pankrotimenetlust.

Pankrotihalduri kutse taotlejal on tulenevalt PankrS § 57 lg 1 p 4 kohustus sooritada halduri eksam kohtutäituri seaduse §-s 95 sätestatud korras. Eksam koosneb erialateadmiste testist ja vestlusest. Vestluse käigus hinnatakse eksamineeritava isiksuseomaduste sobivust pankrotihaldurina tegutsemiseks. Määruse „Pankrotihalduri eksami erialateadmiste testi valdkonnad ja hindamise kord“²¹ kohaselt seisneb erialateadmiste test õigus-, majandus- ja raamatupidamisküsimustele vastamises ning kaasusülesannete lahendamises (määruse § 1 lg

¹⁸ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=594370&u=20110330152117>. 02.05.2014, lk 44.

¹⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I 25, 2006, 197 ... RT I 13.03.2014, 100.

²⁰ B. Wessels, M. Virgos. European Communication and Coordination Guidelines for Cross-Border Insolvency. 2007.— Arvutivõrgus:

<http://www.insol.org/INSOLfaculty/pdfs/BasicReading/Session%205/European%20Communication%20and%20Cooperation%20Guidelines%20for%20Cross-border%20Insolvency%20.pdf>. 02.05.2014, lk 55.

²¹ Pankrotihalduri eksami erialateadmiste testi valdkonnad ja hindamise kord. JMm 11.10.2010 nr 33. – RT I 2010, 75, 576.

2). Lisaks peamistele eraõiguse valdkondadele ja kohtumenetlusele hõlmab erialateadmiste test mh ka maksuõiguse, majandusarvestuse, ettevõtte äriplaani ja majandustulemuste planeerimise ning audiitorkontrolli valdkondi (määruse § 2).

Haldurieksami sooritanud isikul tuleb halduri kutse saamiseks ja tööks vajalike oskuste omandamiseks läbida ka väljaõpe kohtutäituri seaduse §-s 96 sätestatud korras (PankrS § 57 lg 1 p 5). Väljaõppe läbimise nõue on pankrotiseadusesse viidud alles 1. jaanuaril 2010. a jõustunud muudatustega. Väljaõpe toimub eksamikomisjoni koostatud individuaalse väljaõppekava järgi. Väljaõppe sooritamist hindab eksamikomisjon isiku aruande ja juhendajate kirjaliku põhistatud arvamusel. Väljaõpet ei pea läbima halduri eksami sooritanud isik, kes on töötanud vähemalt kolm aastat õiguselast, majandusalast või finantsjuhtimisalast kõrgharidust nõudval tööl (PankrS § 57 lg 4). Väljaõppe kestust ei ole seaduses üheselt reguleeritud. Kohtutäituri seaduse § 96 lg 4 järgi esitab pankrotihalduri eksami sooritanud isik eksamikomisjonile väljaõppekava täitmise kohta aruande kümne kuu jooksul väljaõppekava kinnitamisest arvates, millist tähtaega võidakse isiku avalduse alusel ka pikendada, seega võib järeldada, et väljaõppe kestus on üldjuhul lühem kui kümme kuud.

Isik, kes on halduri eksami sooritanud ja seaduses ettenähtud juhul ka väljaõppe läbinud, esitab Koja haldurite kutsekogu juhatusel hiljemalt ühe aasta möödumisel halduri eksami sooritamise kirjaliku taotluse haldurina tegutsemise õiguse saamiseks. Hiljemalt ühe kuu jooksul taotluse esitamisest otsustab kutsekogu juhatus selle rahuldamise, tehes selle kohta kirjaliku otsuse (PankrS § 57 lg 5).

Alates 2010. aastast kehtiva määruse „Nõuded pankrotihalduri täiendusõppele ja täiendusõppe maht“²² § 1 paneb pankrotihaldurile kohustuse perioodilise täiendusõppe läbimiseks, kusjuures igal hindamisaastal tuleb läbida 40 tundi täiendusõpet (määruse § 2). Autori hinnangul on täiendusõppe kohustuse sätestamine pankrotihaldurile kooskõlas rahvusvaheliste soovitustega ning äärmiselt vajalik, kuivõrd tagab pankrotihalduri teadmiste säilitamine ja võimaldab omandada uusi, seal hulgas olla kursis seadusmuudatustega.

Vandeadvokaat, vandeaudiitor ning KS § 47 lg 1 p-le 1 vastava haridustasemega kohtutäitur ei pea haldurina tegutsemise õiguse saamiseks sooritama halduri eksamit ega läbima väljaõpet. Haldurina tegutsemise õiguse saab nimetatud isik Koja kutsekogu liikmeks vastuvõtmisega, milleks on vajalik esitada Koja kutsekogule kirjalik avaldus. Seega saavad nimetatud isikud pankrotihaldurina tegutsemisõiguse tulenevalt oma erialasest staatusest. Põhjendatult tekib küsimus, kas vandeadvokaatidele, vandeaudiitoritele ja kohtutäituritele

²² Nõuded pankrotihalduri täiendusõppele ja täiendusõppe maht. JMm 21.05.2010 nr 17. – RT I 2010, 25, 120.

pankrotihaldurina tegutsemise õiguse andmine nende ametialasest staatusest tulenevalt on põhjendatud ja kas nimetatud lahendus tagab kõigi haldurina tegutsemise õigust omavate isikute piisava ja ühtlase kvalifikatsiooni.

Asjaolu, et halduri ülesandeid täidavad eelkõige advokaadid, on välisriikides tavapärane praktika.²³ Rootsis on halduriks enamasti advokaadid, kes kuuluvad Rootsi advokatuuri.²⁴ Halduriteks määratakse enamasti advokaadid ka Saksamaal²⁵ ja Soomes²⁶. Kogu taasiseseisvumisperioodi vältel on pankrotiseadus võimaldanud halduri ülesandeid täita vandeadvokaatidel ning enne vandeadvokaatide vanemabi staatuse kaotamist ka neil. Vandeadvokaadi kandidaadile esitatavad nõuded on reguleeritud Advokatuuriseaduses (edaspidi: AdvS)²⁷. Vandeadvokaadiks võib kirjaliku avalduse alusel saada isik, kes on sooritanud vandeadvokaadieksami ja tegutsenud vähemalt kolm aastat vandeadvokaadi abina. Vandeadvokaadi abina tegutsemine eeldab muu hulgas õiguslase magistrikraadi või sellega võrdustatud siseriikliku või välismaise hariduse olemasolu (AdvS § 23 lg 1 p 3). Vandeadvokaadi eksamil kontrollitakse kandidaadi teadmisi ja oskusi teadmisi advokaaditegevuses kasutada. Vandeadvokaat peab tundma seadusandlust ja kohtupraktikat ja ning olema võimeline osutama õigusabi ka kõige keerukamates õigusküsimustes. Vandeadvokaat peab omama põhjalikke teoreetilisi ja praktilisi teadmisi vähemalt ühes järgnevatest õigusvaldkondadest: eraõigus ja tsiviilkohtumenetlus; riigi põhikord, avalik õigus ja halduskohtumenetlus; karistusõigus ja kriminaalmenetlus.²⁸ Vandeadvokaadi eksamil hinnatakse kandidaadi teadmisi era-, karistus- ja avaliku õiguse ning advokaadi kutse-eetika alal.

Eelnev võimaldab järeldada, et vandeadvokaadile esitatavad nõuded garanteerivad küll laialdased õigusteadmised ja nii teooria kui praktika põhjaliku tundmise mingis kindlas õigusvaldkonnas, kuid erinevalt Kojalt haldurina tegutsemise õigust taotlevalt isikust ei eeldata vandeadvokaadilt majandus- ja raamatupidamisalaseid teadmisi. Seega võib haldurina tegutseda isik, kes võib küll suuta suurepäraselt nt kaitsta pankrotivõlausaldajate huve tagasivõitmisega seonduvates kohtumenetlustes, kuid jääb hätta võlgniku majandustegevuse analüüsimisel ja planeerimisel.

²³ U. Lõhmus. Pankrotihaldur. Juridica 1994, nr 1, lk 13.

²⁴ European Parliament. Harmonization of Insolvency Law at EU Level. Brussels: 2010. – Arvutivõrgus: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/empl_study_insolvencyproceedings_/empl_study_insolvencyproceedings_en.pdf. 02.05.2014, lk 136.

²⁵ INSOL International. The 2014 INSOL Directory. GTI Media, 2014, lk 45.

²⁶ E. Arko-Koski. Finland: All you need to know about becoming an Insolvency Practitioner. – Arvutivõrgus: www.insol-europe.org/download/file_/6620. 02.05.2014, lk 32.

²⁷ Advokatuuriseadus. RT I 2001, 36, 201 ... RT I, 21.12.2012, 4.

²⁸ vt. <https://advokatuur.ee/est/advokaadid/advokaadiks-saamine/advokaadiksamist>. 02.05.2014.

Audiitoritel on võimalik ametist tulenevalt pankrotihaldurina tegutsemise õigus saada alates 1. jaanuarist 2010. a. Audiitortegevuse seaduse (edaspidi: AudS)²⁹ kohaselt on vandeaudiitor isik, kes on sooritanud arvestusala eksperdi kutseeksami (edaspidi *kutseksam*) raamatupidamise ja vandeaudiitori eriosa, kellele rahandusministri otsusega on antud vandeaudiitori kutse ning kes on andnud vande (AudS § 3). Vandeaudiitori kutse taotleja peab omama vähemalt bakalaureusekraadi või rakenduskõrghariduse diplomit või nendega samaväärset haridusalast kvalifikatsiooni enne kutseeksami tegemiseks avalduse esitamist (AudS § 20 lg 1 p 1) ja olema enne kutseeksami tegemiseks avalduse esitamist praktiseerinud vandeaudiitori juhendamisel vähemalt kolm aastat (AudS § 20 lg 2). Audiitori kutseksam on laiaulatuslik, hõlmates nii arvestuse, sh raamatupidamise ja audiitortegevuse, ettevõtte rahanduse, õiguse, juhtimise, infotehnoloogia, matemaatika ja statistika valdkondade tundmist (AudS § 22 lg 1).

Vandeaudiitori erialane ettevalmistus on võrreldes vandeadvokaadiga laialdasem ja lähedasem Kojalt pankrotihaldurina tegutsemise õiguse saanud isikuga, hõlmates nii majandus- kui õiguslaseid teadmisi. Vandeaudiitori kutse esindaja on eeldatavasti suuteline efektiivselt analüüsima võlgniku majandustegevust, sh maksejõuetuse tekkimise põhjuseid ja vastu võtma ka selle edasist korraldamist puudutavaid otsuseid. Samas, kuivõrd vandeaudiitori tegevus eeldab kõrgharidust eelkõige majanduse valdkonnas ning näiteks ei nõuta vandeaudiitorilt tsiviilkohtumenetluse tundmist, on autori arvates küsitav vandeaudiitori võimekus kaitsta pankrotimenetluse osapoolte huve pankrotivaraga seotud kohtumenetlustes.

Kohtutäitureid ühendab pankrotihalduritega alates 2010. aasta 1. jaanuarist ühine kutseühing- Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda. Ühise kutseorganisatsiooni loomise põhjendusena on teiste hulgas välja toodud pankrotihalduri ja kohtutäituri sarnane õiguslik staatus ja ka menetluste sarnasus.³⁰ Alates 1. jaanuarist 2010. on kohtutäituritele antud võimalus ametist tulenevalt saada haldurina tegutsemise õigus. Kohtutäiturile kohtutäituri seaduses (edaspidi: KTS)³¹ esitatavaid nõudeid analüüsides võib märgata, et need suures osas kattuvad pankrotihaldurile esitatavate nõuetega. Kohtutäituriks võib nimetada Euroopa Liidu liikmesriigi kodaniku, kes valdab kõnes ja kirjas eesti keelt, on aus ja kõlbeline (§ 17 lg 1). Kohtutäituri ametisse kandideerija peab olema omandanud riiklikult tunnustatud bakalaureusekraadi või läbinud riiklikult tunnustatud rakenduskõrgharidusõppe õiguse õppesuunal või omandanud vastava kvalifikatsiooni HaS § 28 lg 2² tähenduses või vastava

²⁹ Audiitortegevuse seadus. RT I 2010, 9, 41 ... RT I, 23.12.2013, 16.

³⁰ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, lk 2.

³¹ Kohtutäituri seadus. RT I 2009, 68, 463 ... RT I, 31.01.2014, 15.

välisriigi kvalifikatsiooni. Haldurina tegutsemise õiguse saamiseks esitatavad haridusnõuded kohtutäiturile on kõrgemad: vajalik on õiguse õppesuunal omandatud riiklikult tunnustatud magistrikraad, sellele vastav kvalifikatsioon HaS § 28 lg 2² tähenduses või sellele vastav välisriigi kvalifikatsioon (PankrS § 56 lg 1 p 4, KS § 47 lg 1 p 1). Kohtutäituriks saada sooviv isik peab olema tegutsenud kohtutäituri abina, vandeadvokaadina, kohtunikuna, notarina või pankrotihaldurina vähemalt ühe aasta või töötanud enne kohtutäituri ametisse kandideerimist vähemalt viis aastat akadeemilist või rakenduslikku juriidilist kõrgharidust nõudval tööl ja lisaks sooritanud kohtutäiturieksami (KTS § 17 lg 1 p 1,2). Määruse „Kohtutäiturimäärustik“³² § 75 lg 2 kohaselt kontrollitakse eksamil osaleja erialateadmisi järgmistes valdkondades: tsiviilõiguse üldosa, võlaõigus, asjaõigus, sealhulgas laeva asjaõigus, perekonnaõigus, pärimisõigus, ühinguõigus, tsiviilkohtu- ja täitemenetlusõigus, pankrotiõigus.

Seega kohtutäituri ja pankrotihalduri eksameid võrreldes nähtub, et kui pankrotihalduri eksamil kontrollitakse ulatuslikumalt sooritaja äriõiguse- ja majandusalaseid teadmisi, siis kohtutäituri eksami sooritajal tuleb enda teadmisi näidata pigem üldistes eraõiguse valdkondades. Kuivõrd haldurina tegutseda soovivale kohtutäiturile on kehtestatud range õiguslase hariduse nõue, siis on haldurina tegutseval kohtutäituril ilmselt piisavad teoreetilised õigusteadmised. Samas, kuna kohtutäituri ametitegevus seisneb eelkõige võlgniku vara realiseerimises, võivad tal puududa head majandusalased teadmised pankrotivõlgniku majandusliku seisundi analüüsiks ja oskused majandustegevuse korraldamiseks, mida pankrotihaldurina tegutsemine kahtlemata nõuab.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et haldurina tegutsemise õiguse andmine vandeadvokaatidele, vandeaudiitoritele ja kohtutäituritele nende ametiseisundist tulenevalt annab haldurina tegutsemise õiguse ebaühtlase erialase ettevalmistusega isikutele. Kõiki neid elukutseid ühendavad küll tegutsemine õiguse ja majanduse valdkonnas, kuid ametialade esindajate konkreetsed teadmised ja oskused varieeruvad oluliselt. Vandeadvokaatidel on eelduslikult rohkem kogemust õigusvaldkonnas, kohtutäituritel võlgniku vara realiseerimise osas ning vandeaudiitoritel majandusarvestuse ja raamatupidamise osas. Pankrotihaldurina tegutsemine eeldab nii majandus-, raamatupidamis- kui ka juhtimisalaseid, kuid eelkõige siiski tugevaid õiguslaseid teadmisi ja oskusi. Autor on arvamusel, et haldur peaks suutma osaleda pankrotivara puudutavas kohtumenetluses iseseisvalt. Isegi juhul, kui tegu on keeruka õigusvaidlusega, mille puhul täiendava õigusabi kasutamine on põhjendatud, peaks haldur

³² Kohtutäiturimäärustik. JMm 15.12.2009, nr 42. – RT I 04.01.2014, 2.

olema suuteline andma õigusvaidluse perspektiivikusele esmase hinnangu. Riigikohus on seejuures leidnud, et juhul, kui haldur kasutab menetluses täiendavat õigusabi, pole põhjendatud haldurile tasu alammäärast kõrgema tasu maksmine ka juhul, kui pankrotivara väärtus on suur.³³ Autor on seetõttu arvamisel, et põhjendatud võib-olla staatusest tulenevalt haldurina tegutsemise õiguse andmine vandeadvokaatidele, aga mitte kohtutäituritele ja vandeaudiitoritele. Juhul, kui halduri ülesandeid täidab isik, kellel on pädevus nõutavates valdkondades vaid osaliselt, on halduril vajalik kasutada pankrotimenetluse läbiviimiseks abi. Uue isiku kaasamisel menetlusse tekib alati teatav dubleerimine ülesannete täitmisel. Kuivõrd seesugused kulutused on pankrotimenetluse kulud, mis kaetakse pankrotivarast enne võlausaldajatele jaotise alusel väljamaksete tegemist, on tagajärjeks võlausaldajate nõuete rahuldamine väiksemas ulatuses, kui see oleks olnud võimalik juhul, kui menetlusse oleks astunud igakülgselt vajalike teadmiste ja oskustega haldur (PankrS § 150 lg 1 p 5; § 146 lg 1).

Võib muidugi eeldada, et vandeaudiitorid ja kohtutäiturid kui professionaalsete elukutsete esindajad, kellele on kutsetegevuse läbiviimiseks ette nähtud kõrgendatud standardid, ei esita avaldust Koja liikmeks saamiseks, kui nad vastavad küll formaalselt haldurile esitatavatele nõuetele, kuid ei ole tegelikkuses enda pankrotimenetluse läbiviimiseks vajalike teadmiste ja oskuste olemasolus veendunud. Nimetatu ei ole aga magistritöö autori arvates efektiivse pankrotimenetluse läbiviimiseks piisavaks tagatiseks. Seega peaksid vandeaudiitorid ja kohtutäiturid, kes pankrotte menetleda soovivad, taotlema halduri kutse saamist üldises korras.

Rahvusvahelise maksejõuetuspraktikuid ühendava organisatsiooni *INSOL International (International Association of Restructuring, Insolvency & Bankruptcy Professionals)* poolt 2014. a avaldatud analüüsi tulemusena tõdetakse, et mõnevõrra üllatavalt on eri riikide regulatsioonid halduri ametile väga erinevad. Mõnede riikide pankrotiseaduses ei esitata haldurile erinõudmisi, samal ajal, kui teistes riikides on kasutusel haldurite litsenseerimise, järelevalve ja pideva täiendõppesüsteemid, et saavutada kvaliteet ja parim praktika.³⁴

Saksamaal ei ole spetsiaalset haldureid ühendavat kutseorganisatsiooni.³⁵ Haldurina võib tegutseda füüsiline isik, kes on kindla pankrotiasja jaoks piisava kvalifikatsiooniga, eriti tähtis

³³ RKTko 3-2-1-48-13, 26. juuni, 2013.

³⁴ The 2014 INSOL Directory, lk 20.

³⁵ The 2014 INSOL Directory, lk 45.

on kogemus majanduse valdkonnas.³⁶ Enamasti määratakse halduriks advokaat, kuid mõned haldurid on ka raamatupidamisvaldkonna haridusega.³⁷

Rootsi pankrotihalduril peavad seaduse kohaselt olema eriteadmised ja kogemused valdkonnas, mida konkreetne ülesanne nõuab ning isik peab olema ka muus mõttes ülesande täitmiseks sobiv. Praktikast esitatakse halduri kvalifikatsioonile väga ranged nõudmised ja seetõttu kvalifitseeruvad pankrotimenetlusi läbi viima väike hulk spetsialiste. Lisaks üldisele õiguse tundmisele nõutakse pankrotihaldurilt eriteadmisi majandusest, juhtimisest, raamatupidamisest ja äriõigusest.³⁸ Pankrotihalduritel on esindusorgan nimega *Rekonstruktör-och konkursförvaltarkollegiet i Sverige*. Organ on asutatud 1986. aastal ja esindab haldureid kõikjal Rootsis, temaülesandeks muuhulgas ka haldurite väljaõppe korraldamine.³⁹

Soome pankrotiseaduse⁴⁰ (edaspidi: Soome PankrS) kohaselt võib pankrotihalduriks nimetada füüsilise isiku, kellel on konkreetse pankrotiasja jaoks sobivad võimed, oskused ja kogemused ja kes on ka muus mõttes sobilik, täitmaks halduri kohustusi. Seaduses ei sätestata pankrotihaldurile ei õigusalasest ega muu eriala kõrghariduse nõuet, samuti ei ole vaja halduri kutse saamiseks sooritada eksamit, läbida väljaõpet või omada litsentsi.⁴¹ Praktikast on aga kirjutamata seadus, et haldurilt eeldatakse väga tugevaid juriidilisi teadmisi, mistõttu halduriks määratakse peaaegu alati advokaadid.⁴²

Lätis pankrotiseaduse⁴³ (edaspidi: Läti PankrS) kohaselt saab pankrotihaldurina tegutseda füüsiline isik, kes on omandanud vastava tunnistuse (Läti PankrS § 9 lg 1). Haldurite litsentseerimisega tegeleb haldureid koondav kutseühing (Läti PankrS § 14 lg 1). Tegutsemisõiguse omandamiseks peab isik olema vähemalt 25 aastane ja valdama vabalt riigikeelt. Halduriks soovijal peab olema teise taseme rakenduskõrgharidus õigusteaduses ja advokaadi kvalifikatsioon või õiguslane kõrgharidus. Samuti on nõutav kolmeaastane töökogemus advokaadina või muul alal, kus on nõutav õiguslane kõrgharidus (Läti PankrS §

³⁶ European Parliament, lk 51.

³⁷ The 2014 INSOL Directory, lk 46.

³⁸ D. Faber. Commencement of insolvency proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2012, lk 681.

³⁹ D. Faber, lk 682.

⁴⁰ Soome pankrotiseadus. – Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040120.pdf>. 02.05.2014.

⁴¹ E. Arko-Koski, lk 32.

⁴² R. Koulu. Konkurssioikeus. WSOY pro. Helsinki, 2009, lk 193-194.

⁴³ Läti pankrotiseadus. – Arvutivõrgus:

http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=16&ved=0CEMQFjAFOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.mna.gov.lv%2Fdownload%2F540&ei=yDUxU9XTJe2f7gbcqoHADg&usg=AFQjCNHghxWY_pLW84zmyGI-rlOxO9II6w&bvm=bv.63587204,d.ZGU. 02.05.2014.

13 lg 1 p-d 1-4). Isik peab sooritama ka haldurieksami, eksamile pääsemise eeltingimuseks on kohustusliku väljaõppe läbimine (Läti PankrS § 15 lg 1). Halduri kutsetunnistuse kehtivusaeg on kaks aastat, mille järel hindab kutsekogu halduri varasemat tegutsemist, võimeid ja omadusi ning otsustab litsentsi pikendamise (Läti PankrS § 16).

Leedu ettevõtte pankrotiseaduse⁴⁴ (edaspidi: Leedu ettevõtte PankrS) art 11 lg 1 kohaselt võivad pankrotihalduritena tegutseda nii füüsilised kui ka juriidilised isikud. Tegutsemisõiguse saamise aluseks on atesteerimine. Füüsilisel isikul peab olema kõrgharidus sotsiaalteadustes, õigusteaduses või majandusteaduses. Ta peab valdama riigikeelt ja olema sooritanud pankrotihalduri eksami. Isik peab olema töötanud viimase kolme aasta jooksul kaks aastat pankrotihalduri assistendina, viimase seitsme aasta jooksul viis aastat ettevõtte juhina või omandanud advokaadi kutse (Leedu ettevõtte PankrS art 11²). Kui pankrotihalduri teenuseid soovib osutada juriidiline isik, peab vähemalt kahel juriidilise isiku töötajal olema pankrotihalduri sertifikaat. Sertifikaadid annab välja majandusministeerium ja erinevalt Lätist ei ole nende kestvus limiteeritud (Leedu ettevõtte PankrS art 11⁵). Kui füüsiline isik on omandanud sertifikaadi ja juriidiline isik esitanud dokumendid, mis tõendavad tema kõlblikkust pankrotihaldurina tegutsemiseks, kantakse nad vastavasse riiklikusse nimekirja. Isik saab õiguse pankrotihalduri teenuseid osutada alates nimekirja kandmisese päevast (Leedu ettevõtte PankrS art 11⁶).

Venemaa pankrotiseaduse⁴⁵ (edaspidi: Vene PankrS) kohaselt peab haldur olema Vene Föderatsiooni kodanik ja mõne ametliku pankrotihaldureid ühendava kutseorganisatsiooni liige. Pankrotihaldurite organisatsiooni kuulumiseks peab isikul olema kõrgharidus, töökogemus juhtimise valdkonnas vähemalt aasta ja pankrotihalduri abina vähemalt kuus kuud või pankrotihalduri abina vähemalt kaks aastat. Isik peab sooritama pankrotihalduri teooriaeksami. Pankrotihalduri pideva ametialase arengu huvides on kehtestatud nõue, mille kohaselt peab teooriaeksami sooritama ka juba pankrotihaldurina tegutseda võiv isik, kes ei ole kolme aasta jooksul kohtu poolt halduriks kinnitatud. Kutseorganisatsioonid võivad haldurile liikmekssaamise eeldusena kehtestada täiendavad nõudeid haridusele ja töökogemusele.⁴⁶ Võlausaldajatele on antud võimalus näha konkreetse menetluse jaoks haldurile ette omakorda täiendavaid haridusnõudeid: õigus- või majandusalase kõrghariduse või võlgniku majandustegevusalaga seotud hariduse olemasolu. Samuti on neil võimalik

⁴⁴ Leedu ettevõtte pankrotiseadus. – Arvutivõrgus:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=429320&p_tr2=2. 02.05.2014.

⁴⁵ Vene Föderatsiooni pankrotiseadus. – Arvutivõrgus:

<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=157160>. 02.05.2014.

⁴⁶ V. Popondopulo. Bankrotstvo, nautšno-praktičeskoe izdanije. Moskva, 2012, lk 89.

sätetada isikule halduriks nimetamise eeltingimusena teatud arvu varasemate pankrotimenetluste läbiviimise kogemus või töökogemus võlgniku majandussfääris tegutseva ettevõtte juhina.⁴⁷

Seega on osades välisriikides halduri kutse sarnaselt Eestiga detailselt reguleeritud, samal ajal, kui teistes on piiratud haldurile vaid üldise pädevusnõude esitamisega, nõudes sobilikke teadmisi ja oskusi konkreetse menetluse läbiviimiseks. Sellist trendi võib seletada riigi kogemustega seadusandluses pankroti reguleerimisel. Üldisemad nõuded haldurile esitatakse Soome, Rootsi ja Saksamaa pankrotiseadustes, millistel riikidel on pikaajalisemad maksejõuetuse alased traditsioonid. Seevastu riikides nagu Eesti, Läti, Leedu ja Venemaa, kus toimiv turumajandus on alles 20. sajandi viimaste aastate nähtus ning puuduvad pikaajalised pankrotimenetluse traditsioonid, on põhjendatud halduritele seaduses detailsete nõuete ettenägemine. Kui 1990-ndate aastate alguses neis riikides maksejõuetusõiguse valdkonda taas reguleerima hakati, oli vaja hakata haldureid alles välja õpetama ja seega ka eksamineerima. Haldurile detailsete nõuete esitamata jätmine Saksamaa, Soome ja Rootsi pankrotiseadustes ei tähenda, nagu puuduks need reeglid hoopiski- vastupidi, praktikas, nagu eespool kirjeldatud, võivad olla välja kujunenud üsnagi kõrged standardid, mida halduritele nende nimetamisel esitatakse. Lisaks, kuna neis riikides nimetatakse halduriteks enamasti advokaate, siis on halduri teadmiste ja oskuste garantiks advokaadiks saamise regulatsioon. Siiski ei ole autori hinnangul üldiste standardite kehtestamine sihiks, milleni ka Eesti pankrotiseaduse regulatsioon peaks püüdlema, kuivõrd rahvusvaheline trend on haldurile esitatavate nõuete karmistamiseks ning detailsemaks reguleerimiseks.

Autor on seisukohal, et halduri kutse detailne reguleerimine on põhjendatud. Haldurina tegutsemise õiguse eeldusena teatud kutseoskuste ja teadmiste nõuete kehtestamine tagab haldurite ühtlasema pädevustaseme ning annab hilisemalt haldurit valivale organile garantii, et nimetatav haldur juba iseenesest teadud standarditele vastab. Vastasel juhul langeks haldurit valivale ja nimetavale organile liigselt suur koormus sobivaimate oskustega isiku väljaselgitamisel.

Piiriülese maksejõuetusmenetluse kontekstis, pidades silmas eelkõige Euroopa Liitu, tõusetub küsimus, kas ei oleks mõistlik kehtestada halduritele universaalsed kvalifikatsioonistandardid. Vastasel juhul võib tekkida olukord, kus liikmesriigis, kus on kujunenud tava esitada halduritele väga kõrged nõudmised, võib tegutseda teise liikmesriigi haldur, kelle teadmised ja oskused ei vasta siseriiklikule regulatsioonile. Euroopa Parlamendi poolt 2010. a avaldatud

⁴⁷ V. Popondopulo, lk 92.

analüüsi tulemusena tõdetakse, et kuna haldurile esitatavad nõuded on liikmesriikides kindlaks määratud äärmiselt erinevalt, ei ole nende harmoniseerimine Euroopa Liidu tasandil enne pankrotiseaduste olemuslike printsiipide ühtlustamist mõistlik ega vajalik.⁴⁸ Autori hinnangul on piisav, kui riigid juhivad halduritele nõuete kehtestamisel rahvusvahelistest juhendmaterjalidest, nagu *EBRD Office holder principles, UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law and Guide to Enactment* jt.

1.2 Pankrotihaldurile esitatavad muud nõuded ja haldurina tegutsemist välistavad asjaolud

Lisaks asjaolule, et halduril peavad olema menetluse läbiviimiseks vajalikud spetsiifilised teadmised ja kogemused, on oluline, et tal oleks ka teatavad isikuomadused pankrotimenetluse efektiivseks läbiviimiseks, nagu väarikus, erapooletus, sõltumatus ja head juhiomadused.⁴⁹

Väarikuse kriteerium esitab haldurile nõude, et tal oleks hea reputatsioon. Lisaks ei tohiks olla haldur varasemalt kriminaalmenetluses süüdi mõistetud, olla olnud ise pankrotivõlgnik või näiteks olla varasemalt vabastatud avalikust ametist.⁵⁰

Halduri kohustuslikuks iseloomuomaduseks on tema sõltumatus. Halduril ei tohiks olla menetluses enda majanduslikke, perekondlikke või muid huve. Lisaks sellele, et haldur kinnitab oma sõltumatust ja huvide konflikti puudumist tema nimetamisel, peab ta olema sõltumatu läbivalt terve pankrotimenetluse kestel, mil haldur enda ülesandeid täidab.⁵¹ Huvide konflikti mõiste sisu ja asjaolud, mis annavad alust huvide konflikti eelduseks, võivad olla erinevad. Pankrotimenetluses, tulenevalt tema iseloomust ja eeskätt suurest ringist menetlusosalistest, on huvide konflikti tekkimine üsnagi tõenäoline.⁵² Küsimus huvide konfliktist võib tõusetuda juhul, kui haldur on või on varasemalt olnud seotud võlgniku või võlausaldajatega ühise äritegevuse kaudu, kuulunud viimaste juhtorganisse, osutanud audiitorteenust või olnud seotud näiteks võlgniku konkurendiga. Juhul, kui esinevad asjaolud väitmaks, et halduril on menetluses huvide konflikt, siis isikut kas ei määrata halduriks või ta asendatakse. Esineb ka lahendusi, kus haldur nimetatakse menetlusse huvide konfliktist hoolimata, kui haldur on kohtu või muud pankrotimenetluse organit nendest asjaoludest

⁴⁸ European Parliament, lk 23.

⁴⁹ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, lk 175.

⁵⁰ Samas, lk 175.

⁵¹ Samas, lk 175.

⁵² Vanessa Finch. *Corporate Insolvency Law: Perspectives and Principles*. Cambridge University Press, 2009, lk 193.

teavitanud.⁵³ Pankrotimenetluse läbipaistvuse, ettenähtavuse ja usaldatavuse huvides tuleks seaduses sätestada konkreetset asjaolud, millal halduril esineb huvide konflikt. Üldiselt jäetakse kohtu otsustada, kas konkreetsel juhul esinevad asjaolud, mis annavad alust kahelda halduri sõltumatuses menetluse läbiviimisel.⁵⁴

Halduri isikuomadused ei ole kindlasti mitte vähem tähtsad kui tema erialane ettevalmistus. R. Koulu tõdeb, et Soome pankrotipraktikas eelistab kohus haldurikandidaatide vahel valides halduri vastavust nõutavatele isikuomadustele ja huvide konflikti puudumist näiteks tema oluliselt suuremale erialasele ettevalmistusele ja kogemusele. Seejuures on R. Koulu seisukohal, et olgu halduri oskused konkreetse pankrotiasja jaoks nii head kui tahes, huvide konflikti korral on menetluse aus ja efektiivne läbiviimine välistatud.⁵⁵

Eestis on pankrotihalduri isikuomaduste kontroll kaheastmeline: seaduses on sätestatud nii nõuded haldurina tegutsemise kutse saamiseks kui ka asjaolud, milliste esinemise puhul isikule haldurina tegutsemise õigust ei anta ning täiendavalt kontrollitakse juba halduri kutse saanud isiku vastavust seaduses sätestatud nõuetele ka igakordselt konkreetse pankrotiasja juurde halduri määramisel.

Haldurina tegutsemise õigust taotleb isik peab halduri kutse saamiseks olema aus ja kõlbline (PankrS § 57 lg 1 p 2). Nimetatud omadust hinnatakse halduri kutseeksami suulises osas vestluse käigus (KTS § 95 lg-d 1, 2). Tegemist esmahinnangul üsnagi subjektiivse mõistega, mille sisustamine on jäetud eksamikomisjoni otsustada. Autori hinnangul sisaldab nimetatud nõue endas tegelikkuses seda, et isiku suhtes puuduvad PankrS § 57 lg-s 6 nimetatud asjaolud, mis võimaldaksid jätta pankrotihalduri kutse andmata. Autor on seisukohal, et halduri ausust ja kõlblust tuleks eeldada ning vastupidist järeldada vaid juhul, kui ei esine PankrS § 57 lg-s 6 nimetatut või kui muud asjaolud aususe ja kõlbluse eelduse selgelt ümber lükkavad. Kuivõrd ausust ja kõlblust hinnatakse kollegiaalselt, on autori arvates tagatud ka liigse subjektiivsuse ja kuritarvituste vältimine nende omaduste hindamisel.

Niinimetatud negatiivsed nõuded⁵⁶ haldurina tegutsemise õigust soovivale isikule ehk tingimused, mille esinemisel kandidaadile halduri kutset ei anta, on sätestatud PankrS § 57 lg-

⁵³ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, lk 176.

⁵⁴ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, lk 176.

⁵⁵ R. Koulu, lk 195.

⁵⁶ S. A. Karelina jagab haldurile esitatavad nõuded kahte gruppi: positiivsed ehk nõuded, millele isik peab vastama, et oles võimalik teda halduriks määrata ja negatiivsed, mis välistavad võimaluse haldurina tegutsemiseks. S. A. Karelina. Pravovoe regulirovaniye nesostjatelnosti (bankrotstva): utšebno-praktičeskoje posobije. Moskva: Volters-Kluwer, 2007, lk 66.

s 6. Haldurina tegutsemise õiguste ei anta isikule: 1) kellel on karistatus tahtlikult toimepandud kuriteo eest; 2) kes on viimase kümne aasta jooksul tagandatud kohtuniku-, notari-, prokuröri- või kohtutäituriametist või advokatuurist või audiitorkogust välja heidetud või kellelt on võetud vandetõlgi kutse vandetõlgi seaduse § 28 lõike 3 punkti 3 alusel või kellelt on võetud patendivolniku kutse patendivolniku seaduse § 20 lõike 1 punkti 1 või 2 alusel; 3) kes on viimase viie aasta jooksul avalikust teenistusest distsiplinaarsüüteo eest vabastatud; 4) kes on pankrotivõlgnik; 5) kelle kohta kehtib ärikeeld; 6) kes on senises kutsetegevuses või kohtutäituri ametitegevuses näidanud üles ilmset sobimatust tööks pankrotihaldurina; 7) kes on kohtuotsusega jäetud ilma õigusest olla pankrotihaldur või ettevõtja; 8) kes on viimase seitsme aasta jooksul distsiplinaarsüüteo toimepanemise eest Kojast välja arvatud või kellelt on haldurina tegutsemise õigus ära võetud.

Nimetatud üsnagi rangete kriteeriumitega kindlustatakse, et haldurina ei asuks tegutsema isik, kes ei ole seadusekuulekas ning kes on näidanud oma varasema tegevusega sobimatust pankrotihalduri ülesandeid täitma. Seega peaks nimetatud regulatsioon tagama halduri väärkuse ja hea reputatsiooni nõude. Kokkuvõtlikult ei oleks selline isik suuteline halduri funktsioone parimal viisil täitma ning tema vastu puuduks ilmselt nii kohtu, võlausaldajate, võlgniku kui ka avalikkuse usaldus. On iseenesestmõistetav, et isik, kellele on seadusandja delegeerinud avaliku ülesande täitmise ja kes muu hulgas peab tagama ka pankrotimenetluse seadusliku läbiviimise (PankrS § 55 lg 1), peab olema ise õiguskuulekas.

Seadusandja välistab halduri tegutsemisõiguse andmise isikule, kellel on karistatus tahtlikult toimepandud kuriteo eest. Autori arvates võib siinkohal diskuteerida teemal, kas antud nõue on haldurina tegutsemise õigust liialt piirav, kuivõrd seaduses ei ole täpsustanud toimepandud kuriteo liiki. Rahvusvahelised soovitused küll käsitlevad karistatust kuriteo eest kui haldurile tegutsemisõiguse mitteandmise alust, kuid enamasti on välja toodud karistatus mitte igasuguse, vaid raske kuriteo eest.⁵⁷ Juba tahtliku kuriteo toimepanemise fakt asjaolule, et isik on teadlikult astunud üle seaduslikust keelust. Pankrotimenetluse osaliste ja teiste menetlusest mõjutatud isikute, seal hulgas avalikkuse huvi prevaleerib halduri isiklike huvide ees⁵⁸ ning tagada tuleb ka avalikkuse üldine usaldus pankrotihalduri kutse vastu, mistõttu on siinkohal tegutsemisvabaduse piiramine põhjendatud. T. Dobolina peab oma magistritöös sätet probleemseks ja on seisukohal, et nimetatud piirang halduri kutsevabadusele on ebamõistlik, kuivõrd pankrotiseadus ei sätesta mingit ajalist piirangut karistuse ja karistatuse arvestamisel

⁵⁷ European Bank for Reconstruction and Development, lk 4.

⁵⁸ The World Bank. Principles and Guidelines For Effective Insolvency and Creditors Rights Systems. 2001. – Arvutivõrgus: http://www.worldbank.org/ifa/ipg_eng.pdf. 02.05.2014, lk 62.

ega sea haldurina tegutsemisõiguse saamise võimalust sõltuvusse karistuse kustumisest.⁵⁹ Nimetatud seisukohaga ei saa nõustuda. Autori arvates tuleb siinkohal karistatuse mõiste sisustamisel lähtuda karistusregistri seaduses⁶⁰ (edaspidi: KarRS) sätestatud määratlusest. KarRS § 5 lg 1 kohaselt on registrisse kantud isiku karistusandmetel õiguslik tähendus isiku karistatuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel kuni andmete kustutamiseni. Õiguskantsler on karistatuse mõiste defineerinud järgnevalt: „Karistus on iseenesest olemuselt ajutise iseloomuga õiguslik seisund, mis tekib karistuse mõistmisega (otsuse jõustumisega) ning lõpeb karistatuse kustumise või kustutamise ning mille kestvus sõltub süüteo olemusest ja karistuse raskusest. Karistatuse kustumise või kustutamise korral loetakse üldreeglina, et isikut pole kriminaalkorras karistatud ja tema õiguste või vabaduste piiramine karistatuse põhjusel on välistatud.“⁶¹ Seejuures KarRS § 5 lg 2 sätestab ammendava loetelu juhtumitest, mil õiguslik tähendus on ka registrist kustutatud ja arhiivi kantud andmetel, need juhtumid ei hõlma isikule pankrotihalduri kutse andmist. Seega ei ole õige tõlgendus, mille kohaselt välistab kriminaalkorras süüdimõistmise fakt igaveseks isiku võimaluse haldurina tegutseda ning säte ei ole eelneval põhjusel ebamõistlikult tegutsemisvabadust piirav.

Autor on seisukohal, et nimetatud negatiivsed nõuded rakenduvad ka vandeadvokaatidele, kohtutäituritele ja vandeaudiitoritele, kes pankrotihaldurina tegutsemise õigust omandada soovivad. Lisaks kohalduvad neile isikutele nende erialaregulatsioonist tulenevad negatiivsed nõuded (AdvS § 27, AudS § 39, KTS § 17). Kui võrrelda vandeadvokaatidele, vandeaudiitoritele ja kohtutäituritele nende kutse kohta käivates eriseadustes esitatud negatiivseid nõuded pankrotiseaduses sisalduvate negatiivsete nõuetega, siis nähtub, et nõuded kattuvad olulises osas, kuid haldurina tegutsemise võimaluse välistavad siiski suurem arv juhtumeid. Näiteks ei takista seadus erinevalt haldurist andmast vandeadvokaadi kutset isikule, kes on viimase viie aasta jooksul avalikust teenistusest distsiplinaarsüüteo eest vabastatud. Vandeaudiitorina on erinevalt haldurist võimalik näiteks tegutseda ka isikul, kes on viimase kümne aasta jooksul tagandatud prokuröriametist ning kohtutäiturina erinevalt haldurist isikul, kelle kohta kehtib ärikeeld. Seega on võimalik, et mõnedel isikutel, kes tegutsevad vandeadvokaatide, vandeaudiitorite või kohtutäituritena, ei ole võimalik erialasest staatusest hoolimata haldurina tegutsemise õigust saada, kuivõrd nende puhul esineb mõni PankrS § 57 lg-s 6 sätestatud negatiivne asjaolu.

⁵⁹ T. Dobilina. Pankrotihaldur pankrotimenetluses. Magistritöö. Tallinn, 2009, lk 39.

⁶⁰ Karistusregistri seadus. RT I 21.03.2011,3 ... RT I, 13.12.2013, 15.

⁶¹ Õiguskantsleri vastus, 04.11.2009, lk 5. – Arvutivõrgus:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_puudumine_tahtlikult_toime_pandud_kuriteo_eest_karistatud_isiku_teenistusse_votmine.pdf. 02.05.2014.

Tegutsemisõiguse saanud halduri isikuomadusi kontrollitakse täiendavalt iga konkreetse pankrotiasja juurde määramise üle otsustamisel. Halduril peab olema kohtu ja võlausaldajate usaldus, ta ei tohi olla kohtu töötaja ning ta peab olema sõltumatu võlgnikust ja võlausaldajatest, samuti ei tohi halduriks määrata asja menetleva kohtuniku või kohtunikuabi lähikondset (PankrS § 56 lg-d 2-4).

Nimetatud nõuded peavad garanteerima eelkõige halduri iseseisvuse ja sõltumatuse. Kuna haldur tegutseb menetluses mitmete erinevate huvide esindaja ja tasakaalustajana, on äärmiselt oluline, et otsuseid vastu võttes oleks haldur täielikult iseseisev ja vaba ning puuduks huvide konflikt.

Autor on seisukohal, et kohtu ja võlausaldajate usalduse nõue realiseerub halduri nimetamisega kohtu poolt ning tema hilisema kinnitamise võlausaldajate üldkoosolekul. Nimetatu võimaldab tegelikkuses PankrS § 57 lg 1 p-s 2 sätestatud aususe ja kõlbluse nõude teistkordset kontrolli, sest juhul, kui tegutsemisõiguse saanud haldur on varasemalt pankrotimenetluses näidanud end ebaausana, kuid temalt ei ole võetud halduri kutset, siis võib kohus usalduse puudumise motiivil jätta halduri nimetamata.

Tegemaks kindlaks, kas haldur on asja menetleva kohtuniku või kohtunikuabi lähikondne, pankrotiseadus grammatilisel tõlgendamisel edasisi suuniseid ei paku. Autori hinnangul tuleb siinkohal ilmselt lähtuda võlgniku lähikondsete definitsioonist, milline loetelu on sätestatud PankrS §-s 117. Selguse huvides võiks pankrotiseaduses olla kohtu ja kohtunikuabi lähikondsete määratlemiseks viide nimetatud paragrahvile.

Pankrotihalduri võimalik sõltuvus võlgnikust või võlausaldajatest on igal konkreetsel juhul kohtu otsustada, pankrotiseadus ei anna täiendavaid juhiseid otsustamiseks, millal on halduril menetluses huvide konflikt. Eelduslikult peaks huvide konflikti olemasolu analüüsima haldur, kes PankrS § 56 lg 3 kohaselt, andes nõusoleku haldurina tegutsemiseks, kinnitab kirjalikult oma sõltumatust nii võlgnikust kui võlausaldajatest.

Praktikas võib haldurit siduda võlgniku või võlausaldajatega eelkõige varasem tööalane kokkupuude. Pärnu maakohus leidis 16. jaanuari 2009. a otsuses tsiviilasjas nr 2-08-64459, et olukorras, kus pankrotihaldur on võlausaldajale varasemalt ühekordse kliendilepingu alusel õigusteenust osutanud ning leping on lõppenud, ei ole põhjendatud pidada haldurit endiselt ja ka tulevikus piiramatuks ajaks isikust sõltuvaks. Kohus tõdes, et vastasel juhul, tulenevalt Eesti Vabariigi vähesest rahvaarvust, oleks siin sisuliselt võimatu haldurina tegutseda. Töö autor nõustub, et tulenevalt Eesti väiksusest ei saa välistada, et halduril on olnud varasem

kokkupuude võlgniku või mõne võlausaldajaga, mistõttu on igal konkreetsel juhul vaja tuvastada, kas nimetatud kokkupuude muudab halduri võlgnikust või võlausaldajast sõltuvaks. Samuti on autor seisukohal, et põhjalikku loetelu situatsioonidest, millal võib eeldada huvide konflikti olemasolu, ei ole võimalik seaduses ette näha. Sellist loetelu juhtumistest ei sisaldu ka teiste käesolevas magistritöös analüüsitud välisriikide pankrotiseadustes. Lisagarantiina on halduri sõltumatuse nõue sätestatud ka Hea Kutsetavas⁶², mis sätestab pankrotihalduri kutsega kaasneva käitumise üldised põhimõtted. Muu hulgas on haldur kutsetava § 5 lg 4 kohaselt kohustatud end viivitamatult menetlusest taandama, kui esinevad asjaolud, mil haldur ei saa tegutseda sõltumatult võlgnikest ja võlausaldajatest. Seejuures PankrS § 71 lg 2 p 1 kohaselt võib Koda määrata haldurile hea kutsetava nõudmiste rikkumise eest distsiplinaarkaristuse. Autor on arvamusel, et distsiplinaarkaristuse määramise oht peaks garanteerima, et haldur on kirjalikult enese sõltumatust kinnitades aus. Distsiplinaarkaristuse määramine võib halduri jaoks tähendada seda, et teda edaspidi pankrotte menetlema ei määrata või olenevalt rikkumise raskusastmest ka lõppastmes haldurina tegutsemise õiguse äravõtmist.

Rootsis ei või halduriks olla kohtu töötaja. Lisaks ei tohi halduril olla suhet võlgniku või võlausaldajaga, mis võiks tekitada kahtlusi isiku suutlikkuses viia menetlust läbi erapooletult. Ka muude huvide konfliktile viitavate asjaolude ilmnemisel ei tohi isikut halduriks määrata.⁶³

Ka Soome pankrotiseaduse kohaselt ei tohi halduril olla võlgniku või võlausaldajaga suhet, mis võib takistada halduril menetlust erapooletult läbi viimast.⁶⁴

Saksamaa pankrotiseadus sätestab halduri isikuomaduste osas lakooniliselt, et haldur peab olema sõltumatu võlgnikust ja võlausaldajatest.⁶⁵

Lätis ei tohi pankrotihalduriks olla isik, kellelt on haldurina tegutsemise õigus ära võetud. Sarnaselt Eestiga välistab halduri ülesannete täitmise süüditunnistamine tahtlikus kuriteos, kuid lisaks ka taolises süüdistuses menetluse lõpetamine mõnel muul põhjusel kui õigeksmõistmine. Halduriks ei tohi olla ka isik, kelle suhtes on viimase viie aasta jooksul välja kuulutatud füüsilise isiku pankrot. Samuti ei tohi isik, kuuludes juriidilise isiku juhtorganisse, olla põhjustanud hooletusest või tahtlikult selle pankroti. Seadus sätestab veel tingimuse, mille kohaselt takistab pankrotihalduriks saamist viimase viie aasta jooksul

⁶² Hea Kutsetava. Arvutivõrgus: http://kpkoda.ee/doc/Hea%20kutsetava_1.pdf. 02.05.2014.

⁶³ D. Faber, lk 681.

⁶⁴ R. Koulu, lk 193.

⁶⁵ European Parliament, lk 51.

toimunud väljaarvamine vandeadvokaatide hulgast, riikliku süüdistaja, vandetõlgi või kohtuniku staatusest distsiplinaarsüüteo tõttu (Läti PankrS § 13 lg 2 p-d 1-7).

Leedu pankrotiõiguse kohaselt peab halduril olema hea reputatsioon. Ta ei tohi olla vabastatud töölt või teenistusest ametile kohalduvate eetikanormide rikkumise tõttu. Isikul ei tohi olla kehtivat karistatust majandusalase, riigivastase, finantssüsteemi vastase või muu raske kuriteo toimepanemise eest. Huvitava nüansina ei saa haldurina tegutseda ka isik, kes kuritarvitab alkohoolseid, narkootilisi või muid toksilise toimega aineid (Leedu ettevõtte PankrS art 11²). Juriidiliste isikute pankrotimenetluses ei tohi halduriks olla võlgniku ega võlausaldajaga seotud isik, samuti isik, kellel seaduse kohaselt puudub õigus kuuluda juriidilise isiku juhtorganisse. Leedu füüsilise isiku pankrotiseaduse⁶⁶ art 11 p 3 (edaspidi: Leedu füüsilise isiku PankrS) kohaselt Füüsiliste isikute pankrotimenetluses ei saa halduriks nimetada võlgniku võlausaldajat või isikut, kes on võlausaldajaga töösuhetes, samuti võlgniku lähedast sugulast või võlgnikuga viimase 36 kuu jooksul töösuhetes olnud isikut. Halduril ei või olla menetluses õiguslikke huve (Leedu ettevõtte PankrS art 11 lg 4).

Venemaal ei tohi halduriks ei olla isikud, kes ei ole tulenevalt suhetest võlausaldajate või võlgnikuga erapooletud, kelle suhtes on algatatud pankrotimenetlus või kellelt on seaduse alusel ära võetud õigus tegutseda juhtival ametikohal või muul professionaalsel kutsealal. Erinevusena Eesti regulatsioonist ei saa halduriks määrata ka isikuid, kes ei ole hüvitanud võlgnikule, võlausaldajale või teistele isikutele varasemalt pankrotihalduri ülesandeid täites tekitatud kahjusid.⁶⁷

Seega on Eestiga sarnaselt kehtestanud halduri isikuomadustele detailse regulatsiooni st nii positiivsed kui negatiivsed nõuded halduri isikuomadustele nii Läti, Leedu kui Venemaa, samal ajal, kui Rootsi, Soome ja Saksamaa piirduvad vaid üldiste nõuetega, mida kontrollitakse vaid isiku määramisel konkreetsesse pankrotimenetlusse. Siiski on kõigi riikide puhul ühiseks nimetajaks halduri sõltumatus, huvide konflikti korral on halduri tegutsemine pankrotimenetluse läbiviijana arusaadavalt välistatud.

Eelnevast analüüsist nähtub veel, et nii Eestis, Lätis, Venemaa, Soomes, Rootsis ja kui Saksamaal võib pankrotihaldurina tegutseda vaid füüsiline isik. Dr Kalev Saare on oma doktoritöös leidnud, et juriidilisel isikul pankrotihalduriks olemise mittevõimaldamist tuleb pidada vaieldavaks. Pankrotihalduri ülesannete täitmine ei eelda doktoritöö autori arvates

⁶⁶ Leedu füüsilise isiku pankrotiseadus. – Arvutivõrgus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=457183&p_tr2=2. 02.05.2

⁶⁷ V. Popondopulo, lk 91-92.

füüsilistele isikutele spetsiifiliste omaduste olemasolu, kuivõrd pankrotimenetluse sisuks on enamalt jaolt varaliste suhete valdkonnas läbiviidavad toimingud, mille läbiviimine ei eelda tihedat seost konkreetse füüsilise isiku poolt vastu võetavate otsuste ning sooritavate toimingutega. Dr Kalev Saare on arvamusel, et füüsilisest isikut pankrotihaldurid ei taga õiguskäibe huvide suuremat kaitset kui seda oleksid võimelised pakkuma erinõuetele allutatud juriidilised isikud.⁶⁸

Käesoleva töö autori arvates võib dr Saarega nõustuda selles, et juriidilised isikud võiksid põhimõtteliselt halduriteenust osutada. Selline lahendus on kasutusel ka näiteks Leedus⁶⁹. Võib eeldada, et halduriteenusele spetsialiseerinud juriidilised isikud suudaksid pakkuda kõrgemat kvaliteeti, juhul kui sellise büroo meeskond ühendab endas nii õigus- kui majandusteadmistega spetsialiste. Nimetatud juriidilistele isikutele peaksid olema kehtestatud erinõuded, näiteks peaksid juriidilise isiku juhtorgani liikmed vastama haldurile esitatavatele nõuetele.⁷⁰ Samas ei näe autor juriidilistele isikutele haldurina tegutsemise võimaldamiseks praktilist vajadust, kuivõrd haldurit saab ülesannete täitmisel abistada tema büroo. Juriidilise isiku nimetamisel halduriks võivad tekkida ka täiendavad probleemid vastutusküsimustes.

Autor on seisukohal, et haldurile detailsete nõuete kehtestamine isikuomaduste osas on põhjendatud ja Eesti regulatsioon järgib rahvusvahelisi soovitusi. Halduri kutse andmise välistavad tingimused tagavad, et haldur oleks kõrgete väärtushinnangutega, aus ja kõlbeline, millisel viisil on garanteeritud ka avalikkuse usaldus pankrotihalduri institutsiooni vastu. Haldur peab suutma menetlust läbi viia nõuetekohaselt ja sõltumatult ning tagama nii menetlusosaliste kui avalikkuse usalduse enda isiku suhtes. Autori hinnangul on isikuomaduste kontroll nõuetekohaselt reguleeritud. Võrdlusest välisriikidega järeldeb töö autor, et just halduri sõltumatuse nõuet võib pidada universaalseimaks ja olulisimaks, huvide konflikti esinemise korral eeldatakse, et isik ei suuda pankrotimenetlust ausalt ja õiglaselt läbi viia ning isikut halduriks ei nimetata. Autori hinnangu ei ole võimalik ega vajalik ette näha ammendavat loetelu võimalikest juhtudest, mil halduril esineb huvide konflikt. Seda tuleb hinnata igal üksikjuhul ja kindlasti ei anna huvide konfliktiks alust igasugune suhe võlgniku või võlausaldajatega, vaid ainult selline, mis muudab halduri võlgnikust või võlausaldajast sõltuvaks. Halduri kirjalik kinnitus ja distsiplinaarkaristuse võimalus on autori arvamuse kohaselt siinkohal piisavaks garandiks.

⁶⁸ K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu, 2004, lk 118.

⁶⁹ Leedu ettevõtte PankrS § 11 lg 1 kohaselt võivad pankrotihaldurina tegutseda nii füüsilised kui juriidilised isikud.

⁷⁰ European Bank for Reconstruction and Development, lk 4.

2. PANKROTIHALDURI NIMETAMINE JA ÕIGUSLIK STAATUS PANKROTIMENETLUSES

2.1 Pankrotihalduri nimetamine

Kuigi eelneva analüüsi käigus jõudis autor järeldusele, et Eestis on kasutusel halduri nõuete kehtestamisel üsnagi efektiivne süsteem, mis tagab, et kõik tegutsemisõiguse saanud haldurid vastavad teatud kvalifikatsiooni- ja isikuomaduste kriteeriumitele, ei ole vähem tähtis pankrotihaldurina tegutsemise õigust omavate isikute hulgast sobiva halduri nimetamine.

Rahvusvaheliste soovitude kohaselt peaks halduri nimetamise süsteem olema läbipaistev ja erapooletu. Samuti, kuna küsimus sellest, kes asub pankrotivara valitsema ja menetlust läbi viima, omab esmajoonel tähtsust võlgniku ja võlausaldajate jaoks, peaks neile olema antud võimalus nimetatud halduri kandidatuuri vaidlustamiseks või kaebuse esitamiseks.⁷¹

Erinevates õiguskordades valitud lahendused hõlmavad nii kohtu, võlausaldajate kui võlgniku rolli halduri selekteerimisel ja nimetamisel, samuti võidakse haldur valida rotatsiooni korras või mõne sõltumatu kohtuvälise organi poolt. Paljudes riikides valib ja nimetab halduri kohus, kes teeb valiku sobivate isikute nimekirjast kas oma suvaotsuse alusel, juhindub võlausaldajate või võlgniku soovitudest või ringlussüsteemist.⁷²

Eestis valitakse pankrotihaldur pankrotihaldurite nimekirjast, mida peab Koda ja mis on avalikkusele kättesaadav Koja veebilehel⁷³. Nimekirjas peavad kajastuma olulisemad andmed kõigi isikute kohta, kellele on antud pankrotihaldurina tegutsemise õigus. PankrS § 59 lg 2 kohaselt märgitakse halduri kohta nimekirja 1) nimi, 2) halduri büroo ärinimi ja kontaktandmed, 3) haldurina tegutsemise õiguse saamise kuupäev, 4) andmed hariduse kohta, 5) haldurina tegutsemise õiguse peatamise ja äravõtmise aeg ja alus, 6) kutsekindlustuslepingu kehtivuse aeg, 7) andmed pankrotimenetluste kohta, milles ta on kinnitatud halduriks. Eelnev peaks võimaldama halduri nimetamisel teha valiku, võttes arvesse nii halduri ettevalmistust kui nt tema töökoormust.

Autori hinnangul käesoleval ajal nimekiri kõiki PankrS § 59 kohaselt nõutavaid andmeid ei sisalda, muuhulgas ei kajastu nimekirjast ühegi isiku puhul andmeid menetluste kohta, milles on ta halduriks kinnitatud, samuti haldurina tegutsemise õiguse saamise kuupäeva. Mitmete

⁷¹ European Bank for Reconstruction and Development, lk 5.

⁷² UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, lk 177

⁷³ Pankrotihaldurite nimekiri. – Arvutivõrgus: <http://www.kpkoda.ee/content/avaliku-poole-lingid/kontaktinfo>. 02.05.2014.

haldurite osas ei ole märgitud ka omandatud haridust. Autor on seisukohal, et nimekirja tuleb viia kõik seaduses sätestatud andmed. Vastasel juhul ei ole võimalik erinevate isikute vahel valides teha piisavalt informeeritud otsust, muu hulgas arvestada halduri töökoormust, mille ebaühtlane jaotumine on praktikas probleemiks.

Halduri nimetamise õigus on tulenevalt PankrS § 31 lg-st 6 kohtul. Kohus otsustab pankrotihalduri nimetamise pankroti väljakuulutamisel. Kohus võib nimetada halduriks haldurina tegutsemise õigust omava isiku, kellel on kohtu ja võlausaldajate usaldus. Haldur ei tohi olla kohtu töötaja ning ta peab olema sõltumatu võlgnikust ja võlausaldajatest. Samuti ei tohi halduriks nimetada asja menetleva kohtu ega kohtunikuabi lähikondset (PankrS § 56 lg 2-4). Nagu analüüsitud eelnevalt magistritöö alapunktis 1.2, tagavad nimetatud nõuded halduri usaldusväarsuse ja sõltumatuse.

Pankrotimäärusega nimetatud halduri kinnitamise otsustab võlausaldajate esimene üldkoosolek. Kui võlausaldajate koosolekust on teatatud ettenähtud korras, kuid ükski võlausaldaja esimesele üldkoosolekule ei ilmu, loetakse haldur üldkoosoleku poolt kinnitatuks (PankrS § 61 lg 1). Nimetatu on põhjendatud, kui võrd esimesele üldkoosolekule ilmunuta jätmisega deklareerivad võlausaldajad sisuliselt kas oma nõusolekut kohtu valikuga või oma kindla huvi puudumist halduri isiku suhtes. Kui võlausaldajad pankrotimäärusega nimetatud haldurit ei kinnita, valivad võlausaldajad uue halduri, kelle kinnitamise otsustab kohus viie päeva jooksul üldkoosoleku otsuse saamisest arvates, tehes selle kohta määruse (PankrS § 61 lg 2). Kui kohus ei kinnita üldkoosolekul valitud haldurit, nimetab ta määrusega uue halduri, keda võlausaldajate üldkoosolekul ei ole vaja kinnitada (PankrS § 61 lg 3). Kohus jätab võlausaldajate valitud halduri kinnitamata, kui haldur ei vasta eelpool loetletud PankrS §-s 56 sätestatud nõuetele või halduril ei ole kehtivat kutsekindlustust. Uue halduri nimetamisel ei või kohus nimetada selleks isikut, kelle võlausaldajate üldkoosolek vastavalt PankrS § 56 lg-le 2 oli jätnud kinnitamata. Kohus peab kohtumääruses nimetama halduri kinnitamata jätmise põhjused (PankrS § 61 lg 4). Määruse peale, millega kohus nimetab uue halduri, võivad võlausaldajad või võlgnik esitada määruskaebuse. Kohus tühistab nimetatud määruskaebuse alusel halduri nimetamise määruse siiski üksnes juhul, kui haldur ei vasta PankrS § 56 lg-tes 1, 3 või 4 sätestatud nõuetele.

Seega, kuigi halduri valiku pädevus on Eestis jaotatud kohtu ja võlausaldajate vahel, on lõplik sõna halduri valikul siiski kohtul. Kui võrd kohus võib jätta võlausaldajate poolt valitud halduri kinnitamata põhjusel, et kohtul puudub usaldus halduri isiku vastu (nimetatut tuleb siiski põhjendada), on kohtul üsnagi laialdased võimalused enda jaoks sobiva halduri

nimetamisel. Antud lahendust võib iseenesest pidada põhjendatuks, kuivõrd kohus erapooletu organina, kes erinevalt võlausaldajatest menetluses kindlat huvi ei oma, peaks olema suuteline tagama sobiva ning erapooletu halduri nimetamise. Viimase sõna jätmise kohtule võimaldab vältida olukorda, kus mõni suurvõlausaldaja soovib menetlusse tuua „oma“ haldurit.

Tähelepanu on juhitud asjaolule, et praktikas on tekkinud probleem, kus kohtunikel on välja kujunenud koostöö ja eelistus kindlate haldurite osas, keda nimetatakse pankrotiasju menetlema.⁷⁴ Kuivõrd kohtunikud valivad menetlust läbi viima haldurid, kelle vastu on neil usaldus ja varasem ühine koostöökogemus, siis võib autori arvates selline valik ühest küljest soodustada pankrotimenetluse sujuvamat ja tulemuslikumat läbiviimist. Kohus, toetudes varasemale kogemusele, teab varasema koostöö põhjal, milline haldur võiks kindlasse pankrotimenetlusse kõige paremini sobida. Samaaegselt toob nimetatud trend endaga kaasa mitmeid probleeme.

Esimene seondub kohtu kohustusega teostada halduri üle järelevalvet (PankrS § 69 lg 1) ning rikkumise korral kohtu õigusega haldurit trahvida (PankrS § 69 lg 2). Kuivõrd kohtu kohustuseks on nii halduri nimetamine kui ka tema üle järelevalve teostamine, on kohus üsnagi vastuolulises olukorras. Ühelt poolt vastutab ta tõrgeteta pankrotimenetluse kulgemise eest ja on vastutav halduri nimetamisel, et haldur oleks võimeline seaduspäraselt ja efektiivselt pankrotimenetlust läbi viima, kuid samas peab ta halduri tegevust kontrollima ning hindama, andes sellega kaudselt hinnangu ka enda ebaõnnestunud valikule.⁷⁵ Võib esineda olukordi, kus kohtunikud ei soovi halduri suhtes kasutada õiguskaitsevahendeid, kuna see võiks rikkuda edasise tõrgeteta koostöö halduriga.⁷⁶ S. Paulman viitab oma magistritöös asjaolule, et kohati asuvad kohtunikud enda poolt nimetatud haldurit lausa kaitsma.⁷⁷ See omakorda võib viia olukorrani, kus hooletu haldur asub kohtute liigset usaldust ära kasutama, mille tagajärjel võib pankrotimenetlus venida ja võlausaldajatele kahju tekkida.⁷⁸

Lisaks, kuivõrd kohtunikel on välja kujunenud koostöö kindlate isikutega, keda nad halduriks nimetavad, võib eeldada, et praktikas halduritena tegutsevate isikute ring on üsnagi väike.

⁷⁴ Maksejõuetusmenetluse kompetentsikeskuste loomine ja pankrotihalduri nimetamise korra muutmine-väljatöötamiskavatsus, lk 7.

⁷⁵ Samas, lk 7.

⁷⁶ Samas, lk 7.

⁷⁷ S. Paulman. Riiklik järelevalve pankrotihalduri tegevuse üle pankrotimenetluses. Magistritöö. Tallinna, 2012, lk 34.

⁷⁸ Maksejõuetusmenetluse kompetentsikeskuste loomine ja pankrotihalduri nimetamise korra muutmine-väljatöötamiskavatsus, lk 7.

Sellist olukorda, kus mõned haldurid on liiga koormatud, tasub vältida.⁷⁹ Kui haldur on liigse töökoormuse tõttu sunnitud kasutama täiendavat abi, suurendab see arusaadavalt menetluskulusid ning viimane ei ole kindlasti võlausaldajate huvides. Lisaks, kuna haldurina tegutsemise praktilised oskused omandatakse siiski eelkõige menetlust läbi viies⁸⁰, on võrdsem töökoormus oluline ka haldurite kutseoskuste taseme ühtlustamiseks.

Autor on seisukohal, et tulenevalt pankrotimenetluse eesmärkidest on oluline nii võlausaldajate kui avalikkuse usaldus erapooletusse ja tõhusasse kohtulikku järelevalvesse. Mõistetavalt ei saa eeldada, et ükski kohtunik enda nimetatud halduri suhtes järelevalvet ei teostaks või ei sooviks seda teha. Samas võib eeldada, kui kohus ei oleks „seotud“ enda poolt nimetatud halduriga, oleks järelevalve halduri tegevuse üle printsipiaalsem.⁸¹ Kohtupidamine mitte ainult ei pea olema, vaid ka kõrvaltvaatajale näima aus ja õiglane. Seega usalduse tugevdamiseks nii kohtu tegevuse osas halduri kontrollimisel kui halduri poolt pankrotimenetluse läbiviimise osas üldiselt, samuti efektiivsema järelevalve huvides on vajalik halduri nimetamise korra muutmine.

Eri riikide praktika kohaselt võib halduri määramisel olla põhiroll peale kohtu ka võlgnikul ja võlausaldajatel või kohtuvälisel sõltumatul organil või toimuda nimetamine juhuslikkuse printsiibil rotatsiooni korras.

Saksamaal on pankrotihalduri nimetamine pankrotiasja arutava kohtu tähtsaim ülesanne.⁸² Enne 2011. aastat oli võlausaldajate võimalus halduri määramist mõjutada üsnagi piiratud. Kohus koostas enamasti pankrotiasja jaoks sobivatest halduritest nimekirja, valides sealt oma eelistuste kohaselt parima kandidaadi. Võlausaldajate esimesel üldkoosolekul oli võimalik kohtu poolt nimetatud haldur asendada nende endi poolt valituga. Kohus võis jätta võlausaldajate poolt valitud halduri kinnitamata ainult juhul, kui haldur ei vastanud seaduse nõuetele. Tavaline praktika oli enamasti see, et kohus, tuginedes seaduses sätestatud halduri erapooletuse nõudele, ei nimetanud halduriks võlausaldajate poolt pakutud kandidaati, kuna eeldas, et selline isik on huvide konfliktis juba võlausaldajate poolt valituks osutumise tõttu.⁸³

2011. a jõustunud seadusemuudatustega tugevdati Saksmaal aga märgatavalt võlausaldajate võimalust halduri nimetamist mõjutada. Enne halduri nimetamist peab kohus ära kuulama ajutise võlausaldajate komitee, andes viimasele võimaluse esitada oma arvamuse

⁷⁹ P. Varul (viide 6), lk 236.

⁸⁰ U. Lõhmus, lk 13.

⁸¹ P. Varul (viide 6), lk 236.

⁸² European Parliament, lk 44.

⁸³ D. Faber, lk 338.

pankrotihaldurile kehtestavate kutseoskuste ja isikuomaduste suhtes, välja arvatud kui komiteele ärakuulamise võimaluse andmine on võlgniku majanduslikku olukorda arvestades teda selgelt kahjustav (Saksamaa PankrS § 56 a lg 1). Kui komitee esitab ühehäälselt mõne isiku kandidatuuri, võib kohus tema nimetamisest keelduda vaid juhul, kui isik ei vasta pankrotihaldurile kehtestatud nõuetele. Varasema praktika kordumise vältimiseks on nüüd seaduses otsesõnu sätestatud, et asjaolu, et halduri kandidatuuri esitasid võlausaldajad või võlgnik, ei tähenda automaatselt huvide konflikti (Saksamaa PankrS § 56 lg 1 p-d 1,2). Kohus, valides halduriks nimetamiseks sobivat isikut, on seotud ajutise võlausaldajate komitee nõudmistega halduri kutseoskuste ja isiksuseomaduste suhtes (Saksamaa PankrS § 56 a lg 2).⁸⁴

Soomes nimetab kohus halduri pankroti väljakuulutamise otsuse tegemisega. Olenevalt menetluse eripärast võib kohus vajadusel määrata ka mitu haldurit. Varasemalt oli halduri valiku õigus võlausaldajatel, kuid see on aste-astmelt üle läinud kohtule ning 2004. a pankrotiseadus sätestab juba sõnaselgelt, et halduri valiku teeb kohus. Enne halduri ametisse nimetamist kuulab kohus siiski ära peamised võlausaldajad ja võib võimaldada arvamust avaldada ka võlgnikul ning teistel võlausaldajatel. Kohus ei ole oma otsuses seotud ei võlausaldajate ega võlgniku seisukohtadega, kuid tavapärane praktika on, et kohus määrab pankrotimenetluse läbiviija siiski vastavalt võlausaldajate soovile. Eelnevat põhjendatakse eelkõige asjaoluga, et halduriks sobiva isiku otsimine ei peaks olema oma olemuselt kohtu kui õigusemõistmise organi ülesanne.⁸⁵

Rootsis nimetab kohus pankrotiotsuse tegemisega halduri.⁸⁶ Kohus otsustab ka haldurite arvu. Kohus võib määrata rohkem kui ühe halduri olukorras, kus, võttes arvesse pankrotipesa suurust ja iseloomu, on vaja selle menetlemine kas osadeks jagada või osadeks jagamata ühele pankrotipesale mitu haldurit määrata.⁸⁷ Halduri valikul võib kohus arvesse võtta ka võlgniku või võlausaldajate soovitusi, kuid kohus ei ole nendega seotud.⁸⁸ Enne halduri määramist konsulteerib kohus halduri tegevuse üle kontrolli teostava organiga, selgitamaks välja, kas kandidaat on halduri ülesannete täitmiseks konkreetses pankrotiasjas sobiv.⁸⁹ Halduri tegevust pankrotiasja haldamisel kontrolliv *Tillsynmyndigheten (TMS)*, on valitsusasutus, kelle pädevuses on ka taotleda halduri vabastamist, kui ta ei ole rahul halduri üldise tegevusega pankrotiasja haldamisel. TMS-i kohustuseks on kindlustada, et haldur haldab pankrotiasja

⁸⁴ The 2014 INSOL Directory, lk 45.

⁸⁵ R. Koulu, lk 190.

⁸⁶ D. Faber, lk 669.

⁸⁷ Samas, lk 681.

⁸⁸ The 2014 INSOL Directory, lk 45.

⁸⁹ D. Faber, lk 681.

kooskõlas seadustega. TMS võib ajutiselt tõkestada sellise halduri nimetamise pankrotiasja juurde, kellel on käsil mitu lahendamata pankrotiasja.⁹⁰

Lätis nimetab halduri ametisse kohus, kuid sobiva kandidaadi esitamine on pankrotimenetluse administratsiooniameti (*Insolvency Administration*, edaspidi: IA) pädevuses. IA valib välja konkreetse pankrotiasja jaoks sobiva kandidaadi ja esitab kandidatuuri kohtule (Läti PankrS art 59 lg 1). Oma roll pankrotihalduri nimetamisel on ka võlausaldajatel. Kui võlausaldajate üldkoosolek teeb ettepanku IA poolt soovitatud ja kohtu poolt nimetatud halduri eemaldamiseks, pakub ta kohtule välja omapoolse kandidaadi. Kui võlausaldajate koosolekul uue kandidaadi isiku suhtes kokkuleppele ei jõuta, valib kandidaadi IA (Läti PankrS art 59 lg 4).

Leedus on juriidilise isiku pankrotimenetluses isikul, kes esitab kohtusse pankrotiavalduse, õigus esitada ka kandidaat halduri ülesandeid täitma. Lisaks on omapoolse haldurikandidaadi esitamise õigus kõigil teistel isikutel, kes seaduse kohaselt pankrotiavalduse esitada võivad: juriidilise isiku omanikel, juhtorganil või võlausaldajatel. Kui ükski nimetatud isikutest omapoolset kandidaati ei esita, valib halduri kohus. Kui kohus valib ise halduri, peab pankrotiseaduse kohaselt haldurikandidaadi heaks kiitma organ, kes teostab haldurite üle kontrolli (Leedu ettevõtte PankrS art 11 lg 2). Füüsilise isiku pankroti korral haldurikandidaadi esitamise õigus nii võlgnikul kui võlausaldajatel, seejuures lihtsustatud menetluse korral on võlgnikul kohustus koos pankrotiavaldusega haldurikandidaat esitada. Kui võlgnik omapoolset kandidaati ei esita, kinnitab kohus halduriks järelvalveorgani poolt esitatud kandidaadi (Leedu füüsilise isiku PankrS art 11 p 2).

Vene Föderatsiooni 1992. ja 1998. aasta pankrotiseaduse järgi oli halduri valiku õigus võlausaldajatel. Seejärel jõuti tõdemusele, et võlausaldajate poolt valitud haldur võib olla suurvõlausaldajatest liigselt sõltuv, viimaks menetlust läbi kõigi osapoolte huve arvestades.⁹¹ 2002. aasta muudatuste kohaselt anti halduri valiku õigus SRO-dele, kes aga tihti halduri valiku õigust kuritarvitasid.⁹² Pankrotiseaduse kehtiva redaktsiooni kohaselt toimub halduri valik kas võlausaldajate või võlgniku avalduse alusel, kes võivad teha ettepaneku kas konkreetse isiku nimetamiseks või näitavad nad avalduses SRO, kelle liikmete hulgast tuleb haldur valida. Kohus saadab seejärel pankrotiotsuse, milles on ära näidatud ka esitatud haldurikandidaat, SRO-le, kelle liikmeks kandidaat on või SRO-le, kelle liikmete hulgast tuleb kandidaat valida. Kui SRO saab pankrotiotsuse, milles on ära näidatud kindel kandidaat,

⁹⁰ Samas, lk 688.

⁹¹ V. Popondopulo, lk 94.

⁹² Samas, lk 95.

peab ta asja menetlevale kohtule esitama hinnangu kandidaadi vastavuse kohta pankrotiseaduses sätestatud nõuetele. Kui pankrotiotsuses on kohus teinud SRO-le ettepaneku haldurikandidaadi nimetamiseks, valib SRO halduri enda liikmete hulgast. Halduri valiku otsus tehakse kollegiaalses vormis. Lõplikult kinnitab halduri kohus. Huvitava nüansina tasub märkida, et kui haldurikandidaati ei esitata kohtule 3 kuu möödudes päevast, mil haldur seaduse kohaselt peab olema kinnitatud, lõpetab kohus pankrotiasja menetluse sootuks (Vene PankrS § 45).

Eelnevast võib järeldada, et pankrotihalduri valiku ja nimetamise süsteemid välisriikides erinevad üksteisest oluliselt. Halduri nimetab enamasti küll kohus, kuid autor ei täheldanud, erinevalt Eesti regulatsioonist, ühegi analüüsitud välisriigi puhul kohtu võimalust määrata haldur enda suvaotsuse alusel eelnevalt võlausaldajaid, võlgnikku või teisi huvitatud isikuid ära kuulutama. Läbiva joonena on analüüsitud õigussüsteemides nii võlausaldajatele kui võlgnikele antud võimalus halduri valikul kaasaráakimiseks ning tendents on pigem selle õiguse suurenemiseks. Mitme riigi puhul on halduri valiku õigus antud ka täielikult või osaliselt kohtuvälisele sõltumatule organile.

Käesoleva töö auto on seisukohal, et võlausaldajatele halduri valiku õiguse andmise kasuks kõneleb ühest küljest asjaolu, et pankrotimenetluse põhieesmärk on rahuldada võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel ehk menetlus toimub peasjalikult võlausaldajate jaoks. Kuna pankrotihaldur viib kogu menetlust läbi pankrotivara arvel, sõltub tema tegutsemise efektiivsusest otseselt see, kui suures osas saavad võlausaldajad oma nõuded rahuldatud. Philip R. Wood põhjendab võlausaldajatele halduri valiku õiguse andmist just asjaoluga, et võlausaldajad on ainsad isikud, kellel on pankrotimenetluse osas varalised huvid ja kuivõrd pankrotivara on tegelikkuses võlausaldajate „omand“, siis tulenevalt omandiõiguse üldpõhimõtetest peab vara omanikul olema õigus vara hallata, kasutada ja käsutada.⁹³ Ka Vene õigusteadlane V. Popondopulo on seisukohal, et halduri valiku õigus peab olema just võlausaldajatel (ja võlgnikul) kui menetluses kõige tugevamat huvi omavatel isikutel.⁹⁴ Seetõttu on ühest küljest põhjendatud anda võlausaldajatele õigus valida menetlust läbi viima see haldur, kes suudaks nende huve parimal viisil kaitsta. Sellise lahenduse korral on kohtul ka võimalik teostada halduri üle efektiivsemat järelevalvet. Autori hinnangul võib paralleelsele tõmmata täitemenetlusega, mille korral on kohtutäituri valiku õigus just võlausaldajal. Samas ei tohi unustada, et pankrotimenetluses omavad üldist huvi ka võlgniku töötajad ja ühiskond laiemalt, mistõttu ei ole autori arvates halduri valiku usaldamine täielikult võlausaldajate

⁹³ P. R. Wood, *Principles of International Insolvency*. London: Sweet & Maxwell, 2007, lk 219-220.

⁹⁴ V. Popondopulo, lk 95.

kättesse siiski põhjendatud. Võlgniku huvide riive pankrotimenetluses on oluliselt tuntavam kui seaduslikud piirangud täitemenetluses. Samuti osutuks võimalikuks suurvõlausaldajal valida just temale sobiv haldur, mis võiks lisaks viia teiste võlausaldajate huvide kahjustamiseni.

Võlgnikule halduri valiku õiguse andmist käesoleva töö autor ei poolda. Nagu eelnevalt analüüsitud, on võlgnikul ühe isikuna õigus esitada omapoolne haldurikandidaat Venemaa ja Leedu pankrotiõiguse kohaselt ning Soomes ja Rootsis võib halduri nimetamist otsustav kohus anda võlgnikule võimaluse omapoolse arvamuse avaldamiseks. Võlgniku võimalus halduri nimetamiseks võib olla määravam nt reorganiseerimisprotsessis, kuid ilmselt tekitaks võlgniku nimetatud haldur küsitavusi sellise isiku võimes iseseisvalt ja erapooletult ülesandeid täita.⁹⁵

Alternatiiv pankrotihalduri kohtupoolsele valikule võib olla ka süsteem, mille kohaselt määratakse pankrotiasju halduritele ringluse korras juhuslikkuse põhimõttel sarnaselt, nagu KS § 37 lg 2 p 2 kohaselt kohtunikele jaotatakse kohtuasju. Niisuguse süsteemi kasuks kõneleb autori hinnangul asjaolu, et halduri valik ei põhineks kohtuniku subjektiivsel valikul ja oleks tõesti neutraalne, mis aitaks saavutada halduri nimetamise läbipaistvuse eesmärgi. Samuti tagaks süsteem, et pankrotiasju ei jaotataks ainult kitsa ringi haldurite vahel ning olenevalt süsteemi korraldusest oleks võimalik arvesse võtta ka haldurite töökoormust, eelistades haldureid, kes parajasti pankrotiasju ei menetle või kelle menetluses on väiksem arv juhtumeid. Haldurite ühtlasem koormamine pankrotiasjadega võimaldab stabiilselt kogemusi omandada suuremal hulgal halduritel, mis soodustab nende kvalifikatsioonide võrdsustumist. Samuti ei teki olukorda, kus mõnel halduril on korraga käsil liiga palju menetlusi, mida ta ei suuda liigsuure töökoormuse tõttu nõuetekohaselt läbi viia. Ringlussüsteemi puuduseks on asjaolu, et selle juhuslik iseloom ei võimalda võtta arvesse konkreetse pankrotiasja eripära ja halduri oskusi. Ringlussüsteemi on aga võimalik modifitseerida, näiteks mõnda tüüpi pankrotiasjade puhul ainult teatud valdkondades tegutsenud haldurite arvestamisega ringluses.⁹⁶ Autori hinnangul oleks pankrotiasjade jaotamine kohtu poolt halduritele juhuslikkuse põhimõttel, kuid teatavate modifitseeringutega arvestatav alternatiiv halduri kohtupoolsele valikule, kuid süsteemi obligatoorseks eelduseks peab autor ühtlaselt kõrgelt kvalifitseeritud haldurite olemasolu.

Pankrotihalduri valimise õigus võib olla antud ka kohtuvälisele erapooletule organile ehk mõnele iseseisvale organisatsioonile, kes valib halduri pärast kohtult vastavasisulise taotluse

⁹⁵ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, lk 178.

⁹⁶ Samas, lk 177.

saamist, nagu see on see on korraldatud Lätis ja osaliselt ka Venemaal ning Leedus. Selline lähenemine võimaldab halduri valikul arvesse võtta pankrotimenetluse eripära: võlgniku tegevust ja turgu, kus selline võlgnik tegutseb, võlgniku vara ja muid küsimusi. Halduri nimetamise õiguse andmine kohtuvälisele erapooletule organile sõltub muidugi esmajoones sellest, kas niisugune kompetentne organ eksisteerib.⁹⁷

Seoses pankrotikohtute loomise väljatöötamiskavatsusega on Justiitsministeerium välja pakkunud just viimati nimetatud lahenduse ehk pankrotihalduri nimetamise õiguse andmise kohtuvälisele erapooletule organile, kelleks võiks olla väljatöötamiskavatsuse kohaselt kas Koda või Justiitsministeerium.⁹⁸

Kojale pankrotihalduri nimetamise õiguse andmine aitaks autori arvates üle saada praeguse süsteemi puudustest: kohus ei oleks „seotud“ enda poolt nimetatud halduriga ja kohtupoolne järelevalve oleks efektiivsem. Kuivõrd Koda menetluses iseseisvat huvi ei oma, võib eeldada tema poolt määratud halduri erapooletust. Autori arvates on Koja poolt pankrotihalduri määramisel mõnevõrra küsitav süsteemi läbipaistvus ja valiku neutraalsus, sest ei ole välistatud otsuse mõjutamine haldurite poolt Koja siseselt. Valik Koja poolt ei paku küll ringlussüsteemiga võrreldavat neutraalsust halduri valikul, kuid see ei tohiks siiski olla tegelikkuses eesmärk omaette, sest keerukama pankrotiasja puhul peaks olema võimalus võtta halduri nimetamisel arvesse tema oskusi ja sobivust just konkreetse pankrotiasja menetlemiseks. Kuritarvituste vältimiseks peaks halduri valiku otsus olema kollegiaalne, nagu see toimub näiteks Venemaal. Samuti peaks halduri valikul olema kohustus lähtuda halduri töökoormusest, kuivõrd vastasel juhul on mõned haldurid tööga liialt koormatud ja sunnitud ülesandeid edasi delegeerima, mis omakorda suurendab menetluskulusid ja vähendab kvaliteeti.⁹⁹

Töö autor on seisukohal, et ei saa nõustuda Justiitsministeeriumi ettepanekuga, mille kohaselt oleks Koja otsus halduri nimetamisel lõplik. Kuivõrd pankrotiseaduse kohaselt peab halduril olema kohtu ja võlausaldajate usaldus, peab nimetatud isikutel olema võimalus Koja valik vaidlustada juhul, kui isikutel puudub halduri vastu usaldus või haldur ei vasta pankrotiseadusega ette nähtud nõuetele.

Muudatused halduri nimetamisel peaksid autori arvates tulenevalt menetlusökonoomia põhimõttest puudutama juba ajutist haldurit, kuivõrd sellisel juhul on võimalik isiku sobivuse

⁹⁷ UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law, lk 177.

⁹⁸ Maksejõuetusmenetluse kompetentsikeskuste loomine ja pankrotihalduri nimetamise korra muutmine-väljatöötamiskavatsus, lk 11.

⁹⁹ P. Varul (viide 6), lk 236.

korral ajutisel halduril ka pankrotihaldurina jätkata ning puudub vajadus topelttöoks ja topeltkulutusteks võlgniku majandusseisu ja menetlusega kurssiviimisel.

Eelnevat kokku võttes tõdeb autor, et kehtiv pankrotiseaduse regulatsioon, mille kohaselt nimetab kohus halduri enda suvaotsuse alusel ning samas on kohustatud nimetatud halduri üle ka hilisemalt järelevalvet teostama, komplitseerib selle järelevalve teostamist kohtu jaoks ning ei suuda tagada avalikkuse usaldust kohtulikku järelevalvesse ning halduri tegevusse menetluse läbiviimisel. Kuivõrd rahvusvaheliste soovitude kohaselt peab halduri nimetamise süsteem olema aus ja erapooletu, ei ole autori hinnangul otstarbekas usaldada halduri valikut ainult võlausaldajate või võlgniku kätte. Siiski on nõutav, et võlausaldajatel kui menetluses suurimat huvi omavatel isikutel oleks õigus halduri valik vaidlustada. Kõige tõenäolisemate alternatiividena halduri kohtupoolsele valikule näeb autor kas ringlussüsteemil või sõltumatu kohtuvälise organi otsusel põhinevat valikut. Ringlussüsteemil põhinev valik on autori hinnangul mõeldav siis, kui on saavutatud haldurina tegutsemisõigust omavate isikute ühtlaselt kõrge tase. Kuna iga pankrotimenetlus on erinev ja komplitseeritumad olukorrad nõuavad äärmiselt oskusliku halduri nimetamist, peab olema halduri valikul võimalus arvesse võtta halduri kutseoskusi, mida võimaldab halduri nimetamine Koja poolt. Halduri valik peaks toimuma kollegiaalselt ning haldurite töökoormust arvesse võttes, eelistatult võiks nimetatud süsteem kohalduda juba ajutise halduri valikule. Sellisel viisil ei oleks kohus enam halduri valikuga seotud ning kohtupoolne järelevalve oleks eeldatavasti tõhusam ning selle suhtes avalikkuse usaldus kõrgem. Kuivõrd pankrotiseaduse kohaselt peab halduril olema ka kohtu usaldus, peab kohtule jätma võimaluse Koja valiku vaidlustamiseks juhul, kui haldur ei vasta pankrotiseaduses sätestatud nõuetele.

2.2 Pankrotihalduri õiguslik staatus pankrotimenetluses

2.2.1 Esindus- ja ametiteooria: kehtiva regulatsiooni kujunemine ja kriitika

Keskseks probleemiks halduri kui pankrotimenetlust läbi viiva organiga seonduvalt on küsimus halduri staatusest pankrotimenetluses. Seadusandja on tunnistanud, et halduri staatus on pankrotiseaduse kehtivusaja jooksul jäänud ebamääraseks. Teda on käsitletud nii ametiisikuna, ettevõtjana kui ka vaba elukutse esindajana, kuid tegelikkuses ei ole halduri elukutse lõplikult välja kujunenud.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, lk 2.

Töö autori arvamuse kohaselt ei ole küsimus halduri õiguslikust staatusest pelgalt teoreetiline, muu hulgas määrab halduri õiguslik staatus järelevalve vajaduse ja ulatuse pankrotihalduri tegevuse üle.¹⁰¹

Halduri õiguslik staatuses pankrotimenetluses on suuresti leidnud teoreetilist käsitlust Saksa erialakirjanduses, kus halduri õigusliku staatuse defineerimiseks on kasutusel erinevad teooriad. Enim käsitlust leidnud teooriatest võib välja tuua järgmised: esindusteooria, mille kohaselt on haldur menetluses pankrotivara osas võlgniku seaduslik esindaja (*Vertretertheorie*); ametiteooria, mille kohaselt haldur tegutseb pankrotimenetluses ametiseisundist tulenevalt enda nimel (*Amtstheorie*) ning organiteooria, mille kohaselt on haldur pankrotipesa seaduslik esindaja või selle organ (*Organtheorie*).¹⁰²

Nii 1992. aasta kui 2004. a pankrotiseaduste kohaselt kuni viimase osas 1. jaanuaril 2010. a jõustunud seadusemuudatusteni oli haldur pankrotimenetluses seaduse sõnastuse kohaselt määratletud võlgniku seadusliku esindajana. Haldur tegi võlgniku nimel pankrotivaraga tehinguid ja muid õigustoiminguid ning esindas võlgnikku kohtus pankrotivaraga seotud vaidlustes (PankrS enne 1. jaanuari 2010. a kehtinud redaktsiooni § 31¹). Seejuures füüsilise isiku surma korral pankrotimenetluse kestel muutus haldur pankrotivõlgniku pärijate esindajaks.¹⁰³

Esindusteooria kohaselt tegutsebki pankrotihaldur menetluses kui võlgniku „sunduslik“ esindaja. Haldur teeb pankrotivaraga tehinguid võlgniku nimel. Võlgnik on küll pankrotivaraga seotud kohtumenetlustes osapooleks, kuid teda esindab menetluses haldur.¹⁰⁴

Kuivõrd haldur võtab pankrotimenetluses üle võlgniku majandustegevuse haldamise ja asub seda juhtima, võlgniku õigussuhteid ümber kujundama ehk halduri tegevus justkui lähtub võlgnikust, võib selline käsitus esmasel vaatlusel tunduda loogilise ja õigustatuna. Esindusteooria tugeva kriitikana tuuakse aga välja, et halduri üksnes võlgniku esindajana käsitlemine ei võimalda arvesse halduri kohustust võtta arvesse ja kaitsta kõigi pankrotimenetluse osaliste huve.¹⁰⁵ Tolleaegse pankrotiseaduse § 31 lg 1 sätestas halduri kohustusena kaitsta kõigi võlausaldajate, samuti võlgniku õigusi ja huve. Seega oli halduri õiguslik seisund vastuoluline.

¹⁰¹ K. Kerstna-Vaks. Järelevalve pankrotimenetluses. Magistritöö. Tartu, 2005, lk 27.

¹⁰² F. Binz, H. Hess. Der Insolvenzverwalter: Rechtsellung, Aufgaben, Haftung. Hüthig-Jehle-Rehm, 2004, lk 190-193.

¹⁰³ PMKm 5.11.2007, 3-2-1-120-07, p 12.

¹⁰⁴ F. Binz, H. Hess, lk 191.

¹⁰⁵ D. Faber, lk 338.

Esindusõiguse põhimõtete kohaselt peab esindaja kaitsma esindatava huve ja olema talle lojaalne. Pankrotimenetluses on haldur ühelt poolt küll kohustatud kaitsma võlgniku seadusest tulenevaid huve ja õigusi, kuid menetlus toimub siiski eelkõige võlausaldajate jaoks ja nende huvides. Seega peab haldur käituma lisaks ja eelkõige just võlausaldajate huvides, kuid võlgniku ja võlausaldajate huvid on aga paljudel juhtudel vastuolus.¹⁰⁶

Selge näide võlgniku ja võlausaldajate huvide vastuolulisusest on tagasivõitmise instituut. Pärast pankroti väljakuulutamist lubatakse tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistada tehingud, mis tavaolukorras on igati õiguspärased ja seaduslikud, kuid millega on kahjustatud võlausaldajate huve.¹⁰⁷ Tagasivõitmise hagi esitas haldur võlgniku seadusliku esindajana. Samas oli võlgnikul võimalus tagasivõitmise hagi menetluses halduri nõudele aktiivselt vastu seista, kuivõrd PankrS § 111 lg 1 p 2, § 112 p 2, § 113 lg 1 p 3 ja § 114 lg 1 p 3 kohaselt on võlgnikul õigus tema nimel esitatud hagi menetlemisel tõendada, et ta oli vaidlusaluse tehingu tegemise ajal maksejõuline ega muutunud maksejõuetuks tagasivõidetava tehingu või toimingu tõttu.¹⁰⁸ Seega oli võlgnikul võimalik tegutseda tema nimel esitatud hagi rahuldamata jätmise eesmärgil. Samuti, võib eeldada, et võlgniku huviks on tema poolt enne pankrotimenetlust tehtud tehingute kehtimajäämine. Seega tagasivõitmise hagi esitas haldur võlgniku seadusliku esindajana olukorras, kus taolise hagi esitamine ei olnud selgelt võlgniku huvides. Haldur järgis küll võlgniku vara suurendamise ja võlausaldajate nõuete maksimaalsus ulatuses rahuldamise eesmärki, kuid tegelikkuses rikkus kohustust olla lojaalne võlgnikule.

Seoses tagasivõitmise instituudiga tõusetus ka järgmine vastuolu. Esindusõiguse üldpõhimõtete kohaselt tulenevad esindaja volitused esindatava omadest ehk esindataval on õigus volitada esindaja enda nimel realiseerima mõnd esindatavale kuuluvat õigust. Seega pankrotihalduril võlgniku seadusliku esindajana ei saa olla rohkem õigusi, kui on esindataval. Tagasivõitmise hagi esitamise õigus on pankrotihalduril aga tulenevalt seadusest, mitte tulenevalt võlgniku esindamise õigusest, sest võlgnikul tagasivõitmise hagi esitamise õigus puudub. Seega olid halduri volitused pankrotimenetluses tegelikkuses suuremad kui tema esindatava, võlgniku, omad.

Kuivõrd halduri õigused pankrotimenetluse läbiviimiseks ei tulenenud üksnes tema esindatava, võlgniku, omadest ja muuhulgas oli halduri ülesanneteks erinevad avalik-

¹⁰⁶ P. Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. *Juridica* 2008, nr 6, lk 363.

¹⁰⁷ M. Sutt. Tagasivõtmine pankrotimenetluses *Juridica* 2000, nr 10, lk 645.

¹⁰⁸ P. Viirsalu. Pankrotipesa problemaatika. *Juridica*, 2008, nr 6, lk 387.

õiguslikud kohustused, mida haldur täitis oma ametisse määramisest tulenevalt, kätkes halduri ametiseisund tegelikkuses nii esindaja- kui ametiteooria elemente.¹⁰⁹

Eelnevast tulenevalt ei osutunud pankrotihalduri positsiooni kindlaksmääramine formaalselt küll esindusteooriana, kuid tegelikkuses esindusteooria ja ametiteooria seguna heaks lahenduseks, mistõttu on pankrotiseaduse 1. jaanuaril 2010. a jõustunud muudatustega seadusandja sõnade kohaselt täiendavate segaduste vältimiseks esindajateooriast loobutud ja täielikult üle mindud halduri ametiteooriale.¹¹⁰

Kui praktikas ei seganud nimetatud konstruktsioon otseselt pankrotimenetluste läbiviimist¹¹¹ on käesoleva magistritöö autor veendunud, et esindajateooriast loobumine seadusandja poolt oli põhjendatud. Teooria, sisaldades oma olemuses esindusõiguse põhimõtetega niivõrd tugevat vastuolu, ei ole sobilik halduri õigusliku seisundi määratlemisel. Autor nõustub V. Popondopulo seisukohaga, et halduri käsitlemine mõne pankrotimenetluse osalise esindajana on kummastav juba asjaolu tõttu, et haldur on seaduses määratletud iseseisva pankrotimenetluse organina.¹¹²

Ametiteooria on leidnud tunnustust nii Saksa õiguskirjanduses kui kohtupraktikas.¹¹³ Halduri ametiteooria on sisse kirjutatud ka Saksa pankrotiseadusesse (Saksa PankrS § 56, § 56 a ja § 57). Teooria kohaselt määratakse haldur menetlust läbi viima tema ametist tulenevalt. Halduri volitused menetluses tegutsemiseks tulenevad seadusest. Haldur saab võtta kohustusi, mille eest vastutab pankrotivara. Pankrotivara puudutavates menetlustes on haldur menetlusosaline, esinedes küll enda nimel, kuid võlgniku riisikol. Seega pankrotihalduri tegevuse tagajärjed jäävad võlgniku kanda.¹¹⁴ Võlgnik on pankrotivaraga seotud kohtumenetlustes tunnistaja rollis.¹¹⁵

PankrS § 54¹ lg 1 kohaselt teeb haldur pankrotivaraga seotud tehinguid ja muid toiminguid, mille tulemusel tekkivate õiguste ja kohustuste kandjaks on võlgnik, kui seadusest ei tulene teisiti. Haldur osaleb oma ülesannetest tulenevalt poolena võlgniku asemel kohtus pankrotivaraga seotud vaidlustes. Seega ei tulene haldur tegutsemisõigus enam esindusest vaid tema ametiseisundist. Pankrotivaraga seotud tehinguid ja muid toiminguid tehes ei käitu

¹⁰⁹ K. Kerstna- Vaks, lk 27-28.

¹¹⁰ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, lk 40.

¹¹¹ P. Varul (viide 106), lk 363.

¹¹² V. Popondopulo, lk 97.

¹¹³ F. Binz, H. Hess, lk 190.

¹¹⁴ Samas, lk 190.

¹¹⁵ D. Faber, lk 338.

haldur võlgniku esindajana, vaid võlgnikule omistatakse ainult halduri tegevusest tekkinud tagajärjed ehk võlgnik on sunnitud halduri tegevust taluma.

Lähenemine, mille kohaselt tuleneb halduri õigus pankrotimenetluse tegutsemiseks tema ametist, on sobilik eelkõige seetõttu, et haldur tegutseb pankrotimenetluses erinevate huvide tasakaalustajana. Lisaks võlgniku ja võlausaldajate kaitsele on halduri osaks ka üha enam avalikusse huvi kaitse pankrotimenetluses. Näiteks võib tuua 1. jaanuaril 2010. a jõustunud seadusemuudatuse, mille kohaselt on üheks halduri põhikohustuseks selgitada välja võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjused ja aeg (PankrS § 55 lg 3 p 1¹). Maksejõuetuse tekkimise põhjuste ja aja väljaselgitamine võimaldab muu hulgas kindlaks teha juriidilise isiku juhtorganite liikme vastutuse maksejõuetuse tekkimisel ning esitada vastav avaldus kriminaalmenetluse alustamiseks. Samuti teostab haldur järelevalvet kompromissi täitmise üle (PankrS § 189 lg 1) ning täidab teisi avalikke ülesandeid. Seetõttu nõustub autor K. Kerstna-Vaksaga, kes määratleb haldurit avaliku võimu kandajana. Ka T. Annus nimetab haldurit isikuks, kes täidab pankrotimenetluses seaduse alusel avalik-õiguslikke ülesandeid.¹¹⁶

Autor jagab A. Alekandi seisukohta, mille kohaselt esindajateooria ametiteooriaga asendamine muudab halduri oma seisundilt sarnaseks kohtutäiturile.¹¹⁷ Pankrotimenetlus oma olemuselt ongi justkui kollektiivne täitemenetlus¹¹⁸, kätkedes endas autori arvates rohkemal määral avalikku huvi. Kohtutäitur on avalik-õiguslikku ametit pidav sõltumatu isik, kellele riik on delegeerinud osa riigivõimu teostamisest. Alates 1. märtsist 2001. a peavad kohtutäiturid ametit vabakutselistena, mis tähendab, et nad peavad ametit oma nimel ja vastutusel. Seaduse tasandil on kohtutäituri staatus sõnastatud sarnaselt notari ja vandetõlgi ametiseisundiga, kuigi sisuliselt on kohtutäituri ülesanne- sunni kohaldamine-tunduvalt selgemini riigi funktsioonidega seostatav kui notari või vandetõlgi puhul.¹¹⁹ Ka kohtutäitur ei ole täitemenetluses ei võlgniku ega võlausaldaja esindaja, vaid tegutseb erapooletu avaliku võimu kandjana. Alekand on seisukohal, et avaliku võimu kandja staatuse jaoks kohtutäituriga võrreldavaid tagatisi uus pankrotiseaduse regulatsioon küll ei sisalda, kuigi

¹¹⁶ T. Annus. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. *Juridica* 2002, nr 4, lk 225.

¹¹⁷ A. Alekand, *Täitemenetlus. Täitemenetlusõigus*. Tallinn: Juura 2010, lk 15.

¹¹⁸ Cirmizi, H., Klapper, L., Uttamchandani, M. *The Challenges of Bankruptcy Reform*. 2010, lk 3 – http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/10/18/000158349_20101018113213/Rendered/PDF/WPS5448.pdf. 02.05.2014.

¹¹⁹ A. Alekand, lk 23.

haldur omab samamoodi seadusest tulenevat pädevust sisuliselt võõra vara sundkorras võõrandamiseks. Seeläbi on ka pankrotiõigus liikumas lähemale avalikule õigusele.¹²⁰

Vene erialakirjanduses on tõdetud pankrotihalduri õigusliku staatuse vaieldavust. Kaua aega määratles pankrotiseadus haldurit kui füüsilisest isikust ettevõtjat. Selline käsitlus sai aga kriitika osaliseks. Leiti, et haldurit tuleb käsitleda vaba elukutse esindajana, võrreldavana notari, advokaadi, audiitori, arsti ametiga ehk isikuna, kes täidab olulisi ühiskondlikke funktsioone ja kes seetõttu peaks enda tegevuses keskenduma vaid nende eesmärkide elluviimisele, mitte isikliku kasu teenimisele. Selline käsitlus on sätestatud Vene PankrS §-s 20, mille kohaselt on pankrotihaldur on professionaalse elukutse esindaja. Pankrotihaldur võib tegeleda ka teiste professionaalsete elukutsetega, samuti ettevõtlusega, kui see ei takista pankrotihalduri ülesannete täitmist ega põhjusta huvide konflikti.¹²¹ Haldur tegutseb enda nimel paljude isikute huvides, välja arvatud vähesed juhud, kui seaduses on otsesõnu ette nähtud halduri tegutsemine kellegi nimel nt kokkuleppe sõlmimine võlgniku nimel.¹²²

Autor on seisukohal, et ametiteooriale üleminek likvideeris varasemad puudujäägid seadusandluses, mille kohaselt pidi haldur võlgniku seadusliku esindajana kaitsma ka võlausaldajate aja avalikkuse huve ning omas esindatavast suuremaid volitusi ehk kokkuvõttes oli sunnitud pankrotimenetluses tegutsema vastuolus esindusõiguse üldpõhimõtetega. Siiski ei ole ka kehtiv regulatsioon vastuoludest täielikult vaba.

Üheks esimeseks probleemiks, mis tõusetub esindusteooria kaotamisega, on küsimus sellest, kes on halduri poolt pankrotimenetluse kestel sõlmitud lepingu pooleks. Varem, kui haldur sõlmis lepingu võlgniku seadusliku esindajana, oli selge, et lepingupooleks oli võlgnik. Praegu kehtiva seaduse sõnastuse kohaselt on võlgnik halduri tegevuse tulemusena tekkivate õiguste ja kohustuste kandjaks.

Halduri tegevust lepingute sõlmimisel võib võrrelda komisjonäri tegutsemisega komitendi heaks. Võlaõigusseaduse¹²³ (edaspidi: VÕS) § 692 lg 1 annab komisjonilepingu mõiste, mille kohaselt komisjonilepinguga kohustub üks isik (komisjonär) teise isiku (komitent) jaoks oma nimel ja komitendi arvel tegema tehingu, eelkõige müüma komitendile kuuluva eseme või ostma komitendile teatud eseme (komisjoniese). Komisjonileping tähendab oma sisult tegutsemist teise isiku heaks ja tema arvel, aga oma nimel.¹²⁴ Komisjonär ei tegutse komitendi

¹²⁰ A. Alekand, lk 15.

¹²¹ V. Popondopulo, lk 88.

¹²² V. Popondopulo, lk 98.

¹²³ Võlaõigusseadus. RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 29.11.2013, 4.

¹²⁴ P. Varul, I. Kull, V.Kõve, M.Käerdi. Võlaõigusseadus III. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2009, lk 120.

esindajana, õiguslikult loob tehing õigusi ja kohustusi üksnes komisjonärile, kuid majanduslikus mõttes on komisjonäri poolt tehtud tehingu näol tegemist siiski komitendi tehinguga.¹²⁵ Komitent saab komisjonilepingu täitmiseks tehtud tehingust saadava kasu, samuti kannab sellega kaasnevaid riske ja kahju. Komisjonär on kohustatud täitmistehingust tulenevad õigused komitendile üle kandma ning komitent peab vabastama komisjonäri komisjonilepingu täitmisel võetud kohustustest.¹²⁶

Samuti on problemaatiline halduri menetlusseisund võlgnikku puudutavas kohtumenetluses. Seejuures tasub märkida, et Riigikohus on ka pärast võlgniku esindajateooria kaotamist tunnustanud, juhul, kui haldur on menetlusse astunud PankrS § 43 lg 1 esimese lause enne 1. jaanuari 2010. a kehtinud redaktsiooni alusel võlgniku seadusliku esindajana, teda sellisena ka kassatsioonimenetluses.¹²⁷

Kui tsiviilkohtumenetluses osaleb haldur oma seisundist tulenevalt võlgniku asemel ehk siis kas hageja või kostjana, siis kriminaalmenetluses ei ole halduri menetluslik staatus praktikas olnud nii üheselt kindlaksmääratav ning on põhjustanud mitmetimõistmisi.

Riigikohtu kriminaalkolleegium analüüsis halduri menetluslikku staatust juriidilisest isikust pankrotivõlgniku kriminaalmenetluses 27. detsembri 2013. a kohtulahendis kriminaalasjas nr 3-1-1-136-13¹²⁸. Nimetatud asjas oli vaidluse esemeks küsimus sellest, kas halduril oli menetluses õigus osaleda süüdistatava esindajana või kolmanda isikuna. Kolleegium leidis, et pankrotiseaduse alates 1. jaanuarist 2010. a kehtiv redaktsioon ei välista halduri õigust esindada pankrotis juriidilist isikust tema kriminaalmenetluses. Esiteks märkis kohus, et kriminaalmenetlust saab pidada pankrotivaraga seotud kohtumenetluseks pankrotiseaduse vastavate sätete mõistes, kuivõrd menetluse tulemina tehtav kohtulahend võib otseselt mõjutada võlgniku varalisi huve, pankrotivara koosseisu ja võlgniku vastu tekkivaid nõudeid. Nii näiteks võidakse menetluse tulemina mõista võlgnikule rahaline karistus, samuti mõista välja kriminaalmenetluse kulud jne. Kolleegium leidis, et olukorras, kus haldur esindab pankrotivõlgnikust süüdistatavat tema suhtes toimivas kriminaalmenetluses, ei ole võlgniku ja võlausaldajate huvid konfliktis, kuivõrd halduri osalemine menetluses aitab vastupidiselt tagada nii võlgniku kui võlausaldajate huvide parema kaitse. Seega on halduril õigus juriidilisest isikust pankrotivõlgniku kriminaalmenetluses osaleda võlgniku esindajana.

¹²⁵ Samas, lk 157.

¹²⁶ Samas, lk 158.

¹²⁷ RKTko 3-2-1-163-11, p 11, 22.02.2012; RKTko 3-2-1-74-11, 12.10.2011, p 31.

¹²⁸ RKKKo 3-3-1-136-13, 27.12.2013.

Käesoleva töö autor jagab Riigikohtu seisukohta osas, milles kolleegium leidis, et juriidilise isiku suhtes peetav kriminaalmenetlus on pankrotivaraga seotud kohtumenetlus PankrS § 54¹ lg 1 mõistes. Siiski ei saa nõustuda halduri nimetamisega juriidilise isiku seaduslikuks esindajaks selles menetluses. Nagu eelpool käsitletud, loobus seadusandja esindusteooriast ning haldur tegutseb pankrotimenetluses oma ülesannetest tulenevalt. KrMS § 36 kohaselt osaleb juriidiline isik kriminaalmenetluses oma juhatuse või seda asendava organi liikme kaudu, kellel on kõik süüdistatava õigused ja kohustused. PankrS § 124 lg 3 kohaselt on juriidilisest isikust võlgniku pankrotimenetluses halduril juriidilise isiku juhatuse või seda asendava organi õigused ja kohustused, mis ei ole vastuolus pankrotimenetluse eesmärgiga. Seega oleks korrektne öelda, et haldur osaleb juriidilisest isikust pankrotivõlgniku kriminaalmenetluses juhatuse liikme asemel, mitte võlgniku seadusliku esindajana. Erinevus ei ole küll sisuline, kuid halduri staatuse määratlemise puhul tuleb igal juhul lähtuda pankrotiseadusest ja ei ole õige teha seda tsiviil- ja kriminaalmenetluses erinevalt.

Riigikohus käsitles põgusalt halduri menetluseisundit võlgnikku puudutavas kohtumenetluses ka 16. aprilli 2014. a kohtumääruses tsiviilasjas nr 3-2-1-17-14. Määruse kohaselt: „Kolleegium nõustub ringkonnakohtuga, et tegemist ei ole varalise nõudega, mistõttu ei esinda kostjat IV menetluses pankrotihaldur (PankrS § 43 lg 1).“ Tsitaadi sõnastus võimaldab järeldada, justkui oleks kolleegium juhul, kui vaidlus oleks olnud seotud pankrotivaraga, pidanud haldurit menetluses võlgniku esindajaks. Eelnev annab samuti tunnistust sellest, et ametiteooriast tulenev halduri osalemine menetluses võlgniku asemel, mitte enam tema seadusliku esindajana, tekitab kohtupraktikas jätkuvalt teatavat võõristust.

PankrS § 124 lg 3 kohaselt on halduril juriidilisest isikust võlgniku pankrotimenetluses juriidilise isiku juhatuse või seda asendava organi õigused ja kohustused, mis ei ole vastuolus pankrotimenetluse eesmärgiga. TsÜS § 34 lg 1 järgi loetakse juriidilise isiku juhatuse või seda asendav organ suhetes teiste isikutega juriidilise isiku seaduslikuks esindajaks. Seega võimaldaks PankrS § 124 lg 3 halduril juriidilise isiku pankrotimenetluses justkui olla võlgniku esindajaks ning tekib küsimus, kas haldur peab lähtuma PankrS § 124 lg-st 3 või siiski PankrS § 54¹ lg-st 2. Siinkohal on PankrS § 54¹ lg 2 siiski erinorm, millest tuleb halduril lähtuda.

Samuti on mõnevõrra vastuoluline, et haldur, osaledes hageja või kostjana võlgniku asemel pankrotivara puudutavates kohtumenetlustes, on menetlustes küll pooleks, kuid kohtumenetluse kulusid ta ei kanna, vaid need on PankrS § 150 lg 1 kohaselt pankrotimenetluse kuludeks.

Eelnevat kokku võttes on käesoleva töö autor seisukohal, et 1. jaanuari 2010. a seadusemuudatused olid põhjendatud. Halduri käsitus ainult võlgniku seadusliku esindajana oli vastuolus esindusõiguse üldpõhimõtetega ja ei arvestanud endas halduri ametist tulenevaid kohustusi. Võlgniku esindamise teooriat ei toeta ka analüüsitud välisriikide seadusandlus ning erialakirjandus. Saksa õiguses enam poolehoidu leidnud ametiteooriale üleminek Eesti pankrotiseaduses likvideeris varasemad vastuolud ja võttis arvesse asjaolu, et haldur tegutseb menetluses nii võlgniku kui võlausaldajate huvides, samas täites mitmeid avalikke ülesandeid. Siiski põhjustas uus regulatsioon omakorda uut õiguslikku ebakindlust tulenevalt ametiteooria vähesest dogmaatilisest kandepinnast.

2.2.2 Organiteooria: kehtiva regulatsiooni muutmise võimalikkusest ja vajalikkusest

Pankrotihalduri staatuse selgemaks määratlemiseks on erialakirjanduses jätkuvalt juhitud tähelepanu organiteooriale ülemineku võimalikkusele.¹²⁹ Organiteooria kohaselt moodustub pankrotivarast pankroti väljakuulutamise tagajärjena iseseisev õigussubjekt, kelle õigusi asub esindajana realiseerima haldur. Pankrotivara puudutavates kohtumenetlustes on menetlusosaliseks pankrotipesa, kuid menetluses esindab teda haldur.¹³⁰

Organiteoorial rajanev lahendus, mille kohaselt haldur esindab pankrotimenetluses pankrotipesa, on kasutusel näiteks Soomes ja Rootsis.

Rootsi pankrotiõiguse kohaselt on pankrotipesa on iseseisev isik, keda esindab haldur.¹³¹ Pankrotipesal on õigus olla tehingupooleks. Pankrotipesa saab olla ka mittelepingulise õigussuhte pooleks, näiteks vastutada lepinguvälise kahju eest ja avalik-õiguslikel alustel.¹³²

Ka Soomes moodustub pankrotivarast iseseisva õigussubjektina pankrotipesa, kelle esindajaks on haldur. Kui kohus on määranud mitu haldurit, esindavad nad kõik pankrotipesa. Seaduses ei ole täpsustatud, kas tegemist on ühise esindusõigusega või on igal halduril õigus pankrotipesa esindamiseks iseseisvalt. Kui kohus on haldurite vahel ülesanded jaotanud või nimetanud halduri vaid mõne kindla ülesande jaoks, on halduril õigus pankrotipesa esindada vaid selles küsimuses (Soome PankrS lg 6 p 19). Pankrotipesa õigusvõime on kindlaks määratud pankrotiseaduses. Huvitava nüansina on võimalik ka pankrotipesa enda pankrot (Soome PankrS lg 12 p 2).

¹²⁹ P. Varul (viide 6), lk 237.

¹³⁰ F. Binz, H. Hess, lk 192.

¹³¹ D. Faber, lk 664.

¹³² D. Faber, lk 667.

Organiteooria eeldab seega, et pankrotipesal oleks teatav õigusvõime. 1992. aasta pankrotiseaduses otsustati pankrotipesa mõistet mitte kasutada ning piirduti vaid pankrotivara mõistega.¹³³ Ka Saksamaal pole organiteooria leidnud toetust just asjaolu tõttu, et pankrotipesal õigusvõime puudub.¹³⁴

Pankrotipesa kui iseseisvat õigussubjekti on võimalik käsitleda kahe erineva kontseptsioonina- kas juriidilise isikuna või juriidiliseks isikuks mitteoleva õigussubjektina, kellel on seaduses sätestatud õigusvõime.¹³⁵

Esimese võimaluse korral moodustuks maksejõuetu võlgniku suhtes pankroti väljakuulutamisel pankrotipesa, mis on juriidiline isik. Samuti moodustuks võlgniku varast pankrotivara, mis läheks seaduse alusel automaatselt üle pankrotipesale.¹³⁶

Kehtiva õiguse kohaselt on aga pankrotipesa kui juriidilise isiku tekkimise võimalikkus problemaatiline. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 24 kohaselt on juriidiline isik seaduse alusel loodud õigussubjekt. Juriidiline isik on kas eraõiguslik või avalik-õiguslik. TsÜS § 25 lg 1 kohaselt on eraõiguslik juriidiline isik erahuvides ja selle juriidilise isiku liigi kohta käiva seaduse alusel loodud juriidiline isik. Eraõiguslik juriidiline isik on täisühing, usaldusühing, osühing, aktsiaselts, tulundusühistu, sihtasutus ja mittetulundusühing. Vastavalt TsÜS § 25 lg-le 2 on avalik-õiguslik juriidiline isik riik, kohaliku omavalitsuse üksus ja muu juriidiline isik, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel. Pankrotipesa olemusest lähtuvalt saaks teda pidada eraõiguslikuks juriidiliseks isikuks. Seaduses on eraõiguslikud juriidilised isikud aga sätestatud suletud loeteluna, millest järeldub, et teist liiki eraõiguslike juriidiliste isikute asutamine ei ole kehtiva seaduse kohaselt võimalik. Samas ei tulene *numerus claususe* põhimõtte käesoleval juhul põhiseadusest, mistõttu on seadusandjal võimalik juriidiliste isikute loetelu tsiviilseadustiku üldosa seaduses täiendada, lisades sinna juriidilise isikuna pankrotipesa institutsiooni.¹³⁷ Seega on pankrotipesa sätestamine juriidilise isikuna teoreetiliselt võimalik ning takistuseks ei ole ka *numerus claususe* põhimõtte.

Pankrotipesa kui iseseisva juriidilise isiku tekkimisel on mitmed tagajärjed, mis töö autori arvates komplitseeriksid liigselt pankrotimenetlust.

¹³³ P. Varul (viide 106), lk 363.

¹³⁴ D. Faber, lk 338.

¹³⁵ P. Viirsalu, lk 382.

¹³⁶ P. Viirsalu, lk 379.

¹³⁷ P. Viirsalu, lk 380.

Pankrotipesa kui juriidiline isik peaks olema vara omanik. Juriidilise isiku pankroti puhul tähendab see sisuliselt, et pankroti väljakuulutamise läheb kogu pankrotivõlgniku vara pankrotipesale üle ehk pankrotipesast saab justkui võlgnik ja võlgnik ise jääb varatuks juriidiliseks kestaks.¹³⁸ Seega moodustub uus juriidiline isik üksnes võlgniku vara haldamiseks, autori arvates ei ole seesugune dubleerimine põhjendatud.

Problemaatiline on ka võlgniku poolt enne pankrotimenetlust võetud lepinguliste kohustuste täitmine. Juriidilisest isikust pankrotipesa ei oleks võlgniku poolt enne pankrotimenetluse algatamist sõlmitud lepingu pooleks. Lepinguga jääks seotuks võlgnik, kellel samas puudub igasugune vara.¹³⁹

Vahetegu võlgnikul ja pankrotipesal kui uuel juriidilisel isikul põhjustaks probleeme seoses tasaarvestuse võimalusega. PankrS § 99 lg 1 kohaselt, kui võlausaldaja võis enne pankroti väljakuulutamist oma nõude tasaarvestada võlgniku nõudega, võib ta kaitstud nõude tasaarvestada ka pärast pankroti väljakuulutamist. Ilmselt pankrotipesal kui isikul, kes on tekkinud alles pärast pankrotiotsuse tegemist, puuduvad samaliigilised vastastikused nõuded võlausaldajaga, mis oleksid tekkinud enne pankrotimenetluse väljakuulutamist.¹⁴⁰

Pankrotipesa juriidilise isikuna peaks olema ka maksuõiguse subjektiks¹⁴¹, mis oma korda võib viia vajaduseni maksuõiguse normide muutmiseks.¹⁴²

Pankrotipesa kui juriidilise isiku tekke võimalus Eesti õiguskorda ei ole seega kehtivat seadusandlust arvestades välistatud, kuid eeltoodud probleemide tõttu ei ole lahendus, mille kohaselt luuakse uus juriidiline isik kõigest võlgniku vara haldamiseks, autori arvates põhjendatud.

Alternatiivina pankrotiotsuse mõjul tekkivale pankrotipesale kui juriidilisele isikule võib olla pankrotipesa, mis ei oleks juriidiline isik, vaid teatava piiratud õigusvõimega isik. Nagu eelnevalt märgitud, on nimetatud lahendus kasutusel näiteks Soomes ja Rootsis, kus pankroti väljakuulutamisel tekib pankrotipesa, mille õigusvõime on kindlaks määratud pankrotiseadusega.

Pankrotipesa kui teatud piiratud õigusvõimega isiku kontseptsioon tekitaks Eesti õigusmaastikul arusaadavalt võõristust. Kehtiv õiguskord lisaks füüsilistele ja juriidilistele

¹³⁸P. Viirsalu, lk 380.

¹³⁹ S. M. McJohn. Person or Property? On the Legal Nature of the Bankruptcy Estate, lk 14 – Arvutivõrgus: <http://ssrn.com/abstract=997154>. 02.05.2014.

¹⁴⁰ Samas, lk 6.

¹⁴¹ Samas, lk 6.

¹⁴² P. Viirsalu, lk 381.

isikutele muud liiki isikuid ei tunne.¹⁴³ Siiski esineb Eesti õiguses ka teatud kooslusi, mis ei ole küll iseseisvad isikud, kuid millel on siiski teatav õigusvõime, näiteks seltsing ja vaikiv seltsing, samuti asutamisel olev juriidiline isik jt.¹⁴⁴

Seltsingu puudub üldine õigusvõime, kuid üksikjuhtudel saab seltsing olla teatud õiguste ja kohustuste kandjaks. Näiteks võib tuua olukorrad, kus seltsingul on seaduse kohaselt võimalus vastanduma igale üksikule seltsinglasele või situatsiooni, mille puhul seltsinguvara, alludes eriregulatsioonile, on eraldatud seltsinglaste isiklikust varast. Konkreetset üksikjuhul on seltsingu õigusvõimet võimalik tunnistada eriseadusega. Nii on seda tunnustatud mitmetes avalik-õiguslikes suhetes. Näiteks on seltsingul õigusvõime Euroopa Ühenduse struktuurifondidest Euroopa Ühenduse õigusaktidega ettenähtu toetuste taotlemiseks, ka on seltsingut võimalik seaduses sätestatud juhtudel käsitleda maksumaksja või maksu kinnipidajana. Halduskohtumenetluse seaduse § 44 lg 3 kohaselt on halduskohtusse pöördumise õiguse muu hulgas isikute ühendusel, sh juriidiliseks isikuks mitteoleval ühendusel, kes võivad kaebuse esitada juhul, kui seadus selle otseselt ette näeb.¹⁴⁵ Riigikohus tunnustas 28. novembri 2006. a otsuse 3-3-1-43-06 p-s 24, et seltsingul on keskkonnaasjades halduskohtumenetlusli õigusvõime ja teovõime.¹⁴⁶

Kui isikutele, st füüsilistele ja juriidilistele isikutele on iseloomulik täielik õigusvõime, siis osalist õigusvõimet võivad omada ning õigussubjektina üles astuda ka juriidiliseks isikuks mitteolevad kooslused.¹⁴⁷ Seega, lähtudes eelpool kirjeldatust, analoogselt seltsinguga, on võimalik pankrotipesa käsitleda osalist õigusvõimet omava õigussubjektina, kes ei oleks juriidiline isik TsÜS-i mõistes.

Pankrotipesa õigusvõime ulatus tuleks pankrotiseaduses kindlaks määrata. Kuna esindaja õigused tulenevad esindatava omadest, peaks nimetatud juhul pankrotiseaduses sätestama kõik pankrotipesa õigused pankrotivara valitseda ja käsutada, mis kehtiva seadusandluse kohaselt kuuluvad haldurile.

Pankrotipesal peaks olema õigus teha tehinguid, mis oleksid vajalikud pankrotimenetluse läbiviimiseks. Samuti peaks pankrotipesal olema õigus olla menetlusosaliseks kohtuvaidluses, mis puudutab vara või vara, mida saab võib arvata pankrotivarasse. Nii näiteks peaks pankrotipesa olema pooleks vaidlustes, mis puudutavad tagasivõitmist. Kuna pankrotivara

¹⁴³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm. vlj. Tallinn: Juura, 2010, lk 84.

¹⁴⁴ Samas, lk 82.

¹⁴⁵ Samas, lk 82-83.

¹⁴⁶ RKHKo 3-3-1-43-06, p 24, 28.11.2006.

¹⁴⁷ K. Saare, lk 223.

valitseks ja käsutaks pankrotipesa, peaks tagasivõitmise nõude esitamise õigus olema pankrotipesal. Samuti peaks pankrotipesal olema õigus nõuda ühisvara jagamist.¹⁴⁸ Nagu eelnevalt analüüsitud, ei oleks vajalik, et pankrotipesa oleks vara omanik. Kuna pankrotipesa iseenesest nimetatud õigusi ja kohustusi täita ei saa, siis saaks seda teha haldur pankrotipesa esindajana.

Autor on seisukohal, et ametiteooria on küll sobilik lähtealus halduri avalikest huvidest tulenevate ülesannete põhjendamiseks, kuid organiteoorial rajaneva lahenduse korral on pankrotihalduri staatus menetluses selgem. Organiteooria võtab arvesse asjaolu, et võlgnikul endal ei ole võimalik pärast pankroti väljakuulutamist pankrotivara kasutamise üle otsustada, mistõttu on põhjendatud pankrotipesa eraldamine võlgniku isikust ja et menetluse kestel sõlmitud lepingute pooleks on pankrotipesa. Pankrotipesa instituudi sisseviimisel pankrotiseadusesse ei oleks problemaatiline pankrotihalduri poolt sõlmitavate lepingute poole tuvastamine- lepingupooleks oleks pankrotipesa. Pankrotivaraga seonduvas kohtumenetluses oleks menetluspooleks pankrotipesa ning kohtumenetluse kulud oleksid pankrotipesa kui menetluse poole kanda. Seega võimaldaks pankrotipesa kontseptsiooni sissetoomine Eesti pankrotiõigusesse saada üle mõnest ametiteooria kasutuselevõtuga tekkinud õiguslikust puudujäägist pankrotiseaduses. Kui seadusandjal oli võlgniku esindusteooriast loobudes valida kahe eelnimetatud lahenduse vahel, oleks autori hinnangul seega olnud sobilikum lahendus organiteooria ja pankrotipesa instituudi sisseviimine seadusesse. Teoreetilised puudujäägid ametiteooria puhul ei ole siiski nii sügavad, nagu see oli võlgniku esindusteooria puhul, et seaduse muutmise oleks mõeldav. Näiteks eelpool viidatud praktilisele probleemile Riigikohtu lahendi puhul kriminaalasjas nr 3-3-1-43-16 ei oleks andnud selgitust ka organiteooria. Pankrotipesa uudset olemust arvestades võib töö autori arvamuse kohaselt eeldada vaidluste ja praktiliste probleemide teket pankrotipesa olemusest ja õigusvõimest tulenevalt, mistõttu on autori hinnangul olukorras, kus on juba tehtud valik halduri ametiteooria kasuks ning teooriast kujunemas ka ühtne arusaam, otstarbekam vajaduse korral täpsustada pankrotiseaduse norme ametiteooriast lähtudes.

¹⁴⁸ P. Viirsalu, lk 382.

3. PANKROTIHALDURI ÜLESANNETE TÄITMINE KOOSTÖÖS TEISESE MENETLUSE PANKROTIHALDURIGA PIIRIÜLESES PANKROTIMENETLUSES

3.1 Piiriülese pankrotimenetluse iseloom ja koostöövajaduse põhjused

Kui kõigile kvalifikatsiooni-, isikuomadustele ja muudele nõuetele vastav pankrotihaldur on ametisse nimetatud, asub ta menetlust läbi viima ja täitma temale pankrotiseadusega määratud ülesandeid.

Nagu eelnevalt analüüsitud, on haldur menetluses keerulises olukorras, olles kohustatud kaitsma nii võlausaldajate kui võlgniku huve, et viia ellu pankrotimenetluse eesmärgid, milleks Eesti pankrotiseaduse järgi on: 1) võlausaldajate nõuete rahuldamine võlgniku vara arvel pankrotiseaduses ette nähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu; 2) füüsilisest isikust võlgnikule võimaluse andmine vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras; 3) menetluse käigus võlgniku maksejõuetuse põhjuste väljaselgitamine (PankrS § 2).

Halduri ülesannete täitmine muutub veelgi komplitseeritumaks, kui pankrotimenetlust tuleb läbi viia piiriülevalt. Piiriülese pankrotimenetluse puhul esineb võlgniku tegevuses mingi välismaine element ehk tema majandustegevus ei ole piiratud kõigest ühe riigiga. Kui võlgnik omab vara ka välisriigis, ei allu võlgniku vara enam ainult ühe riigi õiguskorra regulatsioonile. Seega piiriülese pankrotimenetluse puhul kohalduvad sellele enam kui ühe riigi regulatsioonid.

Piiriülese pankrotimenetluse juhtumid võivad üldistatult olla järgnevad: 1) võlgniku suhtes tema tegevuskohas välja kuulutatud põhimaksejõuetusmenetlus, mis hõlmab võlgniku kogu vara ja kõiki võlausaldajaid, olenemata nende asukohariigist; 2) võlgniku suhtes tema tegevuskohas välja kuulutatud põhimaksejõuetusmenetlus ja üks või mitu teisest maksejõuetusmenetlust; 3) kaks või enam paralleelselt toimuvat maksejõuetusmenetlust, millest ühtki ei loeta põhimenetluseks ja mis on territoriaalse iseloomuga; 4) kaks või enam maksejõuetusmenetlust, millest vähemalt kaks alluvad samaaegselt mitmele erinevale jurisdiktsioonile.¹⁴⁹

Kui võlgnik tegutseb näiteks nii Eestis, Poolas kui Venemaal, siis mis juhtub, kui maksejõuetus kuulutatakse välja igas riigis ja kuidas peavad tegutsema haldurid? Sellistes

¹⁴⁹ B.Wessels. International Insolvency Law. Deventer: Kluwer, 2012, lk 89.

olukordades ilmneb selge vajadus regulatsioonide järele, mis võimaldaksid võlgniku suhtes mitmes riigis samaaegselt menetlust tõrgeteta läbi viia. Piiriülese maksejõuetusmenetluse kontekstis on õigusliku reguleerimise alustaladeks kaks üksteisele vastanduvat teoreetilist printsiipi: territoriaalsus ja universaalsus.

Territoriaalsuse printsiip arvestab kohalike ehk siseriiklike huvidega. Võlgniku suhtes siseriiklikult välja kuulutatud pankrotimenetlusel on mõjud ainult selle konkreetse riigi territooriumil, sh hõlmab pankrotimenetlus ainult konkreetsetes riigis asuvat vara. Territoriaalsuse põhimõtte selle radikaalseimas vormis läheb koguni niikaugemale, et lubab pankrotimenetluses oma nõudeid esitada ainult siseriiklikel võlausaldajatel. Kui võlgnik omab majanduslikke huve ka välisriikides, siis saab ta neis riikides samaaegselt pankrotti minna ning ka neil menetlustel on üksnes territoriaalne efekt. Võlgniku suhtes välja kuulutatud pankrotimenetlused toimuvad paralleelselt ja iseseisvalt, üksteist mõjutamata. Seejuures praktikas püüab iga menetluse haldur iseseisvalt haarata nii palju võlgniku vara kui võimalik, et maksimaalses ulatuses rahuldada võlausaldajate nõuded selles konkreetsetes riigis.¹⁵⁰

Territoriaalsuse põhimõttele vastandub universaalsuse põhimõtte, mis lähtub võlgniku varast kui tervikust. Üks võlgniku suhtes välja kuulutatud pankrotimenetlus mõjutab kogu vara, olenemata sellest, millises riigis vara paikneb. Pankrotimenetluse läbiviimisele kohalduvad reeglid määrab ära selle kohtu asukohariigi õigus, kes võlgniku suhtes pankroti välja kuulutas ja kus on võlgniku asu- või tegevuskoht. Halduril on volitused kohaldada võlgniku suhtes pankrotiseadusega lubatud meetmeid kõigis riikides, kus võlgniku vara asub ning halduri poolt kohaldatud meetmete tagajärjed määrab ära *lex concursus* ehk pankroti välja kuulutanud riigi õigus.¹⁵¹

Kaasaja maksejõuetusalased regulatsioonid ei lähtu enamasti nimetatud printsiipidest nende puhtal, vaid modifitseeritud kujul. Territoriaalsuse mudelit on võimalik piirata mitmel viisil, näiteks: 1) piirates menetluse algatamise võimalust, näiteks võlgniku tegevuskoha nõudega; 2) lubades menetluses osaleda ka välisriigi võlausaldajatel; 3) sätestades erinevate territoriaalsete menetluste koostöö või vastastikkuse tunnustamise reeglid. Universaalsuse põhimõtte kitsendusteks on näiteks: 1) esmase menetluse mõjutustele allutatud teiste menetluste läbiviimise lubamine; 2) erandite tegemine *lex concursus* kohaldamisel.¹⁵²

¹⁵⁰ B. Wessels, B. A. Markell, J. J. Kilborn. International cooperation in bankruptcy and insolvency matters: a joint research project of American College of Bankruptcy and International Insolvency Institute. Oxford University Press, 2009, lk 41-42.

¹⁵¹ Wessels, B. The Changing Landscape of Cross-Border Insolvency Law in Europe. – *Juridica International* 2007, XII, lk 117.

¹⁵² B. Wessels, B. A. Markell, J. J. Kilborn, lk 67.

Süsteeme, mis jäävad territoriaalsuse ja universaalsuse vahele, nimetatakse erialakirjanduses terminiga „modifitseeritud universaalsus“.¹⁵³

Modifitseeritud universaalsuse ideest on kantud ka kaasaja ühed olulisimad piiriülese maksejõuetuse alased regulatsioonid- Euroopa Liidu Nõukogu 2000. aasta määrus maksejõuetusmenetluse kohta (edaspidi ka: Maksejõuetusmäärus) ja UNCITRAL mudelseadus piiriülese maksejõuetusmenetluse kohta (edaspidi ka: Mudelseadus).¹⁵⁴

Maksejõuetusmäärus võeti vastu 29. mail 2000. aastal ja see jõustus sama aasta 31. mail. Määrus reguleerib kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ja pankrotimenetluse tunnustamise küsimusi piiriülese maksejõuetusmenetluse puhul Euroopa Liidus ning see on otsekohalduv kõigile Euroopa Liidu liikmesriikidele, välja arvatud Taani.¹⁵⁵ Regulatsiooni vastuvõtmisel on seadusandja juhindunud asjaolust, et kuivõrd ettevõtlusel on ühe rohkem piiriülene mõju ja piiriüleselt tegutseva isiku pankrot mõjutab kogu Euroopa Liidu siseturgu, siis on seesuguse pankrotivõlgniku varade haldamiseks ja realiseerimiseks pankrotimenetluses vajadus regulatsiooni järgi, mis võimaldaks nimetatud meetmete koordineerimist.¹⁵⁶

Seades eesmärgiks küll ühe, võlgniku kõiki kohustusi ja varasid hõlmava universaalse pankrotimenetluse läbiviimise, tõdeb seadusandja, et siseriiklike õiguskordade suurtest erinevustest tingituna ei ole siiski mõeldav ega praktiline universaalsuse printsiibi rakendamine selle puhtal kujul. Liikmesriikide pankrotiseadused näevad ette võlausaldajatele erinevad eesõigusnõudeid, samuti erinevad üksteisest tagatistega seotud regulatsioonid. Eelnevat silmas pidades sätestab seadusandja Maksejõuetusmääruses teatud erireeglid kohaldatavale õigusele nt asjaõigustega või töölepingute seotud küsimustes, teisalt näeb määrus universaalsuse põhimõtte kõrvalkaldena ette põhimenetluse kõrval ka kohalike territoriaalse mõjuga maksejõuetusmenetluste algatamise võimaluse.¹⁵⁷

Põhimaksejõuetusmenetluse algatab selle liikmesriigi kohus, kus asub võlgniku põhihuvide kese, milleks juriidilise isiku puhul on vastupidiste andmete puudumisel tema registrijärgne aadress (Maksejõuetusmääruse art 3 p 1). Kui võlgniku põhihuvide kese asub liikmesriigi

¹⁵³ B. Wessels, B. A. Markell, J. J. Kilborn, lk 68.

¹⁵⁴ Rahvusvahelisel tasandil piiriülese maksejõuetuse regulatsioonidest võib esile tuua veel ALI koostöö põhimõtted, Skandinaavia pankrotimenetluse konventsiooni, Montevideo lepingud, OHADA ühisakti pankrotimenetluse kohta ja Istanbuli konventsiooni. Tulenevalt käesoleva magistr töö eesmärgist ja piirangutest teadustöö mahule ei leia nimetatud regulatsioonid käesolevas magistr töö edasist analüüsimist.

¹⁵⁵ Maksejõuetusmääruse preambula punkti 33 kohaselt Taani, lähtudes Euroopa Liidu Lepingule ja Euroopa Ühenduse asutamislepingule lisatud Taani seisukohtade protokoll artiklitest 1 ja 2, ei osale Maksejõuetusmääruse vastuvõtmisel, regulatsioon ei ole Taanile siduv ning Taanis seda ei kohaldata. Eelnevast tulenevalt peab autor edaspidi mõiste „liikmesriik“ all Maksejõuetusmääruse kontekstis silmas kõiki Euroopa Liidu liikmesriike, v.a. Taani.

¹⁵⁶ Vt Maksejõuetusmääruse preambula p 3.

¹⁵⁷ Vt Maksejõuetusmääruse preambula p 11.

territooriumil, siis on teise liikmesriigi kohtul õigus algatada maksejõuetusmenetlus üksnes juhul, kui võlgnikul on selles riigis tegevuskoht. Nimetatud menetlus on iseloomult territoriaalne ehk hõlmab võlgniku vara üksnes menetluse riigi territooriumil (Maksejõuetusmääruse art 3 p 2). Territoriaalseid menetlusi võib välja kuulutada enne põhimenetluse algatamist üksnes juhul, kui võlgniku põhihuvide keskmee riigi õiguse kohaselt ei ole võimalik võlgniku suhtes maksejõuetusmenetluse algatamine või taotleb menetluse algatamist võlausaldaja, kelle elukoht, harilik viibimiskoht või registreeritud asukoht on võlgniku tegevuskoha riigis või kelle nõue tuleneb võlgniku tegevuskohast (Maksejõuetusmääruse art 3 p 4). Põhi- ehk esmase menetluse algatamise tulemusena muutuvad territoriaalsed menetlused teisesteks menetlusteks Maksejõuetusmääruse mõistes ning võivad üldjuhul olla üksnes likvideerivad menetlused (Maksejõuetusmäärus art 3 p 2).

Territoriaalsed menetlused teenivad erinevaid eesmärke. Esiteks võimaldab territoriaalne menetlus kaitsta kohalikke huvisid ja kaitsta võlausaldajaid teise liikmesriigi õiguse mõjude eest, mis ei pruugi neile pakkuda samaväärset kaitset, näiteks pankrotivõlgniku töötajast võlausaldajat, kelle nõudel teise liikmesriigi õiguse järgi ei oleks eelisõigust.¹⁵⁸ Samuti on teisestel menetlustel Maksejõuetusmääruse mõtte kohaselt esmase menetluse haldurit¹⁵⁹ abistav funktsioon näiteks olukorras, kus võlgniku vara ühtse tervikuna käsitlemine on liiga keeruline või asjaomaste õigussüsteemide erinevused on nii suured, et võivad põhjustada raskusi selle riigi, kus menetlus on algatatud, seaduste rakendamisel teistes riikides, kus võlgniku vara asub.¹⁶⁰

Kuivõrd Maksejõuetusmäärust kohaldatakse üksnes võlgnike suhtes, kelle põhihuvide kese on liikmesriigis ja üksnes neile territoriaalsetele menetlustele, mille puhul võlgnikul on tegevuskoht liikmesriigis, reguleerib määrus üksnes Euroopa Liidu siseseid suhteid. Seega juhaks, kui võlgniku põhihuvide kese on näiteks Eestis, kuid tegevuskoht ka Ukrainas, ei anna Maksejõuetusmäärus menetluste koordineerimiseks abi.

Olukordadeks, kus Maksejõuetusmäärus ei kohaldu, pakub riikidele täiendavat regulatsiooni UNCITRAL mudelseadus piiriülese maksejõuetusmenetluse kohta.¹⁶¹ Mudelseadus võeti vastu 30. mail 1997. aastal *United Nations Commission on International Trade Law* (UNCITRAL) poolt eesmärgiga pakkuda riikidele piiriüleste maksejõuetusmenetluste

¹⁵⁸ M. Virgos, E. Schmit. Report on the Conception of Insolvency Proceedings, 3 May, 1996, p 32. – Arvutivõrgus: http://aei.pitt.edu/952/1/insolvency_report_schmidt_1988.pdf. 02.05.2014.

¹⁵⁹ Kuigi Maksejõuetusmääruses on kasutusel termin „likvideerija“, viitab autor siin ja edaspidi likvideerijale Maksejõuetusmääruse kui ka Mudelseaduse mõttes terminiga „haldur“ või „pankrotihaldur“.

¹⁶⁰ M. Virgos, E. Schmit, p 33.

¹⁶¹ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, p 19.

tulemusliku, õiglase ja majanduslikult efektiivse läbiviimise reguleerimiseks abivahend. Mudelseaduse eesmärk ei ole maksejõuetusalase seadusandluse ühtlustamine, ta reguleerib tunnustamise, menetluste koordineerimise, välismaiste võlausaldajate õiguste, välismaiste haldurite õiguste ja kohustuste ning menetlusi juhtivate organite koostööga seonduvat.¹⁶²

Mudelseadus on seaduslikuks raamistikuks, mille võib iga riik enda õiguskorda inkorporeerida temale sobival kujul.¹⁶³ Mudelseaduse näol ei ole erinevalt Maksejõuetusmäärusest tegemist riike vastastikku omavahel siduva regulatsiooniga. Mudelseaduse reeglid kohalduvad samaaegselt vastastikku kahele riigile üksnes siis, kui need mõlemad on Mudelseaduse enda pankrotiseadusesse inkorporeerinud. Seega sõltub Mudelseaduse kohaldamise edukus sellest, kui paljud riigid tema normid enda seadusandlusesse üle võtavad. Käesolevaks hetkeks on Mudelseaduse regulatsiooni vähemal või rohkemal määral enda pankrotiseadusesse viinud umbes 20 riiki, teiste seas Ühendkuningriik, USA, Kanada, Austraalia, Jaapan, Mehhiko, Kreeka, Poola, Rumeenia, Serbia ja Sloveenia.¹⁶⁴ Eesti ega ükski Eesti naaberriik Mudelseadust üle võtnud ei ole.

Erinevalt Maksejõuetusmäärusest ei toimu Mudelseaduse alusel välisriigi pankrotitsuse tunnustamine automaatselt, vaid pärast teatud formaalsete eelduste täitmist. Välisriigi pankrotimenetlus tunnustatakse kas esmase või teise menetlusena. Esmase menetluse puhul peab võlgniku põhihuvide kese asuma selles välisriigis (Mudelseaduse art 2 p b), teise menetluse korral olema võlgnikul nimetatud välisriigis tegevuskoht Mudelseaduse art 2 p f mõistes (Mudelseaduse art 2 p c).

Mudelseadus lubab riigil alustada või jätkata kohalikku pankrotimenetlust ka pärast välisriigis toimuva esmase menetluse tunnustamist. Kohaliku menetluse algatamise eelduseks ei ole sellisel juhul erinevalt Maksejõuetusmäärusest võlgniku tegevuskoht, vaid menetluse algatamiseks annab õigustust juba võlgniku vara olemasolu selles riigis. Seejuures on piirdub kohaliku menetluse mõju siiski vaid nende varadega ehk menetlusel on territoriaalne iseloom.

Seega nii Maksejõuetusmäärus kui Mudelseadus põhinevad modifitseeritud universaalsuse põhimõttel, võimaldades lisaks esmasele menetlusele sama võlgniku suhtes läbi viia ka territoriaalse iseloomuga menetlusi. Seejuures läheb Mudelseadus Maksejõuetusmäärusest kaugemale, võimaldades siseriikliku teise menetluse algatamist üksnes põhjusel, et

¹⁶² Look, C. H. *Cross-Border Insolvency: A Commentary on the UNCITRAL Model Law*. Globe Business Publishing Ltd, 2006, lk 11.

¹⁶³ B. Wessels, B. A. Markell, J. J. Kilborn, lk 233.

¹⁶⁴ Nimekiri Mudelseaduse üle võtnud riikidest on ülevaatlik ja hõlmab riike, kes Mudelseaduse ülevõtmisest UNCITRAL-i Sekretariaadile teatanud on. Arvutivõrgus. Kättesaadav: www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model_status.html.02.05.2014.

võlgnikul on riigi territooriumil vara. Seega võib väita, et universaalsuse piiramisel pakub Mudelseadus siseriiklikele huvidele ja võlausaldajatele suuremat kaitset, kuid autori arvates ei ole pankrotivara efektiivse administreerimise vaatepunktist põhjendatud kuluka menetluse läbiviimine kõigest vara olemasolu korral.

Asjaolu, et mõlemad aktid lähtuvad modifitseeritud universaalsuse põhimõttest, tingibki käesoleva töö autori arvates koostöö vajaduse erinevate menetluste läbiviimisel. Hoolimata mitme samaaegselt toimuva pankrotimenetluse läbiviimisest on tegemist siiski üheainsa võlgnikuga, seega peaks menetlustel olema lõppastmes ühine kooskõlastatud eesmärk. Ühisest eesmärgist lähtumine eeldab aga nii menetluse sihtide kui konkreetsete toimingute kooskõlastamist haldurite poolt ja seega nende pidevat koostööd. Vastasel juhul ei ole võimalik saavutada pankrotimenetluse eesmärke parimal võimalikul viisil.

Olukordades, kus riigile ei kohaldu ei Maksejõuetusmäärus, riik ei ole ka mingi muu piiriülese regulatsiooni liige ega üle võtnud Mudelseaduse sätteid, võivad piiriülest pankrotimenetlust reguleerida kas õigusabilepingud või siseriiklikud rahvusvahelise eraõiguse sätted. Käesolevas töös autor tulenevalt töö eesmärgist ja mahust selliseid olukordi ei käsitle.

3.2 Koostöökohustuse sisu piiriüleses pankrotimenetluses

Kuivõrd nii Maksejõuetusmäärus kui ka Mudelseadus lähtuvad modifitseeritud universaalsuse põhimõttest, lubades paralleelselt toimuda lisaks esmasele menetlusele võlgniku põhihuvide keskmes ka territoriaalse mõjuga teisestel menetlustel, peab seadusandja iseenesest mõistetavalt ette nägema ka mehhanismi toimuvate menetluste kooskõlastamiseks ja koordineerimiseks, kuivõrd sellest sõltub menetluse lõpptulemus võlgniku ja võlausaldajate jaoks.

Maksejõuetusmääruse preambula p 20 kohaselt saavutatakse esmase ja teisese menetluse kaudu võlgniku varade parim realiseerimine üksnes juhul, kui menetlused on koordineeritud ning näeb selleks olulisima abinõuna esmase ja teisese menetluse halduri kohustuse teha koostööd ja vahetada infot.

Sellesisuline kohustus on sõnaselgelt ette nähtud Maksejõuetusmääruse art-s 31, mille kohaselt on esmase ja teiseste menetluste halduritel kohustus omavahel koostööd teha. Lisaks näeb säte ette haldurite kohustuse omavaheliseks teabeedastuseks, mille kohaselt peavad esmase ja teisese menetluste haldurid viivitamatult vahetama informatsiooni, mis võib olla vajalik teises menetluses, pidades esmajoones silmas nõuete esitamise ja tunnustamisega ning menetluse lõpetamiseks ette nähtud meetmetega seonduvat. Lisaks seob kahe menetluse

haldureid omavahel ning kinnitab esmase menetluse halduri domineerivat rolli teisese menetluse halduri kohustus võimaldada esmase menetluse halduril teha aegsasti ettepanekuid teisese menetluse vara likvideerimise või kasutamise kohta.

Kuigi regulatsioon näeb ette koostöö- ja teabeedastuskohustuse esmase ja teisese menetluse haldurite vahel, jääb ebaselgeks, kas sarnane kohustus eksisteerib ka teiste menetluste haldurite vahel eraldi. B. Wessels, B. A. Markell ja J. J. Kilborn on seisukohal, et art 31 sõnastusest nähtub selgelt, et see reguleerib vaid esmase ja teisese halduri suhet ja koostööd.¹⁶⁵ Autor nõustub, et regulatsioon teiste menetluste halduritele sõnaselget koostöö- ja teabeedastuskohustust ette ei näe, mis võib olla osaliselt põhjendatud, arvestades esmase menetluse juhtivat ja rolli ning teiste menetluste allutatust temale. Koostöö peaks eelkõige toimuma läbi esmase menetluse halduri. Samaaegselt regulatsioon teiste menetluste haldurite vahelist koostööd ja teabeedastust ka ei keela. Autor on seisukohal, et teiste menetluste halduritel tuleb lähtuda lõppastmes võlgniku vara realiseerimisest ja menetluse muude eesmärkide saavutamisest parimal võimalikul viisil, Maksejõuetusmääruse mõtte kohaselt peaks olema nõutav ka teiste menetluste haldurite omavaheline suhtlus ja koostöö. Teiste menetluste haldurite kohustus omavaheliseks koostööks ja infoedastuseks tuleks sõnaselgelt Maksejõuetusmääruses ette näha.

Samuti tekib küsimus kohtute koostöö- ja teabeedastuskohustuse olemasolust Maksejõuetusmääruse kontekstis. Art 31 räägib sõnaselgelt vaid halduritest, milline mõiste on defineeritud määruse Art 2 p-s b, lisaks on liikmesriigid teatanud Komisjonile pädevatest isikutest siseriiklike regulatsioonide järgi halduri ülesandeid täitma ning need isikud on määratletud Maksejõuetusmääruse lisas C. Autor on seetõttu arvamusel, et kohtute koostöökohustust ei saa Art-st 31 tuletada.

Prof. H. Vallender on nimetatud küsimust analüüsides tõdenud, et ei ole arusaadav, kas kohtute väljajätmine koostöö- ja teabeedastuskohustuse regulatsioonist on olnud seadusandja teadlik eesmärk või on tegemist tahtmatu puudujäägiga. Esimest võib prof H. Vallenderi arvates eeldada põhjusel, et kuna siseriiklikud pankrotiseadused panevad põhiülesanded menetluse läbiviimisel siiski halduri õlule, ei pidanud seadusandja koostöökohustuse sätestamist ka kohtute jaoks vajalikuks.¹⁶⁶ Hiljutised arengud Maksejõuetusmääruse täiustamise kontekstis näitavad siiski, et kohtute väljajätmine art 31 mõjualast oli seadusandja viga. Euroopa Komisjon on muudatusettepanekutes soovitanud Maksejõuetusmäärusesse viia

¹⁶⁵ B. Wessels, B. A. Markell, J. J. Kilborn, lk 147.

¹⁶⁶ H, Vallender. Judicial cooperation within the EC Insolvency Regulation, lk 2 – Arvutivõrgus: http://justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/judicial_cooperation.pdf. 02.05.2014.

nii haldurite kohustus kohtutega koostööd teha ja informatsiooni vahetada, kui näinud selle ette kohtutele omavahelises suhtes.¹⁶⁷

Koostöö- ja teabeedastuskohustus art-s 31 on võrdlemisi lakooniline, jättes andmata täpsemad juhised selle kohta, kuidas sätestatud täita. Seega ei ole ilma täiendava õigusliku raamistikuta, mis annaks juhised koostöö- ja teabeedastuskohustuse täitmiseks, võimalik saavutada lõppastmes eesmärki, mida art 31 taotleb.¹⁶⁸ Arvestades eelnevat, andis INSOL Euroopa 2007. aastal välja koostöö juhise (*European Communication and Cooperation Guidelines for Cross-border Insolvency*, edaspidi ka: *CoCo Guidelines*). Regulatsiooni eesmärgiks on anda käitumisjuhised omavaheliseks koostööks menetluste koordineerimisel, mis peaks kindlustama parimal võimalikul viisil, et Maksejõuetusmääruse art 31 ka praktikas töötaks ja võimaldaks võlgniku efektiivset likvideerimist või reorganiseerimist pankrotimenetluse kaudu.¹⁶⁹ Kuivõrd juhise näol on siiski tegemist nn pehme seadusega ehk ta ei ole Euroopa Liidu liikmesriikidele õiguslikult siduv, on autori arvates küsitav art 31 tõrgeteta kohaldamine liikmesriikide haldurite poolt.

Mudelseaduse artiklid 25-27 moodustavad regulatsiooni kandva elemendi, mitte ainult volitades, vaid kohustades haldureid ning ka kohtuid omavaheliseks koostööks.¹⁷⁰ Artiklite eesmärgiks on, et üht võlgnikku samaaegselt puudutavad pankrotimenetlused viidaks läbi õiglaselt ja efektiivselt viisil, mis tagab võlausaldajate nõuete rahuldamise maksimaalses võimalikus ulatuses või reorganiseerimise korral investeeringute ning töötajate huvide kaitse.¹⁷¹ Art 26 kohustab haldurit koostööks ja otseseks suhtluseks välisriigi halduriga ning erinevalt Maksejõuetusmäärusest lisaks ka välisriigi kohtuga. Sealjuures peab koostöö ja suhtlus sätte sõnastuse kohaselt toimuma „maksimaalses võimalikus ulatuses“. Teise olulise erinevusena Maksejõuetusmäärusest näeb Mudelseadus ette ka kohtute omavahelise koostöökohustuse. Tegelikult näeb Mudelseadus ette ka haldurite vahelise koostöö toimumise kohtu järelevalvel.¹⁷² Viimane ei tähenda aga, et haldur peaks iga kord välisriigi halduri või kohtuga suhtlemiseks saama siseriiklikult kohtult selleks volituse.¹⁷³ Lisaks, kuigi Mudelseadus piirab välisriikide maksejõuetusmenetluse tunnustamise üksnes juhtudeks, kui

¹⁶⁷ European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 1346/2000 on insolvency proceedings, Strasbourg, 12.12.2012. – Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency-regulation_en.pdf. 02.05.2014.

¹⁶⁸ B. Wessels, B. A. Markell, J. J. Kilborn, lk 146-147.

¹⁶⁹ B. Wessels, B. A. Markell, J. J. Kilborn, lk 147.

¹⁷⁰ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, p 174.

¹⁷¹ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency: the Judicial Perspective. New York, 2014, p 178 – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/Judicial-Perspective-2013-e.pdf>. 02.05.2014.

¹⁷² UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, p 177.

¹⁷³ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, p 180.

võlgnikul on neis riikides kas põhihuvide kese või tegevuskoht, siis artiklid 25-27 kohalduvad ka menetlustele, mida on alustatud välisriigis üksnes põhjusel, et võlgnikul on neis riikides vara. Seega ei eelda koostöökohustuse rakendumine Mudelseaduses välisriigi maksejõuetusmenetluse tunnustamist, vaid on siseriiklikule haldurile ja kohtule kohustuslik sellest sõltumata.¹⁷⁴ Järelikult sätestab Mudelseadus halduritele Maksejõuetusmäärusest ulatuslikuma koostöökohustuse.

Koostöökohustus Mudelseaduses on Maksejõuetusmäärusega võrreldes sätestatud mõnevõrra sisukamalt. Art 27 kohaselt võib koostöökohustust täita küll sobilike vahenditega, kuid säte sisaldab soovituslikku loetelu, mille kohaselt koostöökohustuse täitmine võib sisalduda ka järgnevas: 1) isiku määramine, kes teeks koostööd kohtu juhendamisel; 2) kohtu poolt mistahes sobilikuks peetaval viisil info vahetamine; 3) võlgniku vara jms haldamise koordineerimine; 4) menetluste koordineerimiseks lepingute sõlmimine või heakskiitmine; 5) ühe võlgniku suhtes samaaegselt toimuvate pankrotimenetluste koordineerimine.

Sarnaselt Maksejõuetusmääruse osas välja antud juhisega *CoCo Guidelines* on ka UNCITRAL välja töötanud juhise piiriülestes maksejõuetusmenetlustes tegutsevatele halduritele ja kohtunikele: *Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation* (edaspidi: *Practice Guide*), mis võeti vastu 1. juulil 2009. a. *Practice Guide* sisaldab endas informatsiooni koostöö ja koordineerimise praktilistest aspektidest ning muu hulgas avab ka Mudelseaduse art 27 tähenduse.¹⁷⁵

Vaadeldes nii *Coco Guidelines* kui *Practice Guide* poolt välja pakutud lahendusi koostöö teostamiseks, selgub, et mõlemas juhises on enim toetust leidnud üheaegselt toimuvate maksejõuetusmenetluste läbiviimist reguleerivate lepingute sõlmimine. *CoCo Guidelines* kohaselt võib koostöö kõige paremini toimida läbi lepingu või „protokolli“, mis sätestab reeglid otsuste vastuvõtmise kohta.¹⁷⁶ *Practice Guide* sisaldab ulatuslikku ülevaadet selliste lepingute olemusest ning ka näidiseid ja soovitusi.

Piiriülesed maksejõuetuslepingud (edaspidi ka: maksejõuetuslepingud) on lepingud, mis sõlmitakse eesmärgiga koordineerida ja koostöös läbi viia samaaegselt ühe võlgniku suhtes mitmes riigis toimuvaid maksejõuetusemenetlusi. Neid nimetatakse kas protokollideks, pankrotivara valitsemise lepinguteks, koostöö- ja kompromisslepinguks vms. Enamasti sisaldavad sellised lepingud protseduurilisi reegleid menetluste läbiviimiseks. Nad võivad olla

¹⁷⁴ C. H. Look, lk 17.

¹⁷⁵ UNCITRAL. *Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation*, 2009, lk 1 – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/Practice_Guide_Ebook_eng.pdf. 02.05.2014.

¹⁷⁶ B. Wessels, M. Virgos, lk 12.

sõlmitud nii suuliselt kui kirjalikult ja erinevate poolte vahel, kelleks on enamasti haldurid, kuid lepingud võivad saada ka kohtu heakskiidu.¹⁷⁷

Maksejõuetuslepingud on leidnud kasutust eelkõige *common law* riikides nagu USA, Kanada ja Suurbritannia, kuid selliste lepingute poolteks on praktikas olnud ka mandrieuroopa õigusruumi kuuluvad riigid.

Lisaks asjaolule, et maksejõuetuslepingutes tavapärast protseduurilisi reegleid kooskõlastatakse, on autori hinnangul selliste lepingute suurimaks väärtuseks menetluse läbiviimise põhieesmärkide kooskõlastamise võimalus. See peaks olema haldurite vahelise koostöö esimeseks sammuks. Kui ühe halduri eesmärgiks on võlgniku vara võimalikult kiire müük, kuid teine haldur näeb enam kasumlikuna võlgniku ettevõtluse jätkamist, on menetluste paralleelses läbiviimisesse juba ette sisse kirjutatud konflikt. Kui menetluse põhieesmärgid on kooskõlastatud, on ka tõenäolisem edasise koostöö parem sujumine.

Maksejõuetuslepingute eduka sõlmimise võimalikkus sõltub sageli sellest, kui palju on pooltel aega läbirääkimisteks. Pankrotimenetluses loeb tihti kiire tegutsemine ning pikaajalised läbirääkimised ei pruugi tegelikkuses viia sihini. Ilmselt on sellise lepingu sõlmimine oluliselt kergem ja kiirem protsess olukorras, kus esmase menetluse haldur on ise teisese assisteeriva menetluse algatamist taotlenud, ning tal on juba kindel plaan pankrotimenetluse läbiviimiseks.¹⁷⁸

Tuleb arvesse võtta, et pankrotimenetlused on ajas muutuvad menetlused, mistõttu ettenägematute asjaolude tõttu võib menetluse kurss kergesti nihkuda. Seega peavad maksejõuetuslepingud olema paindlikud, võimaldades jooksvalt muudatusi teha või nähes juba alguses ette teatud küsimuste otsustamise menetluse jooksul.¹⁷⁹ Autori hinnangul on esmatähtis, et halduri jõuaksid aegsasti kokkuleppele menetluse eesmärkides. Lisaks kaasnevad maksejõuetuslepinguga paratamatult kulutused ning lepingueelseid läbirääkimisi pidades tuleb halduritel silmas pidada, et kulutused lepinguni jõudmiseks ei oleks ebaproportsionaalselt suured võrreldes lepingust tõusva kasuga.

Praktikas on maksejõuetuslepingud sõlmitud nii haldurite vahel kui ka kohtuprotokollidena ehk kohtupoolse kinnitusega. Autori hinnangul on kohtute kaasamine maksejõuetuslepingute sõlmimisse mandrieuroopalikus õigusruumis, kus kohtute pädevus on seadusega kindlalt fikseeritud, problemaatiline. Tõenäolisem tundub selliste lepingute sõlmimise praktika

¹⁷⁷ UNCITRAL. Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation, lk 27-28.

¹⁷⁸ Samas, lk 32.

¹⁷⁹ Samas, lk 40.

juurutamine haldurite vahel, kuivõrd halduril on võimalik olla oma õiguste teostamisel paindlikum. Pankrotihalduri tegevus on niivõrd olukorraspetsiifiline, et seadusandja ei suuda talle menetluse läbiviimiseks konkreetseid juhiseid sätestada ja lepib nõudega, et haldur peab oma kohustusi täitma hoolikalt.¹⁸⁰ Kuivõrd Eesti pankrotiseaduse kohaselt läheb pankroti väljakuulutamiseiga võlgniku õigus pankrotivara valitseda ja käsutada üle haldurile (PankrS § 36 lg 1), on haldur autori hinnangul õigustatud selliste lepingute sõlmimiseks. Samaaegselt ei tohi haldur lepingut sõlmides ületada oma pädevust ja peab arvestama ka võlausaldajate õigusi. Halduril peab tähtsamate tehingute tegemiseks ja otsuste vastuvõtmiseks olema võlausaldajate nõusolek (PankrS § 77 p 2, 5; § 125 lg 3). Seega, kui leping sisaldab endas võlgniku tegevuse jätkamise küsimust või teatud küsimusi pankrotivara müügi osas, peaks siseriikliku õiguse kohaselt saama haldur maksejõuetuslepingu sõlmimiseks nimetatud küsimustes esmalt võlausaldajate heakskiidu.

Autor on seisukohal, et maksejõuetuslepingute kasutuselevõtt haldurite vaheliste kokkulepetena on tervitatav, kuivõrd ei Maksejõuetusmäärus ega Mudelseadus anna halduritele täpseid juhiseid koostöökohustuse täitmiseks. Maksejõuetuslepingute sõlmimisel tuleb esmalt jõuda kokkuleppele menetluse eesmärkides, et edaspidiselt sujuvamalt koostöös nende poole pürgida. Kokkulepitu kirjalik fikseerimine annab halduritele kindlasti suurema kindlustunde, et mõlemad lähtuvad ühistest kokkulepitud eesmärkidest, vastaselt juhul võib tekkida olukord, kus haldurid tegutsevad menetlustes omasoodu arvestamata, et eri menetlustest hoolimata on tegemist ühe ja ainsa võlgnikuga.

3.3 Pankrotihalduri põhiülesannete täitmine piiriüleses pankrotimenetluses

3.3.1 Nõuete kindlakstegemine

Nõuete kindlakstegemise eelduseks on võlausaldajate teavitamine pankrotimenetluse algatamisest võlgniku suhtes. Pankrotiseaduse kohaselt teavitab haldur teadaolevaid võlausaldajaid pankrotimäärusest ning võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise ajast ja kohast. Kui haldurile on teada isikuid, kellel on võlgniku ees kohustusi, on haldur kohustatud ka neid teavitama. Teates märgitakse nõude tähtaegselt esitamata jätmise tagajärjed. Juhul, kui isikuid, keda halduril teavitada tuleb, on rohkem kui 50, piisab pankrotiteate avaldamisest kohtu poolt vastavalt PankrS §-le 33. Olenemata võlausaldajate arvust, teavitab haldur isiklikult võlausaldajaid, kellel kinnistusraamatust, laevakinnistusraamatust, kommertsandiregistrist või Eesti väärtpaberite keskregistrist

¹⁸⁰ T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. Juridica 2008, nr 6, lk 352.

nähtuvalt võib olla rahaline nõue võlgniku vastu, samuti teisi teadaolevaid võlausaldajaid, kellel on pandiõigus võlgniku vara suhtes. Eelmises lauses sätestatu kehtib ka nende võlausaldajate kohta, kelle harilik viibimiskoht või elu- või asukoht on mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis (PankrS § 34).

Pärast pankrotimenetluse algatamist Maksejõuetusmääruse alusel on selle liikmesriigi kohus või haldur kohustatud viivitamatult informeerima kõiki teadaolevaid võlausaldajaid, kelle harilik viibimiskoht, elukoht või registreeritud asukoht on teises liikmesriigis. Regulatsioon annab ka täpsemad juhised võlausaldajate teavitamiseks: see peab toimuma individuaalse teatega, milles peab sisalduma informatsioon nõude esitamise tähtaja, selle ületamise tagajärgede, nõudeid vastu võtma õigustatud organi ja teiste kehtestatud meetmete kohta. Teatest peab samuti selguma, kas nõuded tuleb esitada ka eesõigusenõuetega või asjaõigustega tagatud nõuetega võlausaldajatel (Maksejõuetusmäärus art 40).

Ka Mudelseaduse art 14 näeb ette välisriigi võlausaldajate teavitamise, kusjuures teavitada tuleb kõiki välisriigi võlausaldajaid olenemata nende asukohast. Individuaalse teate asemel võib kohus, sõltuvalt vajadusest, valida ka muu sobiva viisi teavitamiseks. Võlausaldajatele saadetava teate sisu ühtib Maksejõuetusmääruses sätestatuga.

Võlausaldajate teavitamise näol on tegemist vägagi olulise halduri kohustusega. Kuivõrd käesoleval ajal ei eksisteeri ühtset registrit Euroopa Liidus toimuvate pankrotimenetluste kohta, on eriti tähtis, et menetluse välja kuulutanud kohus või haldur oleks kohustatud teavitama kõiki teadaolevaid võlausaldajaid, kes asuvad teistes liikmesriikides.¹⁸¹ Autor on seisukohal, et Mudelseaduses sisalduv õigus valida teavitamiseks mõni muu vahend ei kaitse võlausaldajate õigusi piisavalt. Piiriüleses pankrotimenetluses Maksejõuetusmääruse järgi peab Eesti haldur juhinduma määruse nõuetest ning isegi juhul, kui teadaolevaid võlausaldajaid on üle 50, on olenemata nõude iseloomust kõigi nende individuaalne teavitamine kohustuslik.

Kui esmase menetluse haldurile on teada teisese menetluse toimumine muus liikmesriigis, on autori arvates Maksejõuetusmääruse mõtte kohaselt halduril kohustus teavitada nõuete esitamisest ka teisese menetluse haldurit. Eelnevat seetõttu, et, etteruttavalt, ka teisese menetluse halduril on õigus „enda“ menetluse võlausaldajate nõuded esimeses menetluses esitada. Autor on seisukohal, et sellekohase kohustuse võib tegelikkuses tuletada art 31 p-st 1.

¹⁸¹ G. Moss, I.F Fletcher, S. Isaacs. The EC regulation on insolvency proceedings: a commentary and annotated guide. Oxford University Press, 2009, lk 344.

Informatsioon nõuete esitamise kohta kuulub kindlasti teabe alla, mida esmase menetluse halduril on tulenevalt maksejõuetusmääruse art 31 p-st 1 kohustus viivitamatult teisese menetluse haldurile esitada. Kuivõrd piiriüleses maksejõuetusmenetluses võivad võlausaldajad asuda laiali erinevate liikmesriikide territooriumitel, on võlausaldajate seadusekohane ja õigeaegne teavitamine hädavajalik, et viimastel oleks võimalik menetluses oma nõudega osaleda. Tulenevalt teavitamise olulisusest on autor seisukohal, et Maksejõuetusmääruses võiks siiski sõnaselgelt ette näha halduri kohustuse teavitada nõuete esitamisest ka teiste paralleelselt toimuvate menetluste haldureid.

Juhul, kui haldur rikub nõuete esitamisest teavitamise kohustust, on sellel tulenevalt siseriiklike pankrotiseaduste regulatsioonist erinevad negatiivsed tagajärjed, näiteks Eestis tähendab nõude hilinenult esitamine ilma mõjuva põhjuseta seda, et nõue rahuldatakse pärast tähtaegselt esitatud nõuete rahuldamist ehk praktikas jääb võlausaldaja, kelle nõue ei ole pandiga tagatud, sellises olukorras nõude rahuldamisest ilma (PankrS § 102 lg-d 1-2). Siiski peaks halduri poolt teavitamiskohustuse rikkumine olema Eesti pankrotiseaduse kohaselt mõjuvaks põhjuseks, mis peaks andma aluse nõude ennistamisele ja selle tunnustamise korral rahuldamisele üldises korras. Autor on seisukohal, et Maksejõuetusmäärus peaks tagama, et nõuete esitamisest teavitamise kohustuse rikkumine halduri poolt loetakse kõigi liikmesriikide siseriikliku õiguse kohaselt mõjuvaks põhjuseks nõude hilinenult esitamise korral.

Maksejõuetusmäärus ei näe ette halduri kohustust teavitada võlgniku teadaolevaid võlausaldajaid, kelle harilik viibimiskoht, elukoht või registrijärgne asukoht on väljaspool Maksejõuetusmääruse kohaldamisala, see on jäetud siseriikliku õiguse poolt kindlaks määrata.

Maksejõuetusmäärus art 32 p 1 annab kõigile võlausaldajatele õiguse esitada oma nõuded nii esmases kui teistes menetlustes. Sätte täpsustusena sätestab Maksejõuetusmääruse art 39, et kõigil võlausaldajatel, kelle harilik viibimiskoht, elukoht või registrijärgne asukoht on teises liikmesriigis, samuti teiste liikmesriikide maksu- ja sotsiaalkindlustusametil on õigus esitada oma nõue pankrotimenetluses kirjalikul kujul. Mudelseaduse kohaselt on välisriigi võlausaldajal võimalik esitada oma nõuded lisaks ka siseriiklikus menetluses (art 13, 32).

Lisaks on Maksejõuetusmääruse kohaselt õigustatud võlausaldajate eest teises menetluses nõudeid esitama ka haldurid. Määruse kohaselt on nii esmase kui teisese menetluse haldurid kohustatud esitama nende menetlusse juba esitatud nõuded ka võlgniku suhtes toimuvates teistes menetlustes. Seejuures peab haldur nõudeid esitades lähtuma võlausaldajate huvidest ning juhul, kui võlausaldaja ei ole nõude esitamise teise menetlusse nõus, peab tal olema

õigus esitamine vaidlustada (Maksejõuetusmääruse art 32 p-d 1-2). Mudelseadus taolist kohustust halduritele otseselt ei sätesta.

Autori hinnangul on tegemist normiga, mis tagab liikmesriikide võlausaldajate võrdse kohtlemise, kuivõrd võlgniku vara jaotatakse võlausaldajate vahel ühtlasemalt. Jääb siiski ebaselgeks, millistel tingimustel täpselt tekib halduril võlausaldajate nõuete esitamise kohustus? Sätte kohaselt peab haldur teise menetluse nõudeid esitades lähtuma „enda“ menetluse võlausaldajate huvidest. Virgos-Schmit`i raporti kohaselt eksisteerib kohustus nõudeid esitada üksnes siis, kui see on kõigi võlausaldajate või mingi kindla järgu võlausaldajate ühistes huvides ning haldur peab siinkohal lähtuma otstarbekuse põhimõttest.¹⁸² Nõuete esitamise otstarbekuse hindamine on halduri pädevuses ning võlausaldajatel on võimalik nõude esitamine vajadusel vaidlustada. Näiteks, kui haldur leiab, et tulenevalt pankrotivara suurusest teises menetluses on tõenäoline, et ka eesõigusnõueteta võlausaldajad tema menetluses võiksid saada oma nõudele osalist rahuldust, peaks haldur need nõuded esitama. Samuti võib halduri kohustust jaatada olukorras, kus võlausaldajad avaldavad vastavasisulist soovi.¹⁸³ Kui haldur leiab, et kulutused võrreldes eeldatava kasuga on suuremad või et nõudeid ei ole võimalik esitada selleks teises menetluses ette nähtud tähtaegu järgides, siis autori arvates kohustust esitada nõudeid ei ole. Lisaks nõustub autor K. Pannen`i seisukohaga, kelle arvates ei eksisteeri kohustust esitada nõudeid ka siis, kui haldur on neile nõuetele enda menetluses vastuväite esitanud.¹⁸⁴ Sellisel juhul ei saa haldur iseenesestmõistetavalt hinnata nõuete esitamist otstarbekaks.

Kuivõrd halduril on Maksejõuetusmääruse art 32 p-s 2 märgitud kohustuse täitmiseks vajalik hinnata nõuete esitamise otstarbekust, vajab haldur selleks teavet nõuete esitamise tingimuste sh tähtaegade ja kulude, samuti pankrotivara eeldatava suuruse kohta teise menetluse haldurilt. Näiteks olukorras, kus teiseses menetluses on pankrotivara vähe ning esindatud suurte eesõigusnõuetega võlausaldajad, et ole eeldatavasti otstarbekas esitada esmase menetluse halduril nõudeid, mis teise menetluse pankrotiõiguse järgi kuuluksid rahuldamisele pärast eesõigusnõudeid üldises korras. Eelnev kinnitab autori seisukohta, et teave nõuete esitamise kohta tuleb lisaks võlausaldajatele esitada ka teiste menetluste halduritele. Kahe halduri koostöö on oluline, et vältida asjatut nõuete esitamist teistes menetlustes, mis lisaks menetlusliku olukorra raskendamisele põhjustab nende nõuete

¹⁸² M. Virgos, E. Schmit, p 239.

¹⁸³ Samas, p 239.

¹⁸⁴ K. Pannen. European insolvency regulation. Berlin: de Gruyter Recht, 2007, lk 469.

läbivaatamisega ka kindlasti menetluses lisakulutusi. Seega võib teatud olukordades olla võlausaldajate huvides just nõuete esitamata jätmine.

Kuivõrd haldur on näiteks Eesti pankrotiseaduse § 101 lg 1 kohaselt kohustatud kontrollima esitatud nõuete põhjendatust ja pandiõiguste olemasolu, siis nõuete ristesitamisega kaasneb olukord, kus näiteks Eesti haldur on kohustatud kontrollima ka selliste nõuete põhjendatust, mida on välisriigi haldur juba kontrollinud. On vaieldav, kas selline topelttöö on võlausaldajate huvides või mitte. Ühelt poolt võimaldab nõuete teistkordne kontrollimine veenduda nende põhjendatuses, eeldatavasti põhjustab aga kõigest liigseid menetluskulusid. Autori hinnangul ei ole nõuete kahekordne kontrollimine põhjendatud. Olukorras, kus nõue on ühes menetluses läbi vaadatud ja kaitstud, võiks Maksejõuetusmäärus sätestada eelduse, mille kohaselt selliseid nõudeid enam teistkordselt kontrollima ei pea. Samas, nõude olemasolu suhtes kahtlusi tekitavate asjaolude ilmnemisel peaks halduril olema siiski õigus nõue üle vaadata ja kaitsmisele panna.

Autori tõstatab eelneva kontekstis veel küsimuse sellest, kas halduril peaks olema kohustus esitada teises menetluses nõuded, mis on tema menetluses üksnes esitatud või peaksid need nõuded olema ka tunnustatud? Tunnustamata nõude esitamisega võib kaasneda tagajärg, kus esimeses menetluses jääbki nõue hilisemalt tunnustamata, kuid teises menetluses nõuet ei vaidlustata. Autor on arvamisel, et menetlusökonoomia põhimõttest lähtuvalt tuleks eelistada lahendust, mille kohaselt on halduril kohustus esitada ainult tunnustatud nõuded. Autori hinnangul olukorras, kus teise menetluses on esitatud nõue, mis jääb hiljem esimeses menetluses tunnustamata, on esmase menetluse haldur kohustatud informeerima teise menetluse haldurit nõude vaidlustamise asjaoludest või ise selle teiseses menetluses vaidlustama.

Maksejõuetusmääruse art 32 annab nii esmase kui teise menetluse halduritele õiguse osaleda teistes menetlustes „samadel aluselt kui võlausaldaja“. Arvestades võlausaldajate üldist passiivsust menetluses osalemisel, võimaldab säte halduril esindada võlausaldajate huve teises menetluses nende eest.¹⁸⁵ Sätte lakooniline sõnastus ei võimalda teha järeldust, milles halduri nimetatud õigus seisneb. Siinkohal nõustub autor K. Pannen`i käsitleusega, kes leiab, et sätte eesmärki silmas pidades peaks halduri õigust tõlgendama võimalikult laialt. Seega peaks halduril olema lisaks võlausaldajate koosolekutest osavõtmisele olema näiteks õigus ka teises menetluses esitatud nõuetele vastuväide esitada.¹⁸⁶ Autori hinnangul on nimetatud sätte juures jällegi oluline kahe halduri koostöö ja infovahetus, kuivõrd teises menetluses

¹⁸⁵ M. Virgos, E. Schmit, p 240.

¹⁸⁶ K. Pannen, lk 472.

osalemiseks peavad haldurid regulaarselt vahetama teavet, eelkõige nt võlausaldajate koosolekute toimumise kohta.

Ka Mudelseaduse art 12 annab õiguse välisriigi maksejõuetusmenetluse haldurile osa võtta siseriiklikust pankrotimenetlusest. Sätte eesmärgiks pole siiski võlausaldajate õiguste teostamine, vaid säte annab välisriigi haldurile teatava menetlusliku seisundi, tegemaks ettepanekuid seoses vara müügi, menetluste koordineerimisega vms.¹⁸⁷ Eeldatavasti peaks säte sisaldama ka õigust osaleda võlausaldajate koosolekutel.

3.3.2 Vara valitsemine ja müük

Pankroti väljakuulutamise hetkest lisaks muudele tagajärgedele moodustub võlgniku varast pankrotivara, mida kasutatakse sihtvarana võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja pankrotimenetluse läbiviimiseks (PankrS § 35 lg 1 p 1; § 108 lg 1). Seaduses sätestatud legaaldefiniitsiooni kohaselt on pankrotivara vara, mis oli võlgnikul pankroti väljakuulutamise ajal, samuti vara, mis nõutakse või võidetakse tagasi või mille võlgnik omandab pankrotimenetluse ajal (PankrS § 108 lg 2). Halduri põhiülesanneteks seoses pankrotivaraga on lisaks selle moodustamisele vara valitsemine ja müük.

Haldurile läheb pankrotimääruse mõjul üle võlgniku vara valitsemise ning käsutamise õigus ning õigus olla võlgniku asemel kohtumenetluses menetlusosaliseks vaidluses, mis puudutab pankrotivara või vara, mille võib arvata pankrotivarasse (PankrS § 35 lg 1 p 2; § 36). Pärast pankroti väljakuulutamist on haldur kohustatud viivitamatult võlgniku vara valduse üle võtma ja asuma pankrotivara valitsema. Pankrotivara valitsemiseks teeb haldur pankrotivaraga selle säilitamiseks ning pankrotimenetluse läbiviimiseks vajalikke toiminguid, samuti juhib ta juriidilisest isikust võlgniku tegevust või korraldab füüsilisest isikust ettevõtja majandustegevust (PankrS § 124 lg-d 1, 2).

Võlgniku vara enda valdusse võtmiseks on esmase menetluse halduril Maksejõuetusmääruse art 18 p 1 kohaselt õigus kasutada kõiki õigusi, mis tulenevad temale menetluse algatanud riigi õigusest, ka teise liikmesriigi territooriumil. Siiski, olukorras, kus ka teises liikmesriigis on algatatud sama pankrotivõlgniku suhtes pankrotimenetlus või on kasutusele võetud teatavad hoiumeedmed seoses menetluse algatamise avaldusega, näiteks ajutise halduri määramine, on esmase menetluse halduri võimalus oma õigusi selle riigi territooriumil teostada piiratud.

¹⁸⁷ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, p 100.

Eraldi on rõhutatud esmase menetluse halduri õigus eemaldada teise liikmesriigi territooriumilt võlgniku vara, seejuures siiski silmas pidades Maksejõuetusmääruse artikleid 5 ja 7, mis sisaldavad kohaldatava õiguse osas teatud erireegleid (art 18 p 1). Vara teisaldamine teise riigi territooriumilt on ilmselt põhiline põhjuse teise liikmesriigi territooriumil tegutsemiseks. Üheaegselt on tegemist kindlasti halduri õigusega, mis riivab tugevalt kohalikke huvisid.¹⁸⁸

Olukorras, kus teisest maksejõuetusmenetlust veel algatatud pole, võib eeldada, et haldur asub võlgniku vara enda valdusse võtmise kohustust täites seda vara teistest liikmesriikidest esmase menetluse riiki toimetama. Ilmselt on halduril nimetatud vara hoidmine ja hilisem realiseerimine kohalikes oludes ja kohalike reeglite järgi lihtsam.

Vara teisaldamine esmase menetluse riiki muutub aga problemaatiliseks hetkest, kui algatatakse teisene menetlus. Maksejõuetusmääruse art 18 p 2 annab nimelt teisese menetluse haldurile õiguse esitada kohtu kaudu või kohtuväliselt nõude vaidlustamiseks vallasvara viimist pärast teisese menetluse algatamist mõne teise liikmesriigi territooriumile.

Säte kujutab autori hinnangul endast olulist erandit teisese menetluse halduri pädevusele, mis üldreegli kohaselt tulenevalt teisese menetluse territoriaalsest iseloomust peaks piirduma üksnes selle riigi territooriumiga. Sisuliselt laiendab art 18 p 2 teisese menetluse halduri mõjuvälja selle menetluse riigi territooriumilt välja, sh esmase menetluse riigi territooriumile. Sätte eesmärgiks võib pidada teisese menetluse võlausaldajate kaitset ja menetluse terviklikkust, samuti võimaldab regulatsioon vältida *forum-shopping*'ut¹⁸⁹.

Autor on seisukohal, et vara liigutamise otstarbekus piiriülese maksejõuetuse kontekstis on küsitav. Kuivõrd vara transportimisega ühest liikmesriigist teise kaasnevad iseenesestmõistetavalt olulised kulutused, tuleks sellist teisaldamist võimalusel vältida. Lisaks on autor seisukohal, et olukorras, kus teisese menetluse haldur on esitanud nõude vara tagastamiseks, tuleks analüüsida sellise tagastamise praktilisust. Näiteks võib osutada vara müük esmase menetluse territooriumil kasumlikumaks kui seda võimaldaks teisese menetluse riigi tingimused. Sellises küsimuses peaksid haldurid kokku leppima kõige efektiivsemas lahenduses, vältides liigseid kulutusi pankrotivarale. Olukorras, kus võlgniku suhtes toimub nii esmane kui teisene menetlus, peaks autori hinnangul teisese menetluse haldur oma nimetatud õigust kasutama eelkõige neis olukordades, kus võlgniku vara on viidud mingisse kolmandasse liikmesriiki. Vaidlused esmase ja teisese menetluse haldurite vahel vara asukoha

¹⁸⁸ G. Moss, I. F. Fletcher, S. Isaacs, lk 309.

¹⁸⁹ *Forum shopping* on rahvusvahelise eraõiguse termin, mis tähendab endale kõige meelepärasma kohtualluvuse valimist.

üle põhjustavad pankrotipesale vaid liigseid kulutusi, kasutegur on olemas vaid siis, kui võrreldes esmase menetluse riigi oludega on vara võimalik teiseses menetluses edukamalt realiseerida. Näiteks võib vallasvara näol olla tegemist osadega mingist objektikogumist, mille müügist tervikuna oleks võimalik saada suuremat hinda kui osalise võõrandamise korral.

Vara valitsemise ja müügi osas on oluline Maksejõuetusmääruse art 31 p 3, mille kohaselt on teise menetluse haldur kohustatud andma esmase menetluse haldurile aegsasti võimaluse teha ettepanekuid seoses vara likvideerimise või kasutamisega teiseses menetluses.

Tegemist on haldurite vahelise koostöö eriliigiga, mis väljendab jällegi esmase menetluse juhtpositsiooni teise menetluse suhtes. Teise menetluse haldur peab esmase menetluse haldurit informeerima kõigist tähtsamatest otsustest pankrotivara kasutamise või võõrandamise kohta, nt võlgniku ettevõtte müügi kohta või selle tegevuse jätkamise kohta. Arusaadavalt ei saa nimetatud kohustus hõlmata kõiki teise menetluse halduri poolt planeeritavaid meetmeid, vastasel juhul tähendaks säte sisuliselt teise menetluse halduri töö blokeerimist. Seega on teise menetluse halduril teatav diskretsioon otsustamaks, millisel juhul oleks esmase menetluse haldurile ära kuulamise õiguse andmine sobilik ja vajalik.¹⁹⁰

Nimetatud kohustus võimaldab esmase menetluse halduril ennetada teise menetluses sellise vara müüki, mille säilitamine võimaldaks näiteks reorganiseerimist.¹⁹¹ Eelnevat arvesse võttes peab informeerimine teise menetluse halduri poolt toimuma kindlasti aegsasti enne planeeritavate sammude astumist.

Säte ei täpsusta, mis vormis ettepanekuid esitada tuleb, kuid tõsisemaks kitsaskohaks tuleb pidada asjaolu, et regulatsioonist ei selgu ka, kas ja millisel määral on esmase menetluse halduri ettepanekud vara kasutamiseks teise menetluse haldurile siduvad.¹⁹²

K. Pannen on seisukohal, et esmase menetluse halduri ettepanekutel Maksejõuetusmääruse art 31 p 3 raames ei ole teise menetluse halduri jaoks siduvat mõju.¹⁹³ Autor nõustub nimetatud seisukohaga ja on arvamisel, et sätte eesmärgiks on eelkõige ettepanekute tegemise võimalus ja teise menetluse halduri kohustamine nende ära kuulamiseks, mitte teise menetluse halduri automaatne sidumine esmase menetluse halduri mistahes ettepanekutega. Selline automaatne sidumise võimalikkus sõltub siseriikliku õigusega haldurile antud pädevusest, mis

¹⁹⁰ K. Pannen, lk 462.

¹⁹¹ M. Virgos, E. Schmit, p 233

¹⁹² G. Moss, I. F. Fletcher, S. Isaacs, lk 331.

¹⁹³ K. Pannen, lk 462.

tihti on osaliselt piiratud võlausaldajate õigusega vara osas teatud küsimustes ise otsustada või haldurile juhiseid anda. Eestis näiteks on seaduses sätestatud ulatuses pankrotivara müügiga seonduva otsustamise õigus võlausaldajate üldkoosolekul (PankrS § 77 p 5). Lisaks, pankrotiseaduse § 125 lg 3 kohaselt on pankrotivara osas erilise tähtsusega tehingute tegemiseks vaja halduril pankrotitoimkonna nõusolekut. Seega ei oleks Eesti pankrotiõiguse järgi võimalik tõlgendada Maksejõuetusmääruse art 31 p 3 viisil, mille kohaselt on esmase menetluse halduri ettepanekutel teise menetluse halduri suhtes automaatselt siduv iseloom.

Teisest küljest ei tohiks autori hinnangul teise menetluse halduri kohustus anda esmase menetluse haldurile võimalus ettepanekute tegemiseks kujuneda vaid puhtaks formaalsuseks. Kui teise menetluse halduril puuduks mistahes kohustus ettepanekute arvestamiseks, muutuks säte sisutühjaks. Seetõttu toetab autor seisukohta, mille kohaselt ettepanekute siduvus teise menetluse halduri jaoks seisneks teise menetluse halduri kohustuses pärast ettepanekute läbivaatamist panna need hääletusele võlausaldajate üldkoosolekule. Seejuures oleks võlausaldajate seisukoht ettepanekute osas teise menetluse halduri jaoks määrav.¹⁹⁴ Siinkohal tuleks autori hinnangul esmase menetluse halduril vajaduse korral kasutada Maksejõuetusmääruse art 32 p-s 3 sätestatud õigust teise menetluse võlausaldajate üldkoosolekust osavõtmiseks.

Autor leiab, et kuivõrd sätte eesmärk on anda esmase menetluse haldurile domineeriv positsioon, kuid sisuliselt on selle õiguse teostamise lubamine teise menetluse halduri diskretsiooniotsus, võib nimetatu viia konfliktideni. Võib eeldada, et haldur soovib tegutseda menetluses eelkõige iseseisvalt, samuti on teatud olukordades määrav kiire tegutsemine. Seega võib juhtuda, et teatud aspektidest, mis on esmase menetluse halduri seisukohast määrava tähtsusega, jätab teise menetluse haldur esmase menetluse halduri õigeaegselt informeerimata. Autor on seisukohal, et taolise olukorra ennetamiseks on vajalik halduritel näiteks maksejõuetuslepingus kokku leppida, millistest asjaoludest teavitamine art 32 p 3 mõistes eelkõige on esmase menetluse halduri huvides. Vastasel juhul ei pruugi teise menetluse haldur neid alati ise ära tunda.

Sarnaselt Maksejõuetusmääruse regulatsiooniga võimaldab Mudelseaduse art 12 alates välisriigi maksejõuetusmenetluse tunnustamisest osaleda välisriigi halduril siseriiklikus pankrotimenetluses. Sätte eesmärgiks on anda haldurile teatav menetluslik seisund ning võimaldada tal teha taotlusi ja ettepanekuid seoses vara valitsemise ja müügiga või muudes

¹⁹⁴ K. Pannen, lk 462.

koostööküsimustes.¹⁹⁵ Säte jääb oma sisult siiski Maksejõuetusmääruse omast üldisemaks ning ei sätesta erinevalt Maksejõuetusmäärusest siseriikliku halduri või kohtu kohustust võimaldada neid ettepanekuid aegsasti teha. Samuti ei reguleeri säte selliste ettepanekute siduvust siseriikliku halduri suhtes.¹⁹⁶

Autor on seisukohal, et kuivõrd peale ettepanekute esitamise võimaluse puudub nii Maksejõuetusmääruses kui Mudelseaduses ühte vara valitsemise ja müügi regulatsioon, ilmneb nendes küsimustes erilisel vajadus haldurite vahel maksejõuetuslepingutes teatud aspektides kokku leppida.

Juhul, kui esmase menetluse haldur teeb ettepaneku võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamiseks teise menetluse liikmesriigis ja nimetatud toob kasu pankrotivarale tervikuna igas menetluse riigis, siis peaksid haldurid kokku leppima näiteks kulutuste kandmises.¹⁹⁷

Pankrotivõlgniku vara realiseerimise küsimuses tuleb halduritel lähtuda menetluse juhtpõhimõttest, milleks on võlgniku vara realiseerimine parimal moel võlausaldajate jaoks. Seetõttu on koostöö eriti oluline vara müügi küsimustes. Vara müümine teatud kogumitena võib eeldatavasti tuua rohkem tulu kui varakogumisse kuuluvate objektide eraldiseisev realiseerimine.

Seega juhul, kui ühel halduril on võimalik ka teise menetluse vara koos enda varaga kogumis müüa, saades sel viisil eeldatavasti suuremat tulu, või on ühe menetluse halduril suurem kogemus ja teadmised ning paremad võimalused teatud vara realiseerimiseks, tuleks halduritel kokku leppida, kes millist vara müüb, et saavutada parim tulemus.¹⁹⁸

3.3.3 Nõuete rahuldamine

Halduri kohustuseks on korraldada ka nõuete rahuldamine. Tulenevalt nõuete ristesitamise võimalusest sätestavad nii Maksejõuetusmäärus kui Mudelseadus reeglid, millest lähtuda võlausaldajatele väljamaksete tegemisel erinevates menetlustes, et oleks tagatud nende võrdne kohtlemine.

Nii sätestab Maksejõuetusmääruse art 20, et võlausaldajate võrdse kohtlemise kindlustamiseks võib võlausaldaja, kelle nõue on ühes menetluses juba osaliselt rahuldatud, osaleda teises menetluses nõuete rahuldamisel alles seejärel, kui sama kategooria

¹⁹⁵ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, p 100.

¹⁹⁶ UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation, p 101.

¹⁹⁷ K. Pannen, lk 683.

¹⁹⁸ K. Pannen, lk 683.

võlausaldajad selles teises menetluses on saanud oma nõudele võrdelise rahulduse. Mudelseaduse art 32 näeb ette identse regulatsiooni. Seejuures nii Maksejõuetusmäärus kui Mudelseadus teevad erandi võlausaldajatele, kelle nõuded on tagatud asjaõigusega.

Autori hinnangul on regulatsioon hädavajalik koordinatsioonielement esmase ja teise menetluse vahel, kuivõrd mitmesse menetlusse samaaegselt nõudeid esitades võib vastasel juhul tekkida olukord, et mõni võlausaldaja saab kogusummana oma nõude rahuldatud suuremas ulatuses, kui teised sama järgu võlausaldajad. Võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte on universaalne pankrotimenetluse aluspõhimõtte.¹⁹⁹ Põhimõtte rakendamiseks praktikas on vajalik, et haldurid jagaksid üksteisega informatsiooni jaotusettepanekute ja nõuete rahuldamise protsessi kohta. Haldur peab jaotusettepaneku koostamisel olema teadlik, millised võlausaldajad ja kui suures ulatuses on oma nõudele teises menetluses rahulduse saanud, vastasel juhul ei ole võlausaldajate võrdne kohtlemine võimalik.

Maksejõuetusmääruse art 35 reguleerib pankrotimenetluse kontekstis äärmiselt ebatõenäolist olukorda, mil pärast teiseses menetluses kõigi võlausaldajate nõuete rahuldamist jääb teiseses menetluses veel vara üle. Sellisel juhul lasub teise menetluse halduril kohustus menetluses üle jäänud vara viivitamatult üle kanda esmase menetluse haldurile. Mudelseaduses analoogne säte puudub.

Kui näiteks pankrotiseaduse kohaselt tagastatakse menetluses pärast võlausaldajate nõuete rahuldamist üle jäänud vara võlgnikule (PankrS § 156 lg 1), siis võlgniku suhtes üheaegselt mitme menetluse toimumise kontekstis on mõisteta sellise vara andmine eelkõige teise menetluse võlausaldajate hüvanguks. Säte väljendab autori arvates esmase menetluse juhtpositsiooni, milles peaksid toimuma lõplikud arveldused võlgniku vara suhtes.

Sättest ei nähtu selle grammatilisel tõlgendamisel esmase menetluse halduri nõudeõigus teiseses menetluses alles jäänud varale, kuid selline nõudeõigus peaks tulenevalt sätte eesmärgist kindlasti teise haldurile kohustusele vara tagastamiseks vastama. Kuivõrd säte nõuab teise menetluse haldurilt vara ülekandmist „viivitamatult“, võib autori hinnangul esmase menetluse halduri nõudeõigust vara ülekandmiseks jaatada eelkõige olukorras, kus teise menetluse haldur vara ülekandmisega selgelt viivitab.

¹⁹⁹ T. Saarma, lk 354. R. M. Goode. Principles of corporate insolvency law. London: Sweet & Maxwell, 2011, lk 235.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, millised peaksid olema haldurile esitatavad nõuded, kuidas peaks toimuma tema nimetamine, milline olema halduri õiguslik seisund menetluses ning kuidas peaks toimuma halduri ülesannete täitmine piiriüleses maksejõuetusmenetluses koostöös teise menetluse halduriga, et optimaalseimal viisil oleksid kaitstud ja saavutatavad pankrotimenetluse eesmärgid. Analüüsi tulemusena tehtud põhijäreldused on järgnevad.

Nõuded halduri erialasele ettevalmistusele järgivad rahvusvahelisi soovitusi, kuivõrd halduri kutse saamine eeldab erialast haridust, kohustuslik on eelnev töökogemus või väljaõpe ning samuti on halduri kutse saanud isikul kohustus hilisemaks täiendõppeks. Erinevalt pikaajalisemate pankrotiõiguse traditsioonidega riikidest, näeb Eesti pankrotiseadus sarnaselt Läti, Leedu ja Venemaa regulatsiooniga ette halduri erialasele ettevalmistusele detailed nõuded. Detailne regulatsioon, seal hulgas eksami sooritamise nõude kehtestamine on põhjendatud. Haldurina tegutsemise õiguse eeldusena teatud kutseoskuste ja teadmiste nõuete kehtestamine tagab haldurite ühtlasema pädevustaseme ning annab hilisemalt haldurit valivale organile garantii, et nimetatav haldur juba iseenesest teadud standarditele vastab. Vastasel juhul langeks haldurit valivale ja nimetavale organile liigselt suur koormus sobivaimate oskustega isiku väljaselgitamisel.

Haldurina tegutsemise õiguse andmine staatuse alusel põhjustab halduri kutse andmise ebaühtlase erialase ettevalmistusega isikutele. Pankrotihaldurina tegutsemine eeldab nii majandus-, raamatupidamis- kui ka juhtimisalaseid, kuid eelkõige siiski tugevaid õiguslaseid teadmisi ja oskusi, mistõttu võib pidada haldurina tegutsemise õiguse andmist staatuse alusel põhjendatuks vandeadvokaatidele, kuid mitte vandeaudiitoritele ja kohtutäituritele. Juhul, kui halduri ülesandeid täidab isik, kes on pädev nõutavates valdkondades vaid osaliselt, on halduril vajalik kasutada pankrotimenetluse läbiviimiseks abi ning tekivad põhjendamatud lisakulutused pankrotivarale. Seega peaksid vandeaudiitorid ja kohtutäiturid, kes pankrotte menetleda soovivad, taotlema halduri kutse saamist üldises korras.

Halduri kvalifikatsioonile esitatavate nõuete ühtlustamine Euroopa Liidus ei ole käesoleval hetkel veel mõeldav. Piisav on, kui riigid lähtuvad rahvusvahelistest soovitustest halduri kvalifikatsiooninõuete kehtestamisel. Haldurile vaid eesti keele oskuse nõude kehtestamisest ei piisa, piiriülese pankrotimenetluses peaks olema nõutav, et haldur valdaks piisavalt tasemel inglise või mõnd muud laialdaselt kasutatavat võõrkeelt.

Ka halduri isiku- ja muude omaduste regulatsioon järgib üldjoontes rahvusvahelisi soovitusi. Haldurile kehtestatud negatiivsed nõuded aitavad kindlustada, et haldurina ei saa tegutseda isik, kes pole aus ega kõlbeline. Halduri isikuomaduste kontroll toimub kahekordsena: nii halduri kutse andmisel kui halduri nimetamisel konkreetse pankrotiasja juurde. Kahekordne kontroll tagab, et kui haldur on menetluses näidanud end ebaausana, kuid temalt ei ole ära võetud halduri kutset, on kohtul võimalik ta usalduse puudumise motiivil jätta määramata. Kuna halduriks ei tohi nimetada asja menetleva kohtuniku ja kohtunikuabi lähikondset, peaks pankrotiseaduses olema ka nende lähikondsete definitsioon või selge viide pankrotiseaduse sättele, kus on loetletud võlgniku lähikondsed. Vastupidiselt rahvusvahelistele soovitudele ei ole pankrotiseaduses sätestatud konkreetseid juhtumeid, millal on halduril menetluses huvide konflikt. Suletud loetelu sellistest juhtumitest ei ole võimalik anda ning iga kord ei pruugi halduri formaalne seotud võlgniku või võlausaldajaga tähendada, et haldur neist ka tegelikult sõltuv on. Halduri kinnitus sõltumatuse kohta ja hilisem distsiplinaarkaristuse ja halduri kutsest ilmajäämise oht on piisav garantii halduri sõltumatuse tagamiseks.

Halduri kohtupoolne nimetamine kohtu suvaotsuse alusel ning samaaegselt kohustus nimetatud halduri üle ka hilisemalt järelevalvet teostada komplitseerib selle järelevalve teostamist kohtu jaoks ning ei suuda tagada avalikkuse usaldust kohtulikku järelevalvesse ning halduri tegevusse menetluse läbiviimisel. Seega tuleks kehtivat regulatsiooni muuta.

Kuivõrd rahvusvaheliste soovitude kohaselt peab halduri nimetamise süsteem olema aus ja erapooletu, ei ole otstarbekas usaldada halduri valikut ainult võlausaldajate või võlgniku kätte. Siiski on nõutav, et võlausaldajatel kui menetluses suurimat huvi omavatel isikutel oleks õigus halduri valik vaidlustada. Kõige tõenäolisemate alternatiividena halduri kohtupoolsele valikule näeb autor kas ringlussüsteemil või sõltumatu kohtuvälise organi otsusel põhinevat valikut. Ringlussüsteemil põhinev valik on mõeldav siis, kui on saavutatud haldurina tegutsemisõigust omavate isikute ühtlaselt kõrge tase. Kuna iga pankrotimenetlus on erinev ja komplitseeritumad olukorrad nõuavad äärmiselt oskusliku halduri nimetamist, peab olema halduri valikul võimalus arvesse võtta halduri kutseoskusi, mida võimaldab halduri nimetamine kohtuvälise organi, näiteks Koja poolt. Sel juhul ei oleks kohus enam halduri valikuga seotud ning kohtupoolne järelevalve oleks eeldatavasti tõhusam ning avalikkuse usaldus kõrgem.

Halduri valik peaks toimuma kollegiaalselt ning haldurite töökoormust arvesse võttes. Menetlusökoonomia põhimõtet arvestades võiks uus süsteem kohalduda juba ajutise halduri valikule. Koja otsus halduri nimetamisel ei tohiks siiski olla lõplik. Kuivõrd pankrotiseaduse

kohaselt peab halduril olema ka kohtu usaldus, peab kohtule jätma võimaluse Koja valiku vaidlustamiseks juhul, kui haldur ei vasta pankrotiseaduses sätestatud nõuetele.

Võlgniku esindusteooriast loobumine 1. jaanuari 2010. a seadusemuudatustega on põhjendatud. Halduri käsitus ainult võlgniku seadusliku esindajana oli vastuolus esindusõiguse üldpõhimõtetega ja ei arvestanud endas halduri ametiseisundist tulenevaid kohustusi. Võlgniku esindamise teooriat ei toeta ka analüüsitud välisriikide seadusandlus ning erialakirjandus. Saksa õiguses enam poolehoidu leidnud ametiteooriale üleminek Eesti pankrotiseaduses likvideeris varasemad vastuolud ja võttis arvesse asjaolu, et haldur tegutseb menetluses nii võlgniku kui võlausaldajate huvides, samas täites mitmeid avalikke ülesandeid. Siiski põhjustas uus regulatsioon omakorda uut õiguslikku ebakindlust.

Pankrotipesa instituudi sisseviimine pankrotiseadusesse muudaks pankrotihalduri staatuse pankrotimenetluses mõnevõrra selgemaks. Ei ole vajalik, et pankrotipesa oleks iseseisev juriidiline isik ja pankrotivara omanik, pankrotipesa saaks olla piiratud õigusvõimega isik, kelle õigusvõime on pankrotiseaduses kindlaks määratud ja keda esindab pankrotihaldur. Pankrotihalduri poolt sõlmitavate lepingute poole tuvastamine oleks selge- lepingupooleks oleks pankrotipesa. Pankrotivaraga seonduvas kohtumenetluses oleks menetluspooleks pankrotipesa ning kohtumenetluse kulud oleksid tema kanda. Organiteooria võtab arvesse asjaolu, et võlgnikul endal ei ole võimalik pärast pankroti väljakuulutamist pankrotivara kasutamise üle otsustada, mistõttu on põhjendatud vahetegu võlgnikul ja pankrotipesal kui piiratud õigusvõimega isikul ja et menetluse kestel sõlmitud lepingute pooleks on pankrotipesa. Pankrotipesa kontseptsiooni sissetoomine Eesti pankrotiõigusesse võimaldaks ületada mõne ametiteooria kasutuselevõtuga tekkinud teoreetilise puudujäägi. Kui seadusandjal oli võlgniku esindusteooriast loobudes valida kahe eelnimetatud lahenduse vahel, oleks autori hinnangul olnud sobilikum lahendus organiteooria ja pankrotipesa instituudi sisseviimine seadusesse. Teoreetilised puudujäägid ametiteooria puhul ei ole siiski nii sügavad, nagu see oli võlgniku esindusteooria puhul, et seaduse muutmise oleks möödapääsmatu. Pankrotipesa uudset olemust arvestades võib eeldada vaidluste ja praktiliste probleemide teket pankrotipesa olemusest ja õigusvõimest tulenevalt, mistõttu on autori arvates käesoleval ajal, mil halduri ametiteooriast on kujunemas juba teatav ühtne arusaam, siiski otstarbekam täpsustada pankrotiseaduse norme ametiteooriast lähtudes.

Asjaolu, et nii Maksejõuetusmäärus kui ka Mudelseadus lähtuvad modifitseeritud universaalsuse põhimõttest ehk võimaldavad lisaks esmasele menetlusele samaaegselt läbi viia ka teiseseid menetlusi, tingibki haldurite vahelise koostöövajaduse piiriüleses

maksejõuetusmenetluses. Haldurite kohustuse omavaheliseks koostöök näevad ette nii Maksejõuetusmäärus kui Mudelseadus. Mudelseaduse eeskujul võiks Maksejõuetusmäärus samuti ette näha halduri kohustuse teha koostööd halduritega ka neis riikides, millele Maksejõuetusmäärus ei kohaldu. Maksejõuetusmäärus ei kohusta sõnaselgelt teiste menetluste haldureid omavaheliseks koostöök, kuid pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks peaks koostöö tegemine olema nõutav ka teiste menetluse haldurite vahel.

Koostöökohustuse sisu on sätestatud nii Maksejõuetusmääruses kui Mudelseaduses liiga üldiselt, et võimaldada praktikas selle efektiivset teostamist. Nende regulatsioonide juurde antud koostöökohustuse sisu selgitavate materjalide näol on tegemist nn pehme seadusega, mistõttu olukordades, kus menetluse asjaolud eeldavad tugevat koostööd, on halduritel abi maksejõuetuslepingutest. Mandrieuroopalikus õigusruumis ei ole tõenäoline maksejõuetuslepingute juurutamine kohtuprotokollidena, sest kohtute pädevus on enamasti detailselt seaduses sätestatud. Tõenäolisem võib olla selliste lepingute sõlmimise praktika edendamine haldurite vahel. Eesti pankrotiseadus võimaldab halduril selliste kokkulepete sõlmimist, kuid kui leping sisaldab endas võlgniku tegevuse jätkamise küsimust või teatud küsimusi pankrotivara müügi osas, milles on otsustusõigus pankrotiseaduse kohaselt antud võlausaldajatele, peaks haldur saama maksejõuetuslepingu sõlmimiseks nimetatud küsimustes esmalt võlausaldajate heakskiidu. Maksejõuetuslepingute sõlmimine nõuab aega ja põhjustab menetluses lisakulutusi, kuid iga menetluse jaoks on võimalik sõlmida leping just selleks juhtumiks sobival kujul. Autori hinnangul on põhiline, et haldurid jõuaks kokkuleppele konkreetse menetluse eesmärkides. Kokkulepitu kirjalik fikseerimine annab halduritele kindlasti suurema kindlustunde, et mõlemad lähtuvad ühistest kokkulepitud eesmärkidest, vastaselt juhul võib tekkida olukord, kus haldurid tegutsevad menetlustes omasoodu arvestamata, et eri menetlustest hoolimata on tegemist ühe ja ainsa võlgnikuga.

Kuna maksejõuetuslepingute sõlmimine ei ole Euroopa Liidus, v.a. Ühendkuningriigis, siiani veel palju praktikas kasutatust leidnud ja siseriiklikele õiguskordadele mõnevõrra võõras, peaks Maksejõuetusmäärus siiski ka ise pakkuma halduritele ülesannete täitmisel lisaks koostöökohustuse sätestamisele piisavat täiendavat regulatsiooni. Autor leidis, et Maksejõuetusmäärus reguleerib halduri põhikohustuste täitmist Mudelseadusest põhjalikumalt, kuid siiski ei ole regulatsioon piisav ja seda tuleks täiendada.

Tulenevalt pankrotimenetluses nõuete esitamise võimalikkusest teavitamise olulisusest on autor seisukohal, et Maksejõuetusmääruses võiks sõnaselgelt ette näha halduri kohustuse teavitada nõuete esitamisest ka teiste paralleelselt toimuvate menetluste haldureid. Samuti

peaks Maksejõuetusmäärus tagama, et nõuete esitamisest teavitamise kohustuse rikkumine halduri poolt loetaks kõigi liikmesriikide siseriikliku õiguse kohaselt mõjuvaks põhjuseks nõude hilinenult esitamise korral.

Halduril ei ole Maksejõuetusmääruse alusel kohustust teises menetluses nõudeid esitada, kui haldur leiab, et kulutused võrreldes eeldatava kasuga on suuremad, nõudeid ei ole võimalik esitada selleks teises menetluses ette nähtud tähtaegu järgides või kui haldur on neile nõuetele enda menetluses vastuväite esitanud. Nõuete ristesitamise kaasnev nõuete kahekordne kontrollimine ei ole põhjendatud. Olukorras, kus nõue on ühes menetluses läbi vaadatud ja kaitstud, võiks Maksejõuetusmäärus sätestada eelduse, mille kohaselt selliseid nõudeid enam teistkordselt kontrollima ei pea. Samas, nõude olemasolu suhtes kahtlusi tekitavate asjaolude ilmnemisel peaks halduril olema siiski õigus nõue üle vaadata ja kaitsmisele panna.

Pankrotivara liigutamise otstarbekus piiriülese maksejõuetuse kontekstis on küsitav. Teise menetluse haldur peaks kasutama oma õigust esitada nõue vara tagastamiseks eelkõige neis olukordades, kus võlgniku vara on viidud mingisse kolmandasse liikmesriiki või juhul, kui võrreldes esmase menetluse riigi oludega on vara võimalik teiseses menetluses edukamalt realiseerida.

Esmase menetluse halduri ettepanekutel teiseses menetluses ei ole Maksejõuetusmääruse järgi teise menetluse haldurile automaatselt siduvat mõju. Ettepanekute siduvus teise menetluse halduri jaoks peaks seisnema teise menetluse halduri kohustuses pärast ettepanekute läbivaatamist panna need hääletusele võlausaldajate üldkoosolekule. Seejuures oleks võlausaldajate seisukoht ettepanekute osas teise menetluse halduri jaoks määrav. Segaduste vältimiseks peaksid haldurid näiteks maksejõuetuslepingus kokku leppima, millistes küsimustes on teise menetluse halduril kohustus võimaldada esmase menetluse halduril aegsasti ettepanekuid teha.

Nii Maksejõuetusmäärus kui Mudelseadus sätestavad võlausaldajate võrdse kohtlemise kindlustamiseks, et võlausaldaja, kelle nõue on ühes menetluses juba osaliselt rahuldatud, võib osaleda teises menetluses nõuete rahuldamisel alles seejärel, kui sama kategooria võlausaldajad selles teises menetluses on saanud oma nõudele võrdelise rahulduse. Põhimõtte rakendamiseks praktikas on vajalik, et haldurid jagaksid üksteisega informatsiooni jaotusettepanekute ja nõuete rahuldamise protsessi kohta. Haldur peab jaotusettepaneku koostamisel olema teadlik, millised võlausaldajad ja kui suures ulatuses on oma nõudele teises menetluses rahulduse saanud, vastasel juhul ei ole võlausaldajate võrdne kohtlemine võimalik.

TRUSTEE AS A BODY IN THE BANKRUPTCY PROCEEDINGS

SUMMARY

While considerable effort in developing insolvency systems goes into development of laws providing for insolvency procedures, the same amount of attention needs to be spent developing the institutional capacity which will make the laws work as the legislator intended.

Depending on the jurisdiction, in most cases the bodies conducting the bankruptcy proceedings are the bankruptcy trustee, the court and the creditors or some other body, for example, the management of the debtor. In practice, the power is usually divided between the trustee, the court and the creditors. The court and the creditors' meeting usually adopt decisions regarding the proceedings, but the trustee conducts the proceedings on a daily basis. That is why the outcome of the bankruptcy proceedings depends in particular on the trustee. Therefore, the operation of an efficient, fair and predictable insolvency system requires a cadre of skilled and reliable trustees.

This Master's thesis focuses on the nature of the trustee as a body in the commencement of bankruptcy proceedings. The author, using comparing and also partly the historic method of research, analyzes, what should be the requirements on the qualification and on the personality of the trustee, how should the selection and appointment should be regulated, what should be the legal status of the trustee and how should be carried out the management of bankruptcy proceedings in a cross-border situation in cooperation with a trustee of the secondary proceeding, to achieve the goals of the proceeding to the maximum extent. The author uses the bankruptcy legislation of Sweden, Finland, Latvia, Lithuania, Russia and Germany as a comparison.

In the first chapter, the author focuses on the qualification and personal standards of bankruptcy trustees.

Author finds that the qualification standards in the Estonian Bankruptcy Act are in accordance with international recommendations, because the trustee needs to have an higher education, it is obligatory to have certain working experience or training in the field. Also, the person who already has been granted with the permission to work as a trustee, is obligated to obtain ongoing education. It should be noted that in countries, such as Finland, Sweden and Germany, who have longer experience and traditions in regulating of insolvency matters, the qualification standards to the trustee are very general and usually only state that the person needs to be fit and proper for the particular case. As Estonia, Latvia, Lithuania and Russia

started to develop their legislation in insolvency matters again only from 1990-s, it was necessary to set high and detailed qualification standards for the trustees. Detailed regulation on the qualification is justified, as it grants to the body responsible for the selection of the trustee, that the pool of the trustees, from which the choice has to be made, consists of equally skilled persons. Otherwise, an undue burden would fall to the selecting body in selecting the most appropriate person.

Estonian Bankruptcy Act provides for a mixed system, where the right to act as a trustee can be obtained either by passing an examination and training or either on the sole basis of a profession: a sworn advocate, a sworn auditor and a bailiff. Trustee's profession requires good skills and knowledge in the field of business, accounting and management, but first of all, legal knowledge and experience. Therefore, it is not justified to give the right to act as a trustee to sworn auditors and bailiffs on the basis of their profession. To act as a trustee, they should also pass the exam and the training. If the duties of the trustee are carried out by a person who has only a partial capacity in the required fields, the trustee needs to use extra help, which means that an additional burden falls on the bankruptcy estate.

The qualification requirements to the trustee differ widely in the EU, but the harmonization on the EU level is not yet feasible at present. The author sees it to be sufficient if the countries follow the international recommendations of qualification requirements. In cross-border bankruptcy it is not sufficient if the trustee is required only to know Estonian, in cross-border bankruptcy proceedings it should be mandatory that the trustee possessed sufficient level of English or another foreign language that is widely used.

In addition to the qualification requirements on the knowledge and experience of the trustee, the trustee also has to have some personal qualifications. The key word here is integrity. The regulation on the personal and other qualifications in Estonian Bankruptcy Act is in general in accordance with International recommendations.

The „negative requirements „ help to insure that a person who is not fair and who does not have high moral standards, will not get the permission to act as a trustee. The inspection of the personal qualifications is carried out twice: in giving the person the general right to act as a trustee and in appointing the trustee to manage the specific case. The double control insures that if the trustee has proved himself to be dishonest in the proceedings, but the right to act as a trustee has not been taken away from him, the court has the right not to nominate the person, because the person does not have the trust of the court. As in accordance with the Bankruptcy Act the persons connected with the judge in the proceeding and the assistant judge can not be

nominated as a trustee, the legal definition of their connected persons should be stated in the Bankruptcy Act or there should be a clear reference to the provision of the Bankruptcy Act, which defines the connected persons of the debtor. The bankruptcy legislation of all the foreign countries analyzed provides that in the event of the conflict of interests the person could not be appointed to act as the trustee in the proceedings. Contrary to the international recommendations, the incidents which indicate to the conflict of interests are not clearly stipulated in Estonian Bankruptcy Act. It is not possible or reasonable to stipulate a closed list of such cases and every connection with the debtor or the creditor does not mean that the trustee is actually dependant on them. The author sees the trustee`s written statement of independence and the possibility to receive disiplinary punishment and lose the right to act as a trustee as a sufficient guarantee to ensure the independence of the trustee.

In the second chapter the author analyzes the selection and appointment of the trustee and the nature of his legal status in the proceeding.

According to international recommendations, the system of the selection and appointment of the trustee needs to be fair, transparent and impartial. The systems used in diferent countries differ widely, but usually it is the court who selects and appoints the trustee and the creditors and the debtor have the right to present their candidates or to be otherwise heard in the matter.

In Estonia it is the court who selects and appoints the trustee. As the court is free to choose any trustee who fits the statutory requirements stated in the Bankruptcy Act, the further supervision by the court on trustee`s activites is complicated. As the system is not transparent and does not guarantee the public trust in the revision of trustee`s activities by the court, the system needs to be changed.

It is not justified to ensure the selection of the trustee only in the hands of the creditors or the debtor. However, it is required that the creditors as the parties most interested in the outcome of the proceeding should be in right to challenge the selection of the trustee. As to the most likely alternatives to the court selection, the selection of the trustee could be made by circulatory system or a by an independent extra-judicial body. The prerequisite of selection based on the circulatory system is a uniformly high level of the skills of the trustees. Since every bankruptcy proceeding is different and more complicated situations require more highly skilled trustees, the system should enable to take into account the skills of the trustee. Therefore, the author supports the idea that the power of selecting and appointing the trustee should be given to an independent extra-judicial body, for example, Estonian Chamber of Bailiffs and Trustees in Bankruptcy. In this event, the court would no longer be “attached“ to

the choice of the trustee and the court 's oversight would be more efficient and subject to greater public trust.

The selection of the trustee should be done in a collegial form and the workload of the trustees should be taken into account. The new system should also apply to the choice of the temporary trustee. However, the Chamber`s decision regarding the selection of the trustee should not be final. Since the Bankruptcy Act provides for that the trustee should have the trust of the court, the court must have the possibility of challenging the Chamber's choice if a bankruptcy trustee does not comply with the requirements of the Bankruptcy Act.

According to the modifications of the Bankruptcy Act which came into force on 1st of January 2010, trustee in bankruptcy is considered to act *ex officio* (the official theory), which means that the authority to act in the proceedings and manage the bankruptcy assets comes from the law. The trustee enters into contracts and takes part in court proceedings in his own name, the debtor is forced to bare the actions of the trustee. The regulation before that provided that the trustee is a legal representative of the debtor, which conflicted with the assumption that the trustee needs to represent all the interests of the parties in the proceedings, also the public interest. Therefore, the modifications were justified. Author found that the debtor`s representation theory is also not supported in the foreign countries analyzed. Under German law, the official theory has found the greatest support. However, the new regulation, in turn, led to legal uncertainties due to the lack of dogmatic dimension of the theory.

To overcome these uncertainties, a lot of scholars have pointed out to the possibility to the introduction of organ theory- a theory, according to which the trustee acts as a legal representative of the bankruptcy estate. This solution is used, for example, in Sweden and Finland. The organ theory would make the legal status of the trustee in bankruptcy proceedings somewhat clearer. It is not necessary that the estate would be a separate legal entity and the owner of the bankruptcy assets. The estate should have a limited legal capacity, specified in the Bankruptcy Act and should be represented by trustee. The party of the contracts entered into by the trustee would be the estate. The estate would be a party to the court proceedings related to the bankruptcy assets and bear the costs of the proceedings.. The organ theory takes into account the fact that after the declaration of debtor`s bankruptcy he is not in right to dispose of the assets, which is why it is justified to differentiate between the debtor and the estate and that the estate should be a party of the contracts concluded after the declaration of bankruptcy. Hence, the regulation of the estate in the Estonian Bankruptcy Act would enable to overcome some theoretical deficits of the official theory. When the

legislature abandoned the debtor's representative theory and it was possible to choose between the two above-mentioned solutions, the author came into conclusion that the organ theory would have been a more appropriate solution. Still, the theoretical shortcomings of the official theory are not as deep as it was in the case of the debtor's representation theory, that the modification of the Bankruptcy Act would be inevitable. Given the novel nature of the bankruptcy estate, the author assumes that practical problems would arise because of the nature and legal capacity of the estate. So it is the author's view, that taking into account the fact that the official theory is emerging in certain common understanding, it is reasonable to modify the bankruptcy norms on the basis of the official theory.

In the third chapter of this Master's thesis, the author focuses on the fulfilment of the trustee's duties. As the area of the duties of the trustee is very wide, the author analyzes the fulfilment of the duties in cross-border bankruptcy proceedings when more than one bankruptcy proceeding respect to the same debtor are taking place at the same time

When carrying out the duties of the trustee, the trustee is obliged to follow the conflicting interests of different parties, which makes the performance of the tasks quite difficult. In the event of a cross-border insolvency, when more than one proceedings respect to the same debtor are taking place at the same time, the trustee is certainly in a much more difficult situation.

The most significant regulations of cross-border insolvency are definitely the EC Regulation on 1346/2000 on bankruptcy proceedings (hereinafter: the EC Regulation), which regulates the proceedings in the EU, and the UNCITRAL Model Law on cross-border insolvency (Hereinafter: the Model Law). Both of these regulations take the principle of modified universality as the basis: in addition to the main proceeding taking place in the centre of the main interests of the debtor there can be also secondary proceedings. This causes the need for the trustees in different proceedings to cooperate.

The duty for the trustees to cooperate is stated in both of the regulations. Following the example of the Model Law, the EC Regulation should also provide for the duty of the trustee to cooperate with the trustees in the countries to which the EC Regulation does not apply. The EC Regulation should also clearly require the trustees of the secondary proceedings to cooperate with each other.

The duty to cooperate is provided in a too general manner, which is why in practice the obligation is difficult to fulfil for the trustees. For that reason, explanatory guidelines have

been given out in addition to the regulations: *European Communication and Cooperation Guidelines for Cross-border Insolvency* (hereinafter: the CoCo Guidelines) and *Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation* (hereinafter: the Practice Guide). As both of these are considered to be soft law, in the event that strong cooperation between different proceedings is required, the trustees can enter into administration contracts. The author believes that in the civil law countries it is not likely that these agreements were to used as court protocols. These agreements are most likely being concluded between the trustees as administration contracts. According to the Estonian Bankruptcy Act, the trustee is allowed to enter into these agreements, but in some cases, for example, when the agreement regulates the sale of the assets, the trustee needs the agreement first to be approved by the creditors. The author considers it essential for the trustees to agree on the main goals and principles of the proceedings. The written agreement gives greater sense of security to the trustees that they take common goals on the basis of further actions. Otherwise it may lead to a situation where the trustees act in their own way, not considering that despite of the fact that they lead different proceedings there is only one debtor.

As the administration agreements have not been widely used in the European Union, except for the United Kingdom and are somewhat strange for the member states, the EC Regulation itself should provide for a sufficient support in the management of the parallel proceedings. The author found that the EC Regulation provides for a more detailed regulation regarding the performance of main duties of the trustee compared to the Model Law. However, the EC Regulation needs to be improved.

According to the EC Regulation the trustee is obliged to notify all the known creditors in the member states, but the author finds it to be obligatory to also inform the trustees operating in the other parallel proceedings. Also, the EC Regulation should ensure that in the event the trustee breaches this obligation, this fact should be considered to be a valid reason for the late submission of the claim according to the bankruptcy legislation of the members states.

According to the EC Regulation the trustee in one proceeding is obliged to submit the claims submitted in his proceeding also to the other parallel proceedings. The author finds that the trustee is not obliged to submit the claims in the event he finds the costs to be higher than the benefits expected, the claims will be submitted in delay or if the trustee has objected to the claims in his own proceeding. The possibility of the cross-submission of the claims given reason to the double verification of the claims, which is not justified. If the claims have already been verified in one proceeding, the EC Regulation should provide for a presumption

that these claims do need a second revision. However, in the event of circumstances pointing to the fact that the claim is not justified, the trustee should be in right to verify the claim.

The trustee of the secondary proceeding is in right to claim in any other member state that moveable property was removed from the territory of the state of the secondary proceedings after the opening of the insolvency proceedings. The moving of the assets in a cross-border insolvency is in most cases not feasible. The trustee of the secondary proceeding should use this right only in the event where the assets have been moved to a third member state or if, compared to the circumstances in the main proceedings, it is possible to sell the assets in a more profitable way.

According to the EC Regulation, the trustee in the secondary proceeding is obliged to give the trustee in the main proceeding an early opportunity of submitting proposals on the liquidation or use of the assets in the secondary proceedings. These proposals do not have an automatically binding effect on the trustee. The binding nature of these proposals should mean that the trustee of the secondary proceedings is obliged to place them on the vote in the creditors' meeting. The decision of the creditors should have a binding effect to the trustee in the secondary proceeding.

Both the EC Regulation and the Model Law provide for the equal treatment of creditors to ensure that a creditor whose claim has been partially satisfied in one proceeding may participate in other proceedings only after the creditors with the same ranking have received proportional satisfaction. In practice it is necessary that the trustees would share with each other information about the distribution proposals. When drafting the proposal, the trustee needs to be aware of to which extent creditors have received satisfaction to their claims in another proceeding, otherwise the equal treatment of creditors is not possible.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura 2010.
2. Annus, T. Riigi funktsioonide delegerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. – *Juridica* 2002, nr 4.
3. Arko-Koski, E. Finland: All you need to know about becoming an Insolvency Practitioner. Arvutivõrgus: www.insol-europe.org/download/file_/6620. 02.05.2014.
4. Binz, F., Hess, H. Der Insolvenzverwalter: Rechtsstellung, Aufgaben, Haftung. Hüthig-Jehle-Rehm, 2004.
5. Cirmizi, H., Klapper, L., Uttamchandani, M. The Challenges of Bankruptcy Reform. 2010. – Arvutivõrgus: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2010/10/18/000158349_20101018113213/Rendered/PDF/WPS5448.pdf. 02.05.2014.
6. Dobolina, T. Pankrotihaldur pankrotimenetluses. Magistritöö. Tallinn, 2009.
7. Faber, D. Commencement of insolvency proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2012.
8. Finch, V. Corporate Insolvency Law: Perspectives and Principles. Cambridge: University Press, 2009.
9. Goode, R. M. Principles of Corporate Insolvency Law. London: Sweet & Maxwell, 2011.
10. Karelina, S. A. Pravovoe regulirovaniye nesostyatelnosti (bankrotstva): utšebno-praktičeskoje posobiye. Moskva: Volters-Kluwer, 2007.
11. Kerstna-Vaks, K. Järeivalve pankrotimenetluses. Magistritöö. Tartu, 2005.
12. Koulu, R. Konkurssioikeus. WSOY pro. Helsinki, 2009.
13. Look, C. H. Cross-Border Insolvency: A Commentary on the UNCITRAL Model Law. Globe Business Publishing Ltd, 2006.
14. Lõhmus, U. Pankrotihaldur. – *Juridica* 1994, nr 1.
15. McJohn, S. M. Person or Property? On the Legal Nature of the Bankruptcy Estate. – Arvutivõrgus: <http://ssrn.com/abstract=997154>. 02.05.2014.
16. Moss, G., Fletcher, I. F., Isaacs, S. The EC regulation on insolvency proceedings: a commentary and annotated guide. Oxford University Press, 2009.
17. Paulman, S. Riiklik järelevalve pankrotihalduri tegevuse üle pankrotimenetluses. Magistritöö. Tallinn, 2012.
18. Pannen, K. European insolvency regulation. Berlin: de Gruyter Recht, 2007.
19. Popondopulo, V. Bankrotstvo, nautšno-praktičeskoje izdaniye. Moskva, 2012.

20. Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu, 2004.
21. Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. – *Juridica* 2008, nr 6.
22. Sutt, M. Tagasivõitmine pankrotimenetluses. – *Juridica* 2000, nr 10.
23. Vallender, H. Judicial cooperation within the EC Insolvency Regulation. – Arvutivõrgus:
http://justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/judicial_cooperation.pdf. 02.05.2014.
24. Varul, P. Maksejõuetuse areng Eestis. – *Juridica* 2013, nr 4.
25. Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – *Juridica* 2008, nr 6.
26. Varul, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – *Juridica* 1994, nr 1.
27. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2010.
28. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus III. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2009.
29. Viirsalu, P. Pankrotipesa problemaatika. – *Juridica* 2008, nr 6.
30. Virgos, M., Schmit, E. Report on the Convention of Insolvency Proceedings, 3 May, 1996. – Arvutivõrgus: http://aei.pitt.edu/952/1/insolvency_report_schmidt_1988.pdf. 02.05.2014.
31. Wessels, B. International insolvency law. Deventer: Kluwer, 2012.
32. Wessels, B. The Changing Landscape of Cross- Border Insolvency Law in Europe. – *Juridica International* 2007, XII.
33. Wessels, B., Markell, B. A., Kilborn, J.J. International cooperation in bankruptcy and insolvency matters: a joint research project of American College of Bankruptcy and International Insolvency Institute. Oxford University Press, 2009.
34. Wessels, B., Omar, Paul J. Crossing (Dutch) Borders in Insolvency. INSOL Europe: Nottingham, Paris, 2009.
35. Wessels, B. Virgos, M. European Communication and Cooperation Guidelines for Cross-border Insolvency, Academic Wing of INSOL Europe, July 2007.
36. Wood, P. R. Principles of International Insolvency. London: Sweet & Maxwell, 2007.

KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL

37. Advokatuuriseadus. RT I 2001, 36, 201 ... RT I, 21.12.2012, 4.
38. Audiitortegevuse seadus. RT I 2010, 9, 41 ... RT I, 23.12.2013, 16.

39. Eesti Vabariigi haridusseadus. RT I 1992, 12, 192 ... RT I 11.07.2013, 5.
40. Euroopa Liidu Nõukogu määrus nr 1346/2000 9. maist 2000, maksejõuetusmenetluse kohta – EÜT L 160, 30.06.2000.
41. Karistusregistri seadus. RT I 21.03.2011,3 ... RT I, 13.12.2013, 15.
42. Kohtute seadus. RT I 2002, 64, 390 ... RT I 06.02.2014, 14.
43. Kohtutäiturimäärustik. JMm 15.12.2009, nr 42. – RT I 04.01.2014, 2.
44. Kohtutäituri seadus. RT I 2009, 68, 463 ... RT I, 31.01.2014, 15.
45. Leedu füüsilise isiku pankrotiseadus. – Arvutivõrgus:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=457183&p_tr2=2.
 02.05.2014.
46. Leedu ettevõtte pankrotiseadus. – Arvutivõrgus:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=429320&p_tr2=2.
 02.05.2014.
47. Läti pankrotiseadus. – Arvutivõrgus:
http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=16&ved=0CEMQFjAFOAo&url=http%3A%2F%2Fwww.mna.gov.lv%2Fdownload%2F540&ei=yDUxU9XTJe2f7gbcqoHADg&usg=AFQjCNHghxWY_pLW84zmyGI-rlOxO9Il6w&bvm=bv.63587204,d.ZGU. 02.05.2014.
48. Nõuded pankrotihalduri täiendusõppele ja täiendusõppe maht. JMm 21.05.2010 nr 17. – RT I 2010, 25, 120.
49. Pankrotihalduri eksami erialateadmiste testi valdkonnad ja hindamise kord. JMm 11.10.2010 nr 33. – RT I 2010, 75, 576.
50. Pankrotiseadus. RT I 2003, 17, 95 ... RT I, 13.03.2014, 94.
51. Rootsi pankrotiseadus. Arvutivõrgus.:
http://siteresources.worldbank.org/GILDSWEDEN/Resources/Sweden_Bankruptcy_Law.pdf. 02.05.2014.
52. Saksamaa pankrotiseadus. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html. 02.05.2014.
53. Soome pankrotiseadus. Arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040120.pdf>. 02.05.2014.
54. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I 25, 2006, 197 ... RT I 13.03.2014, 100.
55. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I 2002, 35, 216 ... RT I 13.03.2014, 103.
56. Vene Föderatsiooni pankrotiseadus. Arvutivõrgus:
<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=157160>.
 02.05.2014.

57. Võlaõigusseadus. RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 29.11.2013, 4.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

- 58. RKHKo 3-3-1-43-06, 28.11.2006.
- 59. RKTkm 3-2-1-120-07, 21.11.2007.
- 60. RKTko 3-2-1-74-11, 12.10.2011.
- 61. RKTko 3-2-1-163-11, 22.02.2012.
- 62. RKKKo 3-1-1-136-13, 27.12.2013.
- 63. RKTko 3-2-1-48-13, 26.06.2013.
- 64. RKTkm 3-2-1-17-14, 16.04.2014.
- 65. PMKo 16.01.2009, 2-08-64459.

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

- 66. European Bank for Reconstruction and Development. EBRD Insolvency Office Holder Principles, 2007. – Arvutivõrgus: http://www.ebrd.com/downloads/legal/insolvency/ioh_principles.pdf. 02.05.2014.
- 67. European Commission. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Council Regulation (EC) No 1346/2000 on insolvency proceedings, Strasbourg, 12.12.2012. – Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/civil/files/insolvency-regulation_en.pdf. 02.05.2014.
- 68. European Parliament. Harmonization of Insolvency Law at EU Level. Brussels: 2010. – Arvutivõrgus: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/empl_study_insolvencyproceedings_/empl_study_insolvencyproceedings_en.pdf. 02.05.2014.
- 69. Hea Kutsetava. – Arvutivõrgus: http://kpkoda.ee/doc/Hea%20kutsetava_1.pdf. 02.05.2014.
- 70. INSOL International. The 2014 INSOL Directory. GTI Media, 2014.
- 71. Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=594370&u=20110330152117>. 02.05.2014.

72. Krediidiinfo paneeluuring: pankrotid Eestis 2013. Tallinn, märts 2014. – Arvutivõrgus: <http://www.krediidiinfo.ee/files/pankrotid2013.pdf>. 02.05.2014.
73. Maksejõuetusmenetluse kompetentsikeskuste loomine ja pankrotihalduri nimetamise korra muutmine- väljatöötamiskavatsus. – Arvutivõrgus: http://www.koda.ee/public/VTK_maksejõuetusajade_menetlemise_keskus_ja_halduri_nimetamine_04_09_12.pdf. 02.05.2014.
74. Pankrotihaldurite nimekiri. – Arvutivõrgus: <http://www.kpkoda.ee/content/avaliku-poole-lingid/kontaktinfo>. 02.05.2014.
75. The World Bank. Principles and Guidelines For Effective Insolvency and Creditors Rights Systems. 2001. – Arvutivõrgus: http://www.worldbank.org/ifa/ipg_eng.pdf. 02.05.2014.
76. UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law. New York: 2005. – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf. 02.05.2014.
77. UNCITRAL. Model Law on Cross-Border Insolvency with Guide to Enactment and Interpretation. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/1997-Model-Law-Insol-2013-Guide-Enactment-e.pdf>. 02.05.2014.
78. UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency: the Judicial Perspective. New York, 2014. – Arvutivõrgus: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/Judicial-Perspective-2013-e.pdf>. 02.05.2014.
79. UNCITRAL. Practice Guide on Cross-Border Insolvency Cooperation, 2009. – Arvutivõrgus: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/Practice_Guide_Ebook_eng.pdf. 02.05.2014.
80. Õiguskantsleri vastus, 04.11.2009, lk 5. – Arvutivõrgus: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_seisukoht_va_stuolu_puudumine_tahtlikult_toime_pandud_kuriteo_eest_karistatud_isiku_teenistuss_e_votmine.pdf. 02.05.2014.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Annely Sepp (sünniaeg 02.04.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Haldur pankrotimenetluse organina“, mille juhendaja on professor Paul Varul,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 5. mail 2014. a.